

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

MUSÂHABE 3

NAMAZ – ZEKAT – HİCRET

Mahmud Sâmi Ramazanoğlu

 ERKAM
YAYINLARI

Allah teâlâ buyuruyor:

“Eğer bir kimse İslâm’dan gayri bir din ararsa o aradığı din o kimseden kabul olunmaz. Halbuki İslâm’dan gayri din arayan kimse ahirette hâsirindendir, Ebedî zarar edenlerdendir.”

(Âl-i İmrân Sûresi / 85)

“O kimseler ki, onlar î mân ettiler ve î mânlarını ef’âlleriyle isbât ederek vatanlarını terk ve civâr-ı Resûlullah’a iltica etmek sûretiyle hicret ettiler ve fisebilillah malları ve canları ile mücâhede ettiler. Onlar için indellah büyük dereceler vardır. Ve ancak onlar korktuklarından kurtulup umduklarına nâil olmak suretiyle fevz ü necât buluculardır.”

(Bakara Sûresi /218)

“Ey Resûl-i Ekrem! Benim kullarım sana Rabbimiz uzak mıdır, yakın mıdır diyerek benden sual ettiklerinde sen onlara cevap ver ki ben onlara pek yakınımdır. Bana duâ eden kulumun duâsını ben kabul ederim, duâ ettiklerinde benden duâlarının kabulünü istesinler ve bana î mân etsinler. Me’mul ki onlar î mânları ve duâları sebebiyle doğru yola vâsıl olur ve irşâd olunurlar.”

(Bakara Sûresi /186)

Okuyucularımıza;

İlk ikisi daha önce neşredilen "MUSÂHABE"ler belirli bir mevzû üzerine yazılmış kitablara değil, senelerden beri muhtelif zamanlarda durum ve münâsebetine göre çeşitli mevzûlarda muhterem Müellif tarafından yapılmış yazılı sohbetlerdir.

Cenâb-ı Hak'dan cümlemiz için bunlardan istifâde etmeyi müyesser kılmasını niyaz ederiz.

ERKAM YAYINLARI

KUR'ÂN'A İTTİBÂ

Allah Teâlâ Hazretleri buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Ey mü'minler! Her bir umûr-i dînde Allah teâlâ ve Rasûlû hükmetmezden mukaddem reynizi takdîm ile acele etmeyin. Ve Allah teâlânın huzûr-ı mânevîsinde ve Rasûlünün huzûr-ı şifâhîsinde reynizi takdîm husûsunda Cenâb-ı Allah'tan korkun. Zîra; Allah teâlâ söylediğinizi işitici ve işlediğinizi bilicidir."

Yani "Allah'ın vahdâniyetine î mân ve Rasûlünün risâletini tasdîk eden mü'minler! Allah teâlânın huzûr-ı mânevîsinde ve Rasûlünün huzurunda edep ve terbiyeye riâyet edin de sözünüzde, işinizde ve her bir

umûrunuzda Rasûlullah'ın emrine muhâlefet etmeyin. Allah'ın ve Rasûlünün emirlerine, nehiyelerine riâyette tâbî olun. Rasûlullah'ın reyî üzerine kendi reynizi takdîm etmeyin ve bu sûretle acele etmeyin. Her bir umûrunuzda Kitâbullah'a ve Rasûlünün sünnetine tevffîkan hareket edip onun hilâfına bir işe mübâşeret etmeyin." demektir.

وَاتَّقُوا اللَّهَ emr-i celîl-i ilâhîsiyle Cenâb-ı Hak -azze ve celle- bütün mü'minleri Allah'ın ve Rasûlünün emrine muhâlefetle kendi reyini tasvîb ve takdîm etmekten nehiy buyurmuştur. Ve bu nehy-i ilâhî hilâfına hareket edenlerin azaba ve itâba dûçar olacaklarına bu âyet-i celîle işâret buyurmuştur.

Tefsîr-i Hâzin'de **Hazret-i Câbir** -radiyallahu anhu- 'dan rivâyeten; bu âyet-i celîle Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizden evvel kurban kesen ashâb hakkında nâzil olmuştur. Bu âyet-i celîle ile Rasûlullah'tan evvel kurban kesenlerin kurbanlarının iâdesi emredilmiş ve bir daha evvelce kurban kesmekten nehyolunmuşlardır.

Her ne kadar âyet-i celîle kurban kesmek husûsunda nâzil olmuş ise de îtibâr sebebin hususuna değil lâfzın umûmunudur. Âyet-i celîlenin mevridi hâs ise de hükmü âmmidir. Binaenaleyh gerek Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin hâl-i hayâtında huzûr-ı lâmiu'n-nûrunda ve gerekse dâr-ı ukbâyâ irtihâlinde şerîat-ı ahkâm-ı ilâhî veçhile hareketle her umûrunuzda, kavlinizde, fiilinizde kendi reynizi Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in emri üzerine takdîm et-

meyin ve bunun hilâfına hareketten nefsinizi vikâye edin. Cenâb-ı Allah'tan korkun. Zîra Allah teâlâ ve te-kaddes hazretleri şeriat hilâfındaki reyinizi iştirici, hare-kât ve sekenâtınızı bilicidir, demektir.

Hazret-i Âişe -radiyallahu anhâ-'dan bir rivâyete nazaran bu âyet-i celfîle yevm-i şekkde ramazan orucu-na niyetten nehiy hakkında nâzil olmuştur. Buna naza-ran mânâ-yı âyet:

"Ey mü'minler! Rasûlünüz tarafından, savm-ı ra-mazâna niyet edin, diye emir vârid olup da ramazan taayyûn etmedikçe ramazan orucu niyetiyle Rasûlul-lah'ın niyeti üzerine niyetinizi takdîm etmeyin!" demek-tir. Kütüb-i fıkhiyede ramazana bir gün kala yevm-i şekkde ramazan niyetiyle oruç tutmak câiz olmadığı musarrahtır. Fakat tatavvuan yani nâfile oruç niyetiyle tutmak câizdir.

Bazı rivâyette dahî ashâbdan bazı kimselerin hik-metini bilmediği husus hakkında; "Şöyle olsa daha iyi olur. Böyle olsa o kadar münâsib olmaz..." gibi bir ta-kım sözlerle bazı meseleler hakkında kendi fikir ve' ar-zularına göre emr-i ilâhî ve nehy-i sübhânî varid olma-sını temennî etmeleri üzerine bu gibi temennîlerden nehiy olunmak üzere, bu âyet-i celfîle nâzil olmuştur. Buna nazaran mânâ-yı âyet:

"Ey mü'minler! Siz Allah'ın ve Rasûlünün emirleri hilâfında kendi reyinizle arzuunuza göre muvâfık şeyleri talep etmeyin." demektir. Hulâsa, yukarıdaki âyet-i celfî-lerin mevrîdi hâs ise de hükmü âmm olduğundan her zamanda bilcümle emr-i Muhammed'e şâmilidir. Bina-

enaleyh her mü'minin, Cenâb-ı Allah -azze ve celle-hazretlerinin ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in emir ve nehiylerine ittibâ ile, büyüklerinin, ebeveyninin, üstadının, ulû'l-emrin emirlerine karşı edeple hareket edip, herhangi bir hususta onlara tekaddüm etmeyerek sözlerini dinleyip, nezâket ve terbiye ile büyüklere hürmet ve küçüklerine şefkat etmesi lâzımdır.

Cenâb-ı Allah buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ

“Ey mü'minler! Sesinizi Nebî'nizin sesinin fevki-ne kaldırmayın ve Rasûlullah'a söz söylediğinizde bazınız bazınıza söyler gibi sert söylemeyin ki amelleriniz bâtil olmasın. Sert söyleyince ameliniz bâtil olur. Halbuki siz butlânını bilmezsiniz.”²

Yani “Ey mü'minler! Huzûr-ı risâletpenâhîde sözü-nüze dikkat edin. Mükâleme ederken sadânızı yükseltmeyin. Çünkü huzûr-ı peygamberîde yüksek sesle sert söylemek edebe ve hürmete muhâlif olduğundan bu sûretle hareketiniz âdâb-ı sohbeti ihlâl eder. Eğer yüksek sesle bağırarak söz söylemeye cür'et ederseniz ameliniz mahvolur. Şu halde hafif sesle söz söylemeyi âdet edininiz ki amelinizin butlânı tehlikesinden vâreste olasınız.” demektir.

Diğer bir tefsîre nazaran, bu âyet-i celîle çok söz söylemekten men için nâzil olmuştur. "Ey ehl-i îmân! Siz Nebînizin huzurunda lüzûmundan ziyâde bazınız bazınıza söylediği gibi aklınıza gelen sözü söyleyivermeyin." demektir.

Bu âyet-i celîlede Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri Rasûlünün sohbetinde kemâl-i tâzim ve hüsn-i âdâba riâyet vâcib olduğunu tenbîh ve tavsiye buyurmuştur.

Hâl-i hayât-ı Nebevîde nasıl hürmet ve ne kadar tâzim lâzım ise dâr-ı bekâyâ teşrifle irtihallerinden sonra da kalben lâzım gelen hürmet ve tâzimi muhâfaza etmek lâzım olduğu gibi ehâdîs-i şerîfesini de dinleyerek mazmûnuna göre riâyet etmek îcâb ettiğini *Şifâ-i Şerîf*'de **Kâdî İyaz** hazretleri beyân buyurmuştur. Ve bazı müfessirîn de bu âyet-i celîle ile lâzime-i riâyeti istidlâl etmektedirler.

İmâm Mâlik; bir fıkıh meselesi sorulduğunda hemen yüksek yere çıkardı. Hadîs-i Nebevî sorulduğunda gusûl etmedikçe ve güzel koku sürünmedikçe çıkmazdı. Sebebini sorduklarında:

"Hadîs-i şerîfe tâzimi severim." der idi. Bir kere hadîs naklederken elbisesine bir akrep girmiş ve sokmuştu. Hadîsi itmâm etmedikçe hareketini bozmamıştı.

Bu âyet-i celîle *Beyzâvî*, *Medârik* ve *Hâzin*'in beyânları veçhile ashâb-ı kirâmdan Sâbit bin Kays hazretleri hakkında nâzil olmuştur.

Bu âyet-i celîlenin nüzûlu üzerine Sâbit -radiyallahu anh- evine kapanıp: "Ben ehl-i nârdanım. Zîra as-hâb içinde benden yüksek sadâlı yok. Binaenaleyh bu âyet benim hakkımda nâzil oldu." diye feryâd u figâna başladığını Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri işitince huzûr-ı Risâletpenâhîlerine celb ile:

- *Yâ Sâbit! Sen ehl-i cennetsin. Hayr ile yaşar ve hayırla ölürsün.* cümle-i latîfe-i Nebeviyeleriyle tebşîr, buyurmuştur. Bunun üzerine Sâbit -radiyallahu anh-:

- Ya Rasûlallah! Bundan sonra huzûr-ı lâmiu'n-nû-runuzda ebeden yüksek sadâ ile söz söylemem, demesi üzerine şu âyet-i celîle nâzil olmuştur:

إِنَّ الَّذِينَ يَغْضَوْنَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِيَتَّقُوا ۖ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ

"O kimseler ki onlar huzûr-ı Rasûlullah'ta sadâ-larını Rasûlullah'a tâzim için kısarlar. Yani yavaş söylerler. İşte Rasûlullah'ı tâzim ve kadr-i Nebevîle-rini ihlâl etmeyerek âdâba riâyetle hafif sesle söyleyen kimseler Allah teâlânın takvâ için kalblerini tathîr ettiği kimselerdir. Onlar için muktezây-ı beşe-riyet, evvelce sudûr etmiş kusurları taraf-ı ilâhîden afv ü mağfiret olduğu gibi şu tâzimleri sebebiyle de büyük ecr ü sevâb vardır."³

يَنْصُونَ demek, bir şeyi muâyyen miktardan noksan ederler yani bu âyet-i celfilede, tâzim maksadıyla sadâlarını kısarak yavaş söylerler, demektir.

İmtihan, bir şeyin iyisini kötüsünden, çürüğünü sağlamından ayırıp paklamak mânâsınadır. Buna nazaran mânâ-yı âyet: "Rasûlullah'a tazîm için sadâlarını aşağı indirerek söz söyleyenlerin kalblerinden Allah teâlâ bir takım yaramaz ahlâk-ı zemîmeyi çıkarmakla kalblerini takvâ için müheyyâ ve rezâil-i ahlâktan tathîr etti." demektir.

Kâdî Beyzâvî'nin beyânına göre imtihan mihnettir. Buna nazaran mânâ-yı âyet:

"Rasûlullah'a tâzim için sadâlarını hafif çıkarıp kelimelerini gayet mülâyim söyleyenlerin kalblerini Vâcib teâlâ hazretleri her türlü tekâlifin mihnetlerine tahammül etmekle takvâ için hazırlayıp tathîr buyurdu." demektir. Nasıl ki bir makine tazyîk ile bir şeyin tortusunu hâlisinden ayırıp tathîr ederse; Hak celle ve alâ hazretleri de, tekâlif-i ilâhiyesini kabûl ile mihnet ve meşakkate tahammül eden mü'min ve mûtfi kullarının kalblerini tasfiye edip takvâ ve birr u ihsana lâayık bir mahal kılar, demektir. Nitekim:

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوِيَهُمْ

"Hidâyeti kabul eden mü'minlere gelince: Allah- onların muvaffakiyetini artırmış, onlara -ateşten nasıl- kaçınacaklarını ilhâm etmiştir."⁴ buyurulmuştur.

İmtihan lûgatta tecrübe mânâsına ise de allâmu'l-ğuyûb olan Hâlik-ı Zü'l-celâl hazretlerinin ilmi, her şeyi muhît olup tecrübeye ihtiyacı yoktur. İmtihan kelimesi mecâz olarak "İmtihan muâmelesi buyurdu" mânâsına te'vîl olunur.

Cenâb-ı Hak, bu âyet-i celîledeki fermân-ı sübhânisinde, huzûr-ı peygamberîde kemal-i edebe riâyet eden mü'minleri medh u senâ buyurmakla hem hukûk-ı Rasûlullah'ı muhâfaza ve hem de mü'minleri hürmet etmeğe terğîb buyurmuştur. Yüksek sesle ve çok konuşmak huzûr-ı kalbi ihlâl ve kalbi mânen hasta edip zarar-ı mânevîsi pek büyük olacağından ehemmiyetle hazer lâzımdır.

HİDÂYET-İ HAKÎKIYYE

*A*yet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ
وَشَهِدُوا أَنَّ الرُّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾ أُولَئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ وَالْمَلَكَةِ
وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَخَفُّ عَنْهُمْ الْعَذَابُ
وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا
فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ
ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ

مِلَّةَ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ افْتَدَى بِهِ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٩١﴾

“Eğer bir kimse İslâm’dan gayri bir dîn ararsa o aradığı dîn o kimseden kabul olunmaz. Halbuki İslâm’dan gayri dîn arayan kimse âhirette hâsırîndendir, ebedî zarar edenlerdendir. Rasûlün hak olduğuna şahâdetle îmân edip kendilerine, hakka delâlet eden âyât-ı celilelerle beyyineler geldikten sonra küfreden kavmi Allah teâlâ nasıl hidâyette kılar? Elbette hidâyette kılmaz. Zîra Allah teâlâ zâlim olan kavme hidâyet ve tevfik etmez. İşte îmândan sonra küfredenlerin cezâları; onların üzerine Allah’ın ve meleklerin ve insanların cemîsinin lânetleri vardır. Onlar ebeden cehennemde kaldıkları halde bir lâhza bile onlardan azâb tahfîf olunmadığı gibi azâbın te’hîrine de mühlet verilmez.

Ancak o kimseler ki onlar küfrettikten sonra günahlarına tevbe ve hallerini ıslah ettiler. Onların tevbeleri kabul olunur. Zîra Allah teâlâ, tevbelerini kabul ile günahlarını mağfiret eder ve sevâb vermekle merhamet buyurur. Fakat o kimseler ki îmânlarından sonra küfrettiler ve küfürlerinde de înad ve devamla küfürlerini tezyîd ettiler onların tevbeleri elbette kabul olunmaz. İşte şu îmândan sonra küfredenler ancak dalâlette musırr olanlardır.

O kimseler ki onlar muhakkak küfrettiler ve kâfir oldukları halde öldüler. Onlardan yer yüzü dolu su altın kabul olunmaz velev ki o altını fedâ ederek

fukarâya sadaka vermiş olsalar da elbette kabul olunmaz. İşte bu gibi küfür üzerine vefat edenler için acıtıcı azab olduğu gibi o azâbdan onları kurtaracak yardımcıları da yoktur.”⁵

Tefsir-i Taberî’de beyân olunduğu veçhile yahûdilerin; “biz de müslümanız” diye iddia etmeleri üzerine Hak teâlâ hazretleri, haccı farz kılıp “İslâm’ın erkânından birisi de haccdır. Müslim olanlar haccetsinler” buyurunca ehl-i îmân Cenâb-ı Hakk’ın emrine imtisâlen haccettiler. Yahudiler de haccdan imtinâ eylediklerinden “biz de müslümanız” diye iddîalarının reddi için bu âyet-i celfile nâzil olmuştur.

Bu âyet-i celfîlenin mevrûdi hâss ise de hükmü âmmidir. Binaenaleyh herhangi bir kimse gerek haccın ve gerekse beş vakit namazın ve zekâtın ve orucun ve “Muhammed Rasûlullah” lâfz-ı şerîfiyle berâber kelime-i şahâdetin ve İslâm’ın bu beş şartından birini inkâr ederse müslüman olmadığı gibi kâfir olmuş olur.

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ

“İmanlarının arkasında küfre sapan bir kavmi Allah nasıl hidâyete erdirir, muvaffak eder?”⁶ Âyet-i celfîlesindeki hidâyet, Allah teâlâ hazretlerinin birliğini, zâtını bilmek için kullarında halkettiği mârifettir. Kul irâdesini sarf ile vahdâniyyet-i ilâhiyenin delillerini tetkik eyleyin-ce Allah teâlâ hazretleri birliğine, kudret-i azametine

5. Ât-i İmrân Sûresi / 85-91

6. Ât-i İmrân Sûresi / 86

mârifet halkeder. İşte mârifetullah da Cenab-ı Allah'ın hidâyetidir. Fakat kâfirler irâdelerini küfre sarfettikleri için Allah teâlâ hazretleri onları îmâna hidâyet kılmaz.

Şu hale nazaran bu âyetin mânâsı; "İmandan sonra iradelerini küfre sarfeden kimseleri Allah teâlâ nasıl îmâna îsâl etmekle hidâyette kılar? Onlar için îmâna nasıl mârifet halkeder? Elbette etmez. Çünkü hidâyet şartı irâdelerini îmâna sarfetmektir. Onlar da şu şarta riâyet etmeyince meşrût olan hidayeti Cenâb-ı Hak halketmez." demektir.

Beyzâvî ve **Ebü's-Suûd Efendî**'nin beyânları veçhile; "nasıl" kelimesiyle sual, îmandan sonra irtidâd edenlerin tekrar îmân etmeleri uzak olduğuna işaret içindir.

Mürtedlerin küfrü diğer her nevî küfürden daha eşedd olduğuna bu âyet-i celîle delâlet eder. Çünkü kalbiyle tasdik ve lisanıyla ikrâr ve şahâdet edip açık deliller geldikten sonra tekrar küfrü irtikâb etmek elbette cinâyetin şenâatte ziyâde olanlarından ki, buna binaen mürted olan kimselere Cenâb-ı Allah'ın, meleklerin ve kâffe-i nâsın lâneti olduğu âyet-i celîlede beyân buyurulmuştur.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Âyet-i celîlesindeki salâh-ı hâl **Fahr-i Râzî**'nin beyânı veçhile kalbini ihlâs ve zâhîrini ibâdetle tezyîn, Hakk'a tâzim ve halk ile güzel muâmele ederek onların haklarına tecâvüz etmeyip, herkesin hakkını kendi hakkı gibi muhâfaza etmektir. Bu âyet-i celîlede, gü-

nahtan tathîr ile mağfiret olunmak için yalnız tevbe etmek kâfi olmayıp ıslâh-ı hal etmek de lâzım olduğu beyân buyurulmuştur.

Hulâsa:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin risâletinin hak olduğunu kalbiyle tasdîk ve lisaniyla ikrâr ettikten sonra kâfir olan kimseyi Cenâb-ı Allah'ın hidâyette kılmayacağı, zîra bu gibi kimselerin zâlim olup Cenâb-ı Hakk'ın zâlimleri hidâyette kılmayacağı ve bunların, Allah'ın, meleklerin, kâffe-i nâsın lânetine müstahak oldukları, azabları tahfîf olunmadığı gibi az bir mühlet bile verilmeyeceği ve ancak bunlardan tevbe edip ıslâh-ı nefis edenlerin mağfiret olunacağı bu âyet-i celîleden anlaşılmaktadır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ
تَوْبَتُهُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ

Âyet-i celîlesinden de; “İmandan sonra irtidâd edip küfürlerinde ısrar edenlerin sekerât-ı mevte tevbelerinin kabul olunmayacağı ve bunların halleri ancak dalâletten ibâret olduğu...”⁷ anlaşılmaktadır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ قَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلَّةٌ
الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ افْتَذَى بِهِ ۚ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَالَهُمْ
مِنْ نَّاصِرِينَ

Âyet-i celîlesinde ise: "Küfür üzerine vefat eden kimse eğer yeryüzü dolusu altını olsa da onu tasadduk etse îmânı olmadığı için kabul olunmayacağı gibi âhirette de azâbdan kurtulamayacağı ve azabdan kurtaracak yardımcıları da olmayacağı..."⁸ beyân buyurulmuştur.

Küfredip de îtikadı bozduktan sonra yeryüzü dolusu altını tasadduk kabul olunmadığı gibi sâir ameller ve iyilikler de fâide vermeyecektir.

ALLAH'IN DOSTLARI

*H*adîs-i Kudsî'de şöyle buyrulur:

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَرَّبَ
إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُهُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي
يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي
يَسْمَعُ بِهِ وَيَبْصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي
يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لِأَعْطِيَنَّهُ وَلَعِنِ اسْتِعَازَنِي لِأُعِذَّنَّهُ
وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ تَرَدَّدِي عَنْ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ يَكْرَهُ
الْمَوْتَ وَأَنَا أَكْرَهُ إِسَاءَتَهُ

Ebû Hureyre -radiyallahu anھ-’den mervîdir:

"Allah -teâlâ ve tebâreke- hazretleri buyurur ki; benim evliyâma adâvet eden kimseye ben muhakkak îlan-ı harb eylerim."

Yani benim dostluğumda ve hıfz-ı emânımda bulunan dâimü'l-evkât taat ve ibâdet ile meşgul olan hâs kullarıma, evliyâma kim ki, adâvet ve onlara ezâ ve ce-fâ ederse o kimse bilmiş olsun ki ben onunla muhâri-bim ve onu mahv u helâk ve sonra da muazzeb eyle-rim ve onlara muhabbet eden kimseye de muhabbet eylerim, demektir.

"Hiç bir kul ona farz etmiş olduğum şeyden ziyâde sevgili bir şey ile bana mukarreb olamamıştır." Yani ferâiz-i ilâhiyeyi bihakkın edâ ve nevâhîden ictinâb eden kimse veliyyullah ve mukarreb ilallah olur, demektir.

"Ve benim bazı kullarım ferâiz-i ilâhiyenin edâsıyla berâber nevâfili dahî icrâ ve edâda devam eder. Ta ki ben ona muhabbet ederim. Onu severim. Artık ben ona muhabbet edip ben onu ziyâde sevdikten sonra ben o kulumun sem'i olurum, öyle sem'i ki o her mes-mûâtı o sem'i ile işitir.

Ve dahî ben o kulumun basarı olurum ki, kulum her mübassarât ve mer'îyyâtı o basar ile görür.

Ve ben o kulumun eli olurum ki, o kul her makbû-zâtını o el ile ahz ü kabz eyler.

Ve ben o kulumun ayağı olurum ki kulum her yer-de onunla meşy u hareket eyler ve eğer kulum benden bir şey suâl ederse hakkâ ki derhal ben ona o şeyi îtâ eylerim ve kulum mehâvîften, şeytandan ve sâireden bana istiâze ederse her halde ben onu îaze ve muhâ-faza eylerim.

Bir de benim yapacak olduğum şeyde bir mü'min-i kâmil kulumun rûhunun kabzında ettiğim tereddüdüm derecesinde hiç bir şeyde tereddüd etmemişimdir. Zîra o kulum ölümü kerih görüyor. Ben de o kulumun isâet ve teellümünü kerih görüyorum." Yani kulumun nefsine acı ve ağır gelen şeyi sevmem, onun için tereddüt eylerim, demektir.⁹

Muhakkıkîn-i sûfiye indinde o mukarreb olan velî, fenâfillah ve bekâbillah olarak her şeyi Allah teâlâ ve tekaddes hazretlerinden işitir. Her şeyi Allah teâlâ ve tekaddes hazretlerinden görür. Fakat hulûl ve ittihad yoktur. Belki kendi enâniyeti, vücud-ı fânisi ve zâtisi Zâtullah'da, Vâcibü'l-Vücûd'da bi-iznillah ve bi-tevfîkîhî fânî olur, dediler.

Ulemâ-i zâhireye ise, bu hadîs-i şerîfin mânâsı ağır geldi. Hatta **İmâm Buhârî** hazretlerinin celâdeti olmasaydı bu hadîs-i şerîfi külliye inkâr edecek idiler. Fakat mehma imkân mânâsına te'vîl ve tahfîf ettiler. Yani "Ben o kulumu muvaffak ve müeyyed kılarım ve ona her hususta avn ü nusrat edip o kulum efâlini ve harekâtını şer-i şerîfe tatbik edecek, her şeyi şerîat kulağı ile dinler ve her şeyi şerîat gözüyle görür. Ve her şeyi şerîat eliyle alır ve her şeye şerîat ayağıyla yürür." diye te'vîl ettiler.

Ve bazıları ise ben o kulumun havâyic ve mes'ûllerini itmâm etmekte mesmûâtın sûratle işitilmesinde kulağından ziyâde sûrat eylerim ve nazarda gözün sûratın-

den ziyâde sûrat eylerim ve ayağının meşy ü hareketinde olan sûratından ziyâde sûrat eylerim, diye te'vîl ettiler.

Ve bazı sûfiye ise, o kimse mazhar-ı Hak olur, dediler. Şöyle ki; o kimse kendi sıfât-ı zemîmesini mahv u ifnâ ederek onun üzerine sıfat-ı Hak zâhir olmakla mazhar-ı Hak olur, dediler ve bedenen hulûl ve ittihâd dahî lâzım gelmez. Çünkü -güneşin- zâtı hiç bir yere hulûl etmediği halde bilcümle dünyayı müstenîr eyler, dediler. Allah ve Rasûlü muhakkak en doğrusunu bilir.

“Eğer siz Allah teâlâ yolunda katlolunursanız, yahut firâşınızda îmânınız ile fevt olursanız Cenâb-ı Allah’tan nâil olacağınız mağfiret ve rahmet, kâfirlerin dünya menâfii cem etmekte geçen hayatlarından elbette size daha hayırlıdır.”¹⁰ meâlinde olan âyet-i kerîme, muktezâsınca mü'min-i kâmil için mevt mahz-ı mağfiret ve rahmet olmakla beraber her mü'min hîn-i mevte ve hâlet-i ihtizârında olan sekerât-ı mevt ve teellümünden dolayı mevte kerih görmekte ise de; **“Her can ölümü tadıcıdır.”**¹¹ âyet-i kerîmesince her nefsin mevte lâbüd ve muhakkak olduğundan kabz-ı rûhla Allah teâlâ rahmetine vâsıl kılar demektir.

Veyahut, her ne kadar benim kulum mevte kerih görse bile o kulumun erzel-i ömre kadar te'hîri ona ayn-ı ishât ve fenâlık demek olmakla ben o kuluma fenâlık etmek istemediğimden erzel-i ömre varmazdan evvel

10. Âl-i İmrân Sûresi / 157

11. Ankebût Sûresi / 57

ben onun rûhunu kabz edip rahmet ve mağfiret-i ilâhiyeme kavuştururum, demektir.

Velhâsıl bu hadîs-i şerîf, evliyaullah-ı kirâm hazarâtı için büyük bir müjde ve hem de rif'at-ı menzil ve şereflerine büyük bir delil ve bürhân-ı kat'î olduğu gibi bu hadîs-i şerîf ilm-i tasavvufun usûl ve esasının da mebnası olabilir.

MÎRÂC-ı NEBÎ

© enâb-ı Hak şöyle buyurur:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى
الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“Cem’î nekâisten tenzîh ederim o Zât-ı Ecell u Âlâyı ki, O zât tebâreke ve teâlâ kendi abd-i ehassı olan Habîbini geceleyin Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksâ’ya gönderdi ki, Biz o Mescid-i Aksâ’nın etrafında bağlar, bahçeler ve her türlü meyve ve nimetleri halketmekle mübârek kıldık. (Dünyaca mübârek olduğu gibi dîn hususunda da mübârektir.) Ve Biz abd-i ehassımıza kudretimize delâlet eden bazı âyetlerimizi göstermek için Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksâ’ya gece götürdük. Muhakkak ki O

Nebîyy-i Mükerrerem Rabî'nin hitablarını iyi işiten, gösterdiklerini en güzel görendir."¹² buyurulmuştur.

سُبْحَانَ الَّذِي Fıkra-i celîlesi ile bu mîrâc mûcizesini beyânda Zât-ı Ecell u Akdes-i ilâhînin cemî nekâisten münezzehe olduğunu beyân etmiştir. الَّذِي tâbîr-i şerîfiyle de azamet ve kudret ve celâlet-i ilâhiyesini ukûl-i beşerin idrâkten âciz olduğuna da işâret buyurulmuştur.

Gece göndermek ve götürmek mânâsına olan müddetin pek az olduğuna delâlet eden "tenvin" ile لَيْلَا kelimesi ile vârid olmuştur. Mekke-i Mükerre-me'ye uzak olduğundan الْأَقْصَا denilmiştir. Mescid-i Aksâ ile murâd, Beyt-i Makdis'tir.

Mescid-i Aksâ; makarr-ı enbiyâ ve mahalli-i vahiy ilâhîdir. Ekser-i enbiyâ mûcizesi orada zuhûr ettiğinden Cenâb-ı Hak -azze ve celle- Mescid-i Aksâ'nın havlinin (etrafının) mübârek olduğunu beyân buyurmuştur. Binaenaleyh Mescid-i Aksâ, bağ ve bahçe gibi maddî nîmetlerle müzeyyen olmakla mübârek olduğu gibi makarr-ı enbiyâ olmakla mânen de mübârek kılınmıştır. Şâm-ı Şerîf'in de Kuds-i Şerîf kurbünde olması îtibariyle (Allahü a'lem) Şâm-ı Şerîf'in de mübârek olmasına işâret buyurulmuştur.

Beyzâvî ve Hâzin'in beyânları veçhile mîrâc-ı Rasûlullah nefis-i Harem-i Şerîf'den vukû bulmuştur. Bazı rivâyette Ebû Tâlib'in hemşiresi Ümmü Hânî'nin harem dâhilinde olan evine avdet etmiştir. Mîrâc-ı Rasûlullah -

sallallahu aleyhi ve sellem- hicret-i nebevî'den bir sene sekiz ay evvel vukû bulmuştur. Ve rûh maa'l-cesed vâkî olmuştur. Gerçi havsala-i akliyesi mahdûd, zayıf olan bazı kimselerden mîrâc-ı nebevînin rûhen veya hut rüyâ ile olduğu kanaatinde olanlar bulunmuş ise de hem zayıf ve hem de çürük bir kavildir.

Mîrâc-ı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sabahleyin ashâbına haber verince müşrikler tekzîbe kalkışarak birbirlerine koşuşmuşlar ve yeni müslüman olmuş, daha î mânî kuvvet bulmamış bazı kimselerin te reddüd ve inkârına sebep olmuşlardı. Eğer rüyâ ile olmuş olsa idi hiç bir kimsenin îtirâzına hedef olmazdı. Çünkü rüyâda havsala-i beşerin kabûl edemeyeceği ahvâl-i garîbe görülebilir. İşte mîrâc-ı nebevî rûh maa'l-cesed olması muhakkaktır ki müşriklerin akılları da hayrete düştüğünden hatta Ebû Bekir -radiyallahu anh-'in yanına gelmişler; "Gördün mü arkadaşın ne söylüyor?" demişler. Hazret-i Ebû Bekir de; "Bundan daha ziyâdesini söylese Rasûlullah'ı yine tasdik ederim!" demesi üzerine "siddîk" unvânına mazhar olmuştu.

Kâdir-i mutlak olan Hâlık teâlâ ve tekaddes hazretlerinin habîbini cismen âlây-ı illiyyîne urûç ettirmesi yed-i kudretindendir. Nitekim iki âyet-i celîlesinde de İdris ve İsâ -aleyhimesselem-'ı semâya ref kıldığı mu sarrahtır.¹³ İdris -aleyhisselâm-'ın altıncı semâda ve

13. "Habîbim! Zikret Kur'ân'da İdris'in ahvalini. Zîra İdris, sözünde sâdık ve hak olan söz ve tasdikte nihayete varmış bir nebiyy-i zî-şân idi. Biz O'nu âlem-i ulvî olan semaya kaldırdık." Meryem Sûresi / 56-57. "Allah himâye-i ilâhîsi ve hıfz-ı sühbânisi ile İsâ'yı semâya kaldırdı." Nisâ Sûresi / 158.

İsâ -aleyhisselâm-'ın da ikinci semâda olduğu hadîs-i sahîhte beyân buyurulmuştur.

Mîrâc ismi, yükseğe çıkmak mânâsına olan urûcdan alınmıştır. Merdiven demektir.

Mîrâc vakâsı zaman ve zemin kayıtlarından hâriç melek ve melekûta dâir bir çok hikmet ve esrâr ile dolu muazzam bir mûcize olduğundan müteaddid tarîkle rivâyet olunmuştur.

Mîrâcın vukû zamanı hakkında muhtelif rivâyetler var ise de Hicret'den bir sene veya on sekiz ay evvel vukû bulduğu bildirilmektedir.

Mîrâc gecesi -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hakkında efdal gecedir. Ümmeti hakkında ise efdal olan gece Kadir Gecesidir.

Mîrâcın gece olmasındaki hikmet hakkında *Mevâhib-i Ledünniye*'de şöyle bir kayıt vardır: "Mîrâcın gece olması gaybe îmân cihetinden mü'minlerin tasdîk ederek îmânlarının tezyîdine vesîle olacağı gibi kâfir ve münkirin de küfrünün ziyâde olmasına sebep olmuştur. Eğer mîrâc gündüz olmuş olsaydı gaybe îmân eden mü'minler nâil olacakları fazîleti fevt etmiş olacaktı. Ve münkirlere vâkî olan fitne ve imtihan husûle gelmemiş olacaktı."

Ve bir de şunu işâret vardır denilmiştir ki; "Cenâb-ı Hak -azze ve celle- gece ile gündüz hakkında hikmetler, âyât, delâil göstermiştir." Nitekim:

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتَيْنِ

Buyurulmuştur. "Biz âzîmü's-şân gece ile gündüzü kudret-i kâmilemize delâlet eder alâmetler kıldık."¹⁴ ve

فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً

"Şu halde biz gecenin alâmetini gündüzün ziyâsıyla giderdik ve gündüzün alâmetini de gündüzü ziyâlı kılmakla beraber gecede görülmeyen şeyleri gösterici kıldık."¹⁵

Abdullah bin Abbas -radiyallahu anh-'dan rivâyete göre Allah teâlânın: "Habîbim! Bizim sana isrâ gecesi göstermiş olduğumuz rüyâyı, âyetleri nâs için bir fitne, bir belâ olmaktan başka bir şey kılmadık." kavlindeki rüyâ hakkında Abdullah bin Abbas -radiyallahu anh-

O rüyâ gözün gördüğü âyetlerdir ki -sallallahu aleyhi ve sellem-, Beyt-i Makdis'e sefer ettiği gece gösterildi, demiştir. Ve, âyet-i celîledeki lânet edilmiş şecere de zakkum ağacıdır, demiştir.

وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَاشْجَرَةً
الْمُلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ ط

"Biz sana göstermiş olduğumuz rüyâyı Kur'ân'da ve herkesin lisânında lânet olunan ağacı nâsa ancak bir fitne ve imtihan kıldık."¹⁶ buyurul-

14. İsrâ Sûresi / 12

15. İsrâ Sûresi / 12

16. İsrâ Sûresi / 60. Âyet-i celîledeki "şecere-i mel'ûne" ile murâd Fahr-ı Râzî'nin ve Kadî Beyzâvî'nin beyânına göre zakkûm ağacıdır. Cehennemde zakkum isminde bir ağacın olacağını Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Kur'ân-ı azîmü's-şânın beyânı veçhi-

muştur ki îmân edenlerle îmân etmeyen münkir ve kâfirler birbirlerinden ayrılınsın.

Bu âyet-i celîleye müfessirîn müteaddid mânâlar vermişlerdir. Bazılarına göre rüyâ ile murâd, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerinin mî-râcda gördüğü acâibâtır, çünkü kâfirler mîrâc-ı nebevîyi inkâr ve tâ'na vesîle ittihaz ile tekzîb ettiler ve tuğyanla-rını artırdılar ve ehl-i îmânı iğfâle çalıştılar. Mü'minler ise tasdik ettiler. İşte bu sebeple mîrâc-ı Peygamber, nâsa bir imtihan muâmelesi ve bir fitne olmuştur.

Buhârî şerhinde **Câbir bin Abdullah**'dan ve Müs-lim'de **Ebû Hureyre**'den gelen bir rivâyet vardır. Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'ın rivâyetine göre -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz buyurmuştur ki:

"Mescid-i Aksâ'ya sefer ettiğimi söylediğimde Ku-reyş beni yalanladı. Mescid-i Haram'a gidip Hicr deni-len yerde ayakta durdum. Kureyş bana seyahat ettiğim yerlerden soruyorlardı. Bilhassa Mescid-i Aksâ'ya dâir

le müşriklere haber verince Ebû Cehil ve emsali müşrikler gülüştüler ve dediler ki: "Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- cehennemın ateşi taşları bile yakacağını söylerken cehennemde ağaç olduğunu beyân ediyor. Halbuki ateşin şânı taştan evvel ağacı yakmaktır. Bu söz ise gülmeğe şayandır." dediler. İşte bu zakkum ağacı haklarında bir fitne oldu.

Kâdir-i mutlak teâlâ ve tekaddes hazretlerinin kudretiyle Hind tarâtın-da "semender" ismindeki bir kuşun ateşte yaşadığı mâlumdur. Zakkum ağacının ateşte yaşamasından bir canlı kuşun ateşte yaşaması daha gariptir. Akl-ı beşer onu idrâkten âcizdir. Âhîret ahvali ise pek çok hîke-miyâtı câmîdir. Hususiyle Fahr-i âlem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri zaman-ı nübüvvetinden evvelden bile müşrikler arasında "Muhammedü'l Emîn" nâmiyle mulakkab iken doğru söz söy-leyenlerin en sâdık olduğu halde inkâr etmişlerdi. Halbuki hakîkî bir müslûmanın efendimizin sözlerine kâmilan inanması lâzımdır.

öyle şeyler sorulmuştu ki ben İsrâ gecesini onlarla alâkadar olup tesbit etmemiştim. Bu cihetle o kadar müşkil bir vaziyete düşmüş idim ki hiç bir zaman öyle sıkılmamıştım. Bunun üzerine Allah teâlâ benim ile Beyt-i Makdis arasında hâil olan mesafeyi kaldırdı. O anda ben Beyt-i Makdis'i görüyordum.

Onlar bana ne sorarlarsa muhakkak ben ona bakarak cevap vermiştim. "Mescid-i Aksâ'nın kaç kapısı var?" diye sormuşlardı. Halbuki ben mescidin kapılarını saymamıştım. Fakat karşımda mescid tecellî edince ona bakmağa ve kapılarını birer birer saymağa başladım."¹⁷

Peygamberimiz bu Mîrâc-ı Nebvî'yi haber verdiği zaman müşrikler arasında o kadar fitne uyandı ki pek büyük bir teşevvüş oldu. Hattâ î mân eden bazı kimseler de irtidâd ettiler.

Buhârî şerhinde, **Ebû Seleme** -radiyallahu anh- der ki: "Mîrâc ve İsrâ vakâsı üzerine müşrikler fitne buhranına tutularak âdeta deli gibi oldular. Ebû Bekir -radiyallahu anh-'ın yanına koştular ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in isrâya dâir verdiği haberi Ebû Bekir'e söylediler. Ebû Bekir -radiyallahu anh- da onlara:

- Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in doğru sözlü olduğuna kanaatim vardır. Bu kanaatimi size de bildiririm, dedi. Müşrikler:

- Demek, Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in bir gecede Mescid-i Aksâ'ya gidip sonra dönüp gel-

diğini sen de tasdîk ediyorsun, dediler. Ebû Bekir -radiyallahu anh- da:

- Evet tasdîk ediyorum. Değil böyle, bundan daha ziyâde uzaklarına da, meleklerin gökten haber getirdiklerine de inanmışımdır, dedi.

İşte; Hazret-i Ebû Bekir -radiyallahu anh- kuvvetli, çelik gibi metîn olan îmânını burada izhâr eylediğinden haklarında; Ebû Bekir Sıddîk, nâmı verildi.

Mevâhib-i Ledünniye'de şu rivâyet de vardır: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz mîrâc-dan rucû ile Beyt-i Makdis'den Mekke'ye gelirken yolda Kureyş'in kervanlarını gördü. Buğday yüklemişlerdi. Önde erkek bir devenin yükünün bir dengi beyaz öbürü siyah idi. Kervan halkı bir deve zâyî etmiş idi. Onu bir kimse bulup katarı kattı. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- selâm verdi. Bazı kimseler, bu âvâz Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in âvâzıdır, dediler. Bu cihetleri hep tafsîlatıyla müşriklere haber verdi ve develerin de geleceğini, *inşaallah filân gün gelir*, diye haber verdi. Aynen buyurduğu günde geldiler. Ve öndeki devede aynen yükünün bir dengi ak ve biri de siyah idi. Böyle iken müşrikler îmân etmediler.

إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ

“Şüphesiz bu açık bir sihirdir.”¹⁸ dediler. Sihre hamlettiler. Mü'minler, muvahhidler de îmân ve tasdîk ettiler.

Şakk-ı Sadr

Mâlik bin Sa'sâ -radiyallahu anh-'ın rivâyetine göre Nebiy-yi Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri mîrâc gecesi esrârından ashâba haber verip buyurmuştur ki:

Ben Hatîm'de veya Hicr-i İsmail'de yatmakta iken - yani Hatîm ile Hicr-i İsmail ikisi bir mânâyadır- Hazret-i Cebrâil geldi, göğsümü şuradan şuraya kadar, yani boğaz çukurundan kıl bittiği yere kadar, yarı. Kalbimi çıkardı sonra içi îmân ile dolu altın bir leğen (veya bir tas) getirildi. Kalbim zemzem suyu ile yıkandıktan sonra içi îmân ve hikmet dolduruldu. Sonra eski haline iâde olundu. Bir rivâyette Buhârî'nin Salât bahsi şerhinde, "Göğsüm kapatılıp üzeri mühürlendi." buyurmuştur.

Mevâhib-i Ledünniye'de şakk-ı sadr hakkında şöyle bir îzâh vardır:

Şakk-ı sadr üç kere vâkî olmuştur. Birisi beş altı yaşında sabî iken, diğeri Cebel-i Hıra'da vahy-i ilâhî geldiğinde ve biri de bu Mîrâc-ı Nebevî'de.

Şakk-ı sadrın hikmeti urûca istîdâd hâsıl olmasıdır. Bir de denilmiştir ki Hak Sübhanehu ve teâlâ hazretlerine kemâl-i îtimad ile mehâlikten korkmaz hale gelmek. Onun için Rasûlullah nâsın en şecîi idi. Gazâlarda, harblerde ashaba havf ve haşyet gelip dağıldığı zamanlarda -Huneyn gazasında olduğu gibi- bineği üzerinde olduğu halde bineğini ileri sürer; ashab da; "ya Rasûlallah neylersin" diye tutarlardı. Vech-i mübareklerine aslâ korku gelmezdi.

Şakk-ı sadr-ı nebevî zâhirî olarak vâkî olmuştur. Bu hususta biz mü'minler bu şakk-ı sadrın zâhirî olarak vukû bulduğunu kabul etmeliğimiz vâcibdir. Yoksa fikrimizi teşvişe uğratıp da başka bir mânâyâ hamletmekliğimiz lâzımdır.

Mîrac Gecesinde Beş Vakit Namazın Farz Oluşu

Sahîh-i Buhârî'deki rivâyete nazaran -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri buyurdular ki:

"Şakk-ı sadr tamam olduktan sonra katırdan küçük ve merkebden büyük beyaz bir binək getirildi. Râvî **Enes bin Mâlik** "Bunun adı **Burak**'dır ki, adını gözü-nün eriştiği yerin nihayetine atar idi." demiştir. Ben bunun üzerine bindirildim. Cibrîl de benimle yollandı, bana refakat etti. Sonra ben Cebrâil ile berâber Beyt-i Makdis'e vardım. Meleklerle birlikte namaz kıldım. Ve bir rivâyette, ervâh-ı enbiyâ da benimle birlikte namaz kıldılar." Ba'de'l-Mîrâc da Kudüs'de tekrar ervâh-ı enbiyâ ile namaz kıldığını, Enes bin Mâlik -radiyallahu anı- rivâyet etmiştir.

Sonra âlî makamlara çıkılacak bir mîrâc, bir merdiven kuruldu. Cibrîl ile bindirildim ve onunla berâber yükseldim. Nihâyet dünya semâsına vardık. Cibrîl gök kapısını çaldı. Bekçi (hâzin) melek tarafından; "Kimdir o?" denildi. Cebrâil -aleyhisselâm- "Cibrîl'im." dedi. "Yanıdaki kimdir?" diye soruldu. Cibrîl: "Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-." diye cevap verdi. Melek:

"Yâ, O'na göğ'e çıkmak için mîrâc dâveti gönderildi mi?" diye sordu. Cibrîl: "Evet gönderildi." diye tasdik etti.

Hâzin Melek tarafından: "Merhaba gelen zâta. Bu gelen kişi ne güzel yolcu." dendi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben birinci semâyâya varınca orada Âdem -aleyhisselâm- ile karşılaştım.

Cibrîl bana: "Bu senin baban Âdem'dir. O'na selâm ver!" dedi. Ben de selâm verdim. Âdem, selâmıma mukâbele etti ve "Merhabâ, hayırlı iyi oğlum, sâlih peygamber!" dedi.

Âdem -aleyhisselâm- sağına bakıyor gülüyor ve soluna bakıyor ağlıyordu. Sağında cennetlik olan evlâdlarının rûhları ve solunda da cehennemlik olan evlâdlarının rûhları var idi.

Sonra Cibrîl, benimle yukarı yükseldi. İkinci semâyâya geldi kapısını çaldı. "Kimdir o?" denildi. "Cibrîl'im." dedi. "Yanındaki kimdir?" denildi. "Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-." dedi.

Melek de: "Yâ, ona vahy ve mîrâc gönderildi mi" dedi.

Cibrîl: "Evet gönderildi." dedi.

Melek: "Merhaba gelen zâta, bu gelen kişi ne güzel yolcu." dedi. Ve hemen gök kapısı açıldı.

Ben ikinci semâyâya varınca orada Yahya ve İsâ peygamberlerle karşılaştım. Yahya ile İsâ teyze oğulla-

ridir. Cibrîl bana: "Selâm ver!" dedi. Selâm verdim. Onlar da mukâbele ettiler: "Merhaba hayırlı kardeş, sâlih peygamber!" dediler.

Sonra Cibrîl ile üçüncü semâya yükseldik. -hadîs-i sahîhte- birinci ve ikinci semâdaki mükâleme böylece aynen devam etti. Üçüncü semâda Yusûf -aleyhisselâm-, dördüncü semâda İdris -aleyhisselâm- beşinci semâda Harun -aleyhisselâm- ve semânın hâzini (meleği) ile mülâkât ve selâmlaşmadan sonra altıncı kat semâda Musâ -aleyhisselâm- ile karşılaştı. Ona selâm verince Musâ -aleyhisselâm- da mukâbele etti. Sonra "Salih kardeş, salih peygamber merhaba!" dedi. Ben Musâ'yı bırakıp geçince Musâ ağlamağa başladı. Musâ'ya denildi ki: "Niye ağlıyorsun?"

"Benden sonra genç peygambere bey'at olundu ki onun ümmetinden cennete girenler benim ümmetimden girenlerden çoktur da ben ona ağlıyorum." dedi.

Sonra yedinci kat semâya yükseldik. Gök kapısı açıldı. "Kim o?" denildi. "Cibrîl'im." dedi. "Yanındaki kimdir?" denildi. "Muhammed -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-." dedi. "O'na mîrâc dâveti gönderildi mi?" denildi. Cibrîl de "Gönderildi." dedi. "Bu gelen zâta merhabâ, bu gelen kişi ne güzel misâfir." denildi.

Yedinci kat gökte İbrâhim -aleyhisselâm- bulunuyordu.

Cibrîl: "Bu gördüğün baban İbrâhim'dir ona selâm ver?" dedi. Ben de İbrâhim'e selâm verdim. O da selâmıma mukâbele etti de:

"Ey hayırlı oğul! Ey sâlih peygamber merhaba!" dedi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri buyurdu ki:

Bütün bu menâzil ve manzaralardan onra Sidre-i Muntehâ'ya ref olundum. Sidre-i Muntehâ sahası açıldı. Bir de gördüm ki Sidre ağacının meyvesi Yemen'in Hecir karyesinin testileri gibi idi. Yaprakları da fillerin kulakları gibi idi. Cibrîl bana: "İşte burası Sidre-i Muntehâ'dır!"¹⁹ dedi.

Sidre-i Muntehâ'nın kökünden dört nehir akıyordu. İki nehir zâhirî idi. İki de bâtinî idi.

"Ey Cibrîl! Bu dört nehir nedir?" diye sordum. Cibrîl:

"Bâtin nehirler cennette iki nehirdir. Zâhirî olan nehirler Nil ile Fırat nehirleridir." dedi.

Sonra bana Beyt-i Ma'mûr²⁰ keşf olundu, gösterildi. Gördüm ki ona her gün yetmiş bin melek ziyârete gidiyor.

19. Sidre-i Muntehâ'ya tefsirde Tûbâ ağacı denilmiştir. Trabzon hurması fasilesinden olup Arabistan kirazı denilen "nebak" ağacıdır, "Muntehâ" bir şeyin son haddine denilir ki, mahlûkatin ilmi orada nihayet bulup eflâk-i seb'anın ve âlem-i kevnin hudûdunu tahdid eden bir mahalle işaret olmak üzere muntehâ denilmiştir.

Meleklerin âlemi orada muntehâ olduğu ve Fahr-i âlem -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- den gayri kimse oradan öteye geçemediği için buraya "Muntehâ" denilmiştir.

20. Her gün bu beyt-i mâmûra gelen yetmiş bin melek tâ kıyamete kadar bir daha beyti, mâmûra gelemeyecektir, denilmiştir. Yine bu beyt-i mâmûr tam Beytullah'ın üst hizasında bulunmakta imiş. Yani aşağı

Buyurdular ki: *Sonra bana bir kâse hamırdan yani şarabdan ve bir kâse sütün bir kâse baldan üç bardak getirildi. Ben süt dolu bardağı aldım yani sütü alıp içtim.*

Cibrîl bana: "İçtiğin süt senin ve ümmetinin fıtratı yani hıkat-i islâmiyesidir." dedi. Yani sütü alıp içtiğinize isâbet ettiniz. Eğer şarabı içse idin ümmetin dalâlette kalacaklar idi, demektir.

Mîrâcdan avdetimde Mûsâ'ya uğradığımda Mûsâ, bana: "Sana ne emrolundu?" deyî suâl etti. Ben de cevâben "Gece ve gündüz bana elli vakit namaz emir olundu." dedim.

Sonra Musâ -aleyhisselâm- "Senin ümmetin elli vakit namaza tâkat getiremezler. Vallahi ben muhakkak olarak nâsı tecrübe eyledim ve Benî İsrâîl'i şiddetli bir sıkıya tâbî tuttum." Yani Benî İsrâîl'in ahlâk-ı zemîmelerinin izâlesi için çok uğraşım, demektir. Mûsâ -aleyhisselâm-:

"Şimdi sen hemen Rabbine rucû edip ümmetin için tahfîf buyurmasını Allah teâlâdan niyaz eyle." dedi. Ben de müracaatla niyaz eyledim, on vakit namaz tenzîl olundu. Böyle böyle defaâtle Mûsâ -aleyhisselâm-'a rucû ve o da daha tenzîlini talep etmesini, çünkü ümmetin bu namazı kılamayacağını ve buna tahammül edemeyeceğini söylemesi üzerine -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz tekrar Hak sübhânehû ve teâlâ hazretlerine

düşmek lâzım gelse doğru Kâbe-i Muazzama'nın üstüne ineceği rivâyet edilmiştir.

rucû, müracaat ve niyaz eyledi. Her defâsında on vakit tenzîl buyuruldu. Her gün on vakit namazla emrolundu.

Yine buyurulur ki: *Dönüp Mûsâ'ya geldim. Mûsâ bana evvelki mütaleâsını söyledi. Ben de Cenâb-ı Al-lah'a arz u niyâz eyledim de bu defâ beş vakit namazla emrolundum.*

Bunun üzerine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsa -aleyhisselâm-: "Ümmetin her gün beş vakit namaza muktedir olamaz. Muhakkak ki senden evvel ben nâsi tecrübe eyledim. Rabbine tekrar müracaat edip ümmetin için daha tahfifini niyâz eyle." dedi.

Ben de cevâben: Rabbim teâlâyâ çok niyâz eyledim. Tâ ki bir daha arz-ı niyâz eylemekten utanırım. Bir daha müracaat edemeyeceğim ve bu beş vakit namaza râzî ve buna teslim olacağım, dedim.

Sonra ben Mûsâ'nın bulunduğu mahalli geçtiğim-de bir münâdî; yani Hak sübhanehû ve teâlâ azze ve ve celle hazretleri:

"Ben beş vakit namazla farîzamı imza ve irâde eyledim ve kullarımdan tahfif eyledim." diye nidâ eyledi.

İşte beş vakit namazın Ümmet-i Muhammed üzerine farz olmasına irâde-i Sübhâniye şeref-i teallûk eyledi.

Cebrâil -aleyhisselâm- Sidre'de kaldı. Çünkü, Sidre'den öte bir parmak ucu yaklaşmış olsaydım yanardım, demiştir. Sidre'yi, ilâhî bir nûr kaplamıştı. Sid-

re'den ötesi tasvîr ve beyâna sığmayan bir âlemmdi. Ve'n-Necm Sûresi'nde:

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ﴿٥٠﴾ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى ﴿٥١﴾ وَهُوَ بِالْأُفُقِ
الْأَعْلَى ﴿٥٢﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ﴿٥٣﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى ﴿٥٤﴾
فَلَوْحٍ إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى ﴿٥٥﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى ﴿٥٦﴾
أَفَتُمَارُونَهُ عَلَى مَا يَرَى ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى ﴿٥٨﴾
عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى ﴿٥٩﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى ﴿٦٠﴾ إِذْ يَغْشَى
السَّدْرَةَ مَا يَغْشَى ﴿٦١﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ﴿٦٢﴾ لَقَدْ رَأَى
مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ﴿٦٣﴾

buyurulmuştur.²¹

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى

"Sizin Rasûlünüze o vahyi kavî ve şedîd olan Cibrîl-i Emîn tâlîm etti."

ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى

"O Cibrîl-i Emîn ki kuvvet ve akılda kemal, manzarada heybet ve azamet sahibidir." Allah'ın halk ettiği hey'et-i asliyesi üzere müstakîm ve memûr olduğu işlere kuvvetle müstevlî oldu.

Cümle enbiyâya Cebrâil vahy ile benî âdem sûretinde geldiği kaviyyen mervîdir. Belki Fahr-i âlem -salallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerine iki de-

fâ, biri Hıra dağında vahy-i ilâhî getirdiğinde ve bir de Mîrâc-ı Nebî'den avdetinde Sidre'de hey'et-i asliyesi üzere görünmüştür.

Cibrîl-i Emîn kavîdir.²² Kuvvetine delîl, Lût kavminin karyelerini emr-i ilâhî ile altüst etmesidir ve Semûd kavmini bir sayha ile helâk eylemesidir.

Şu âyet-i celîlede buyurulduğu veçhile:

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَابَةً
مِّنْ سِجِّيلٍ مَّنْصُودٍ ﴿٨٢﴾ مُّسَوِّمَةً عِندَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ
مِّنَ الظَّالِمِينَ يَبْعِدُ ﴿٨٣﴾

"Vaktâ ki bizim azab emrimiz geldiğinde melek vasıtasıyla onların karyelerinin altını üstüne çevirdik. Üzerlerine çamurdan yapılmış taşlar yağdırdık. Her taş kimin için hazırlanmış ise ona isâbet edip

22. Allah Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

"Bana, Allah'ın Arş'ı taşıyan meleklerinden bir meleği anlatma izni verildi: O meleğin kulağının yumuşağı ile boynu arasındaki mesafe yediyüz yıllık mesafedir." (Ebû Dâvud, Sünnet, 18/4727)

Vahidî, müfessirlerin şöyle dediklerini nakletmiştir:

"Cehennem bekçileri, on dokuz olup, bunlardan biri Mâlik, Mâlik'in de beraberinde on sekiz melek bulunur ki, gözleri şimşek, dişleri ise çatal çatal ve kanca biçiminde olup saçları da ayaklarına değer. Ağızlarından cehennem alevi çıkar. İki omzunun arası bin yıllık yoldur. Tek avuçlarının içi, Rebîa ve Mudar kabilelerini içine alacak kadar büyük... Kendilerinde şefkat ve merhamet namına hiçbir şey yoktur. O meleklerden biri, yetmiş bin kişiyi avucunun içine alıp, cehennemdeki dilediği yere atar..." (Fahruddin er-Râzi, Tefsir-i Kebir, XXII, 261, Müddessir, 30 tefsirinde)

başkasına isabet etmemiştir. Ve bu misillû musîbetler zâlimlerden uzak değildir.”²³

Fahr-i Râzî ve **Kâdî Beyzâvî**’nin beyânları veçhile Cibrîl-i Emîn kanadını karyenin altına takar ve semâya o kadar kaldırır ki, ehl-i semâ onların horozlarının ve köpeklerinin seslerini işitir.

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- bu âyet-i celfîde bil-cümle zâlimleri tehdit etmiştir. Yoksa yalnız bir kavmin zâlimlerine münhasır değildir. Çünkü mevrîdi hâs ise de hükmü âmmîdir. Binaenaleyh zulûm nerede var ise belâyı dâvet eylediği gibi, adâlet de nîmeti celbeder.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz Cibrîl-i Emîn’den, “*Bu zâlimlerle murâd kimdir?*” diye suâl buyurunca Cebrâil -aleyhisselâm- da: “Senin ümetinin zâlimleri de dâhildir. Zîra her zâlim gadab için halk olunan taşâ mârûzdur. Lâkin sen içlerinde bulundukça azâb-ı dünyevî te’hîr olunmuştur.” dediği tefsirde yazılmıştır. Nitekim:

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ ۖ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ
وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

Buyurulmuştur. “Halbuki sen içlerinde iken Habîbim, Allah onları azâblandırıcı değildir. Onlar istiğfâr ederlerken de Allah yine onları azâblandırıcı değildir.”²⁴

23. Hûd Sûresi / 82-83

24. Enfal Sûresi / 33

Cebrâil -aleyhisselâm-'ın: **شَدِيدُ الْقُوَى** olduğu tavsîf buyurulmuştur.

فَاسْتَوَى ﴿٣٣﴾ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى

Âdem'in ve âlemin sebep-i hilki olan Peygamber ufuk-ı âlâya çıktı. Âlî ufukta durdu.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى

"Sonra Cebrâil Rasûlullah'a yaklaştı ve sonra refref ile yükselip..."

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Rabbine mânevî bir yaklaşma ile yaklaştı ki abdi ile Rabbi arasında imkânla vücub kavisleri miktarı yakîn oldu. Yani takrîb o derece husûle geldi ki kurbîyet iki kavis yani iki yay miktarı kaldı." denilmiştir. Takrîb beşerin idrâk edemeyeceği bir şekilde mânen vukû bulmuş ise de âciz mahlûk beşerin idrâk edebileceği bir tâbir ile iki kavis miktarı buyurulmuştur. Tefsirde daha başka tâbirle de mânâ verilmiştir. Cenâb-ı Hak, Habîbini onun bütûn varlığıyla cânib-i kudsüne doğru cezbetti de:

فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى

"Rabbi ile abdi arasında kurbîyet-i kâmile hâsıl olunca Rabbisi abdine vahy ettiği şeyleri vahyetti." Habîbine esrar ve maarifi vahyetti. Târif ve beyâna sığmayan bir takım esrar ve maarif ve hakayıkı bildirdi.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى

"Gözle gördüğü şeyi hayata hamledip de kalbi tekzib etmedi ve Hak olduğunu tasdik etti."

﴿أَفْتَمَارُونَهُ عَلَى مَا يَرَى﴾ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى ﴿١٣﴾

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى ﴿١٤﴾

"Siz Rasûlün gördüğü şeyi tekzib eder ve gördüğü şey üzerine mücâdele mi edersiniz? Zât-ı ulûhiyetime yemin ederim ki o Rasûl, Cibrîl'i gördüğü gibi merre-i uhrâda bir de kurb-i Hak'dan dönüşünde (yani inişte) Cibrîl'i sûret-i asliyesiyle Sidre-i Muntehâ indinde gördü." Evvelki görüşü de cebel-i Hıra'da ilk vahy zamanında olmuştur ki o zaman Cibrîl'i sûret-i asliyesi ile Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- görünce derhal secdeye kapanmıştı. Bunun üzerine Cibrîl-i Emîn de benî âdem sûretine temessül edip girer ve Rasûlullah'a yaklaşır, secdede alnına yapışan taşları silerdi.

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى

"Sidre'nin yanında şehidlerin ervâhına ve mutakilere mesken olan cennet-i me'vâ vardır."

إِذْ يَعْشَى السِّدْرَةَ مَا يَعْشَى ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ﴿١٧﴾

لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ﴿١٨﴾

"Sidre'yi örten İlâhî tecellî tamamıyla bürüdüğü zaman o mehâbetli manzarayı gören göz -yani nûr-ı ilâhî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in gözü- hayrette

kalarak sağa sola meyletmedi. Gördüğü şeyi tecâvüz etmedi ve ancak görülmesiyle memûr olduğu şeye nazar etti ve ondan başka bir şeye bakmakla gözü tuğyan etmedi ve muhakkak Rabbisinin büyük âyetlerinin tecellisini gördü.”

Sidre’yi ihâta eden şey: Bu dünyada nâsın idrâk edemeyeceği, ukûl-ı beşerin tasvîrinden hâriç bir hâle bir nûr-ı ilâhîdir.

Sidre’den sonra Refref ile yükselip kurb-i Hakk’a vardı.

Refref: Lügaten görmeğe mânî olan örtü, perde demektir. İbn-i Mes’ûd Refref’i ufuk-ı âlâyı kaplayan, sedd eden yeşil bir perde olarak tasvir etmiştir.²⁵

Kurtubî’nin nakline göre Refref, dîvan-ı ilâhî hademelerinden bir hâdimdir. Kurb-i ilâhîyi hâvî olan işler ona âittir. Makam-ı kurbe mîrâca mahsus bir vasıta dır.

Burak da enbiyânın yeryüzünde binmesine mahsus bir dâbbedir.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz, Müntehâ seferini şöyle hikâye buyurmuştur: “*Refref beni alıp uçmağa başladı. Kâh alçaktan, kâh yüksekten götürüp tâ Rabbim divanına durdu ve dönüş zamanında da beni yine alçalarak yükselerek uçup Cibrîl’e getirdi.*”

25. Sahîh-i Buhârî Şerhi, 10 / 76

Bu Mîrâc-ı Nebevî, mûcizât-ı Nebevî'nin en büyüğüdür. Bu urûç safhası tabîat ve âdet haricinde îcâzkâr bir takım esrâr-ı ilâhiyeyi tecellî ettirir. Bu mübarek mîrâc gecesinde maddî kanunları durduran zaman ve mekân gibi mesafe ve mikyas mefhumlarını kaldıran, sâmiyanın, bâsıranın ve aklın şartlarını dışarı atan o hâlik, fâtır, kayyum, muktedir olan zü'l-celâl ve'l-cemâl teâlâ ve tekaddes Hazretleri Habîb'ine; ubûdiyet makamına bihakkin mazhar olan abd-i ehassına mülk-i melekûtundan arştan ferşe kadar bütün ukbayı ve cennet ve cehennemi seyrân ettirmiştir.

Peygamberimizin Hak Teâlâyı Rü'yeti

Riyâdu'n-Nâsîhîn'de -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri şöyle buyuruyor:

رَأَيْتُ رَبِّي لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ بَعَيْنِ الْقَلْبِ

"Mîrâc gecesı Rabbimî kalb gözüyle gördüm." Hak Sübhânehû ve teâlâ hazretleri bana:

"Konuş benimle yâ Muhammed!" buyurdu. Ben hayretten dona kaldım. Sonra Allah teâlâ benim gönlüme ilham etti de ben:

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ

Dedim. Bunun üzerine Allah teâlâ:

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Buyurdu. Ben de mukâbeleten:

الْسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ

Dedim. Allah teâlâ da:

"Yâ Muhammed, Cebrâil'i aramızdan çıkardım. Sen ümmetini aramızdan çıkarmadın." buyurdu. Cenâb-ı Allah'ın Habîbi'ne bu latîfesini duyan Cebrâil -aleyhisselâm- da:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Diyerek şahâdette bulundu.

Mevâhib-i Ledünniye'de nakledildiği veçhile -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz kurb-i Hak'da buyurdular.

- Ya Rabb! Tahkîkan sen ümem-i sâlifeye dünyevî azâb musallat kıldın. Bazı ümmetin üzerine taşlar yağdırdın ve bazısını yere geçirdin ve bazısını sûret-i insâniyeden gayri hayvan sûretine koydun. Acaba benim ümmetime ne eyleyeceksin, dedi.

Allah tebâreke ve teâlâ ve tekaddes hazretleri buyurdu ki:

- Senin ümmetine edeceğim budur ki, üzerlerine rahmet inzâl eylerim ve günahlarını hayrât ve hasenâta tebdil eylerim ve onlardan bir kimse bana dua ederse ben telbiye ederim, yani duâsını hüsn-i kabul ve icâbet ile telakkî ederim, isteyene veririm bana tevekkül edenlere kifâyet ederim, âsîlerin uyûbunu dünyada setredip âhirette dahî onlar hakkında senin şefâatını makbûl kılarım. Eğer dost dostun muâtebesini sevmeydi senin ümmetini muhâsebe kılmaz idim. Yani sen

benim muâtebemi sevip hoş göreceğin için ümmetini muhâsebe ve ibtilâya mâruz kıldım.

Ve yine buyurmuştur ki:

- Ya Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-! İndimdeki kadrinin mahşerde mahlûkata zahir olması için bu gece ümmetinin üçte birini sana bağışladım. Kıyâmet gününde de üçte ikisini bağışlayacağım.

- Ya Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-! Şüphesiz senin ümmetin itâat da eder isyan da. Onların itâatı rızâmla, mâsiyetleri de kazâmla (takdirimle)dir.

- Ya Habîbim, ümmetine çok mal vermedim ki, kalbleri taş gibi katılaşmasın. Ümmetini kabirlerinde fazla kalmaması için âhir zaman ümmeti kıldım. Yani âhir zamanda dünyaya gönderdim. Cennet sen girinceye kadar diğer enbîyâya, senin ümmetin girinceye kadar da diğer ümmetlere mahremdir.

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz Allah teâlâya:

- İlâhî ve Seyyidî senden ne babamı ne de annemi istiyorum. Senden ümmetimi istiyorum, ümmetimi yâ Rabbî!

Allah teâlâ buyurdu:

- Ya Muhammed! Ben lâtif bir ilâh, sen şerîf bir nebî, ümmetin ise zaîf bir topluluktur. Nasıl olur da lâtif ile şerîf

arasında bulunan zaîf ümmetin zâyî olur? Ya Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-! Sen ümmetim, ümmetim diye nidâ ediyorsun, Ben azîmüştân "rahmetim, rahmetim" diyorum. Rahmetim de her şeyi kuşatmıştır.

Mîrâc-ı Nebevîde Allah teâlâ:

- Ey Habîbim! Her mahbûb habîbine geldiğinde bir hediye ile gelir? Huzûruma hangi şeyle geldin? Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz şöyle buyurdular:

- Ya Rabbî! İki şey ile geldim ki, senin hazînen bunlardan hâlîdir. Allah teâlâ bildiği halde:

- O iki şey nedir, dedi. Rasûlullah efendimiz cevaben:

- Birisi noksan ibâdet diğeri ümmetin isyanı. Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri buyurdu ki:

- Habîbim, sen huzuruma acz ve îtirâf ile geldin. O halde sana misli misline ecir verdim ve ümmetinin isyanını affetmekle gufrâna tebdîl ettim. Bu mânâda Allah teâlâ şöyle buyurdu: **"İşte bunların kötülüklerini Allah hasenâta tebdîl eder."**²⁶

Sonra Allah -azze ve celle- şöyle buyurdu:

- Ya Muhammed sağ tarafına bak! Baktı ki büyük dalgalı bir deniz, içinde bir ada, o adada bir ağaç ve o

ağacın üzerinde gagasında bir parça toprak tezek bulunan bir kuş gördü.

Allah teâlâ bunu izah ederek şöyle buyurdu:

- *Ya Muhammed! Bu deniz rahmetim, bu ağaç ve ada, dünya ve onun bahçeleri, kuş insan, tezek de insanların mâsiyetidir. Bu azıcık tezek engin denizi bulandırabilir mi? Rahmet denizi bir dalgalandı mı o günde zerresi yok olur gider. Sen şefîü'l-müznibînsin, ben de erhamü'r-râhimînim.*

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerinin Hak sübhânehû ve teâlâ hazretlerini Mîrâc'da kalb gözüyle veya baş gözüyle gördüğü hakkında ihtilâf vardır.

Abdullah bin Mes'ûd ve **Ebû Hureyre** -radiyallahu anhümâ-'nın **Hazret-i Âişe** -radiyallahu anhâ-'dan rivâyetine göre:

- Hazret-i Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- Rabbisini gördü mü, diye suâle cevâben Hazret-i Âişe demiştir ki:

- Her kim Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- Rabbisini gördü derse yalan söylemiştir. Sonra şu âyeti okumuştur:

لَا تَدْرِكُهُ الْآبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْآبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

"Gözler Allah'ı idrâk etmez. Fakat Cenâb-ı Allah gözleri idrâk eder. Çünkü Allah -azze ve celle- latîf-

tir görülmez, habîrdir, her şeyi görür."²⁷

Abdullah bin Abbas -radiyallahu anhümâ- dahî Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Rabb teâlâ ve tekaddes hazretlerini gözleriyle görmüş olduğu haberini meşhur olarak nakletmiştir.

Taberî'nin *Mu'cem-i Evâsıt*'ında kuvvetli bir isnâd ile İbn-i Abbas'dan rivâyete göre; Hazret-i Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- Rabbisine nazar etti. Cenâb-ı Hak kelâmı Musa'ya, hulle-i İbrahim'e, nazar ve rû'yeti de Hazret-i Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e tahsis buyurdu, demiştir.

Rû'yet hakkında uzun mutâlaalar var ise de hulâsası budur.

NAMAZ

*A*llah Teâlâ buyuruyor:

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾

"Akşam ve sabaha dâhil olduğunuzda Allah te-
âlâyı cemî nekâisten tenzîh edin, yerde ve göklerde
hamd ü senâ ancak Cenâb-ı Hakk'a mahsûstur. Al-
lah'ın gayri bihakkın hamde müstahak bir kimse
yoktur ve ikinci vaktinde, öğle vaktinde tesbîh edin
namaz kılın."²⁸ buyurulmuştur.

Bu âyet-i celîlede beş vakit namaz zikrolunmuştur.
Taberî, Hâzin, Beyzâvî'nin beyânlarına nazaran: Ab-
dullah İbn-i Abbas -radiyallahu anhumâ-ya:

- Kur'an'da beş vakit namazı bulur musun, denil-
miş; o, bu âyet-i celîleyi okumuştur.

وَحِينَ تَصْبِحُونَ sa-
bah namazı; وَحِينَ تَظْهَرُونَ ikindi namazı; وَعَشِيًّا öğle na-
mazıdır.

Yani akşama dâhil olduğunuzda akşam namazını ve sabaha dâhil olduğunuzda sabah namazını edâ ve tesbîh etmekle Vacib teâlâyı nekâisten tenzîh edin. Çünkü arz u semâda ehl-i semânın ve ehl-i arzın ibâdet ve tâatları ve hamd ü senâları Allah teâlâyâ mahsûstur. Ve ikindi vaktinde ikindi ve öğle vaktine dâhil olduğunuzda öğle namazını edâ ile Rabbinizi nekâisten tenzîh ile hamd ü senâ edin, demektir.

Beyzâvî'nin beyânı veçhile bu âyet zâhirde ihbar ise de hakîkatte emirdir. Sabah ve akşam vakitlerinde kudret-i ilâhiye ve azamet-i sübhaniye sâir vakitlerden daha ziyâde zuhûr ettiği cihetle (tesbîh ile emir bu vakitlere) tahsîs edilmiştir. Öğle ve ikindi vakitlerinde de nîmet-i ilâhiyenin teceddüdü çok olduğundan hamd ve şükür edilmek üzere bu iki vakit zikrolunmuştur.

Nitekim sabah ve akşam vakitlerinde çok tesbîh ile de emrolunmuştur:

وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

"Onu sabah, akşam tesbîh (ve tenzîh) edin."²⁹

Sûre-i Bakara'da:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

"Beş vakit namazı ve bilhassa salât-ı vustâyı muhâfaza edin ve Allah'ı zikreder olduğunuz halde namazda kıyamınızı Cenâb-ı Allah için yapın. Teveccühünüz ancak Allah teâlâyâ olsun."³⁰

Bu âyet-i celîlede cemî salâtın muhâfazası *حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ* fıkra-i celîlesiyle ve namazın ikâmesi için de³¹ *قَوْمُوا* ile emir olunmakla berâber bir de salât-ı vustâ atf edilmiştir. Vustâ da tek adede işaretir. Çiftin en azı olan her iki adedin vustuna (ortasına) bir adet tek girerse beş olur. Vustâ namazı için tefsirde "ikindi" veya "sabah" olmak üzere iki kavil vardır.

Hadîs-i şerîfte -sallallahu aleyhi ve sellem- efendi-miz buyurmuştur.

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَرَضَ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ
وَلَيْلَةٍ خَمْسَ صَلَوَاتٍ

"Allah teâlâ her bir müslim ve müslimeye her gün beş vakit namaz farz kılmıştır."

Ve keza Mîrâc hadîsinde de:

فَأَمَرْتُ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ كُلِّ يَوْمٍ

"Her gün beş vakit namazla emrolundum." buyurmuşlardır.

30. Bakara Sûresi / 238

31. Ayakta namaz kılmağa muktedir olan kimse oturduğu yerde kılmağa muktedir olan kimse oturduğu yerde kılmağa muktedir olan bir hastanın da yattığı yerden imâ ile namaz kılması câiz olamaz.

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri de nidâ buyurarak:

أَمْضَيْتُ فَرِيضَتِي وَخَفَّفْتُ عَنْ عِبَادِي

“Ben beş vakit namazla farîzamı imza ve irâde eyledim ve kullarımdan tahfîf eyledim.” buyurmuşlardır. Nitekim Mîrâc hadîsinde tafsîli geçmiştir.

Leyle-i Mîrâc'da beş vakit namaz farz olunmazdan evvel de namaz kılınıyordu.³² **Ahmed bin Hanbel**'in *Müsne'd*inde **Zeyd bin Hârise** -radiyallahu teâlâ anha- 'ın rivâyetine göre ilk vahiy zamanında Cebrâil -aleyhisselâm- Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerine abdest ve namazı tâlim etmiştir.

Bir rivâyette ilk sabah namazı Cebrâil -aleyhisselâm-'ın imâmeti ile kılınmış ve o gün içinde -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimize ilk iktidâ eden Ümmü'l-Mü'minin Hadîcetü'l-Kübrâ -radiyallahu teâlâ anha- olmuştur.

Hafız İbn-i Hacer'in Buhârî şerhi *Fethu'l-Bârî*'de belirtildiğine göre Leyle-i Mîrâc'dan evvel, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin ashâbının namaz kıldıkları kat'îdir.

Sûre-i İsrâ'da:

32. Buhârî namaz hakkında Hazret-i Âişe -radiyallahu anha-'dan şu hadîsi rivâyet eylemiştir: “Mekke’de namaz iki rek’at olarak farz kılınıyordu. Sonra Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Medîne’ye hicret etti de dört rek’at farz kıldı. Sefer namazı da iki rek’at farz kıldığı üzere bırakıldı.” (Buhârî, 10 / 128)

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِكَ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ
إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

“Habîbim! Günün zev linden gecenin karanlığı-na kadar namazın ik mesine ve bilhassa sabah namazında sabahın beyazlığına kadar kır ete devam et. Zira sabah namazı ins   c n ve melekler tarafın-dan ş  det olunacaktır.”³³ buyurulmuştur.

Binaenaleyh seher vaktinde m  minlerin uyanık olup sabah namazına ve kır ate devam etmeleri l -zımdır.

Beyz v nin beyânı veçhile bu âyet-i celîle beş va-kit namaza ş mildir. Çünkü *لِذِكْرِكَ الشَّمْسِ*   le ve ikinci namazlarına; *إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ* de akşam ve yatsı namazla-rına; *وَقُرْآنَ الْفَجْرِ* de sabah namazına delâlet eder.

Gece ve gündüze müvekkel olan melekler sabah vaktinde ictimâ edip cemâat-i m slim ne ş hid oldukla-rı için sabah namazına meş  d denilmiştir.

Sabah namazı; öyle mübârek, feyizli, huz rlu bir vakittir ki o zaman uykuda olmak ne büyük bir gaflet ve kusurdur.

S re-i T h ’da buyuruluyor ki:

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ
أَنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى

"Rabbîn teâlânın medh ü senâsına müdâvim olduğun halde gün doğmazdan ve batmazdan evvel nekâisten tenzîh et ki, âhirette Allah'ın sevâbından razı olasın ve Allah teâlâ da senden râzî olur."³⁴

Gün doğmazdan evvel dünya umûruyle meşgûl olmadan, sabah vakti kalbin sâfi olduğu ve gün batmazdan evvel de maîşet müzayakasından ve çalışmasından kurtulup meşgûliyetten hâlf bir zaman olacağından gerek kable't-tulû ve gerekse kable'l-ğurûb yani gün doğmazdan ve gün batmazdan evvel tesbîhlerle meşgûl olmayı dünyevî her umûr üzerine takdîm etmek gerekir. Ta ki Rabb teâlânın rızası hâsıl olsun.

Tefsîr-i Hâzin'in beyânı veçhile tulû-ı şemsten evvel tesbîh ile murâd: Sabah namazı, ğurûbdan evvel tesbîh ile murâd ikindi namazı, ânâ'l-leylde tesbîh ile murâd; akşam ve yatsı namazları, etrâf-ı nehârda tesbîh ile murâd öğle namazıdır.

İşte bu âyet-i celîlede dahî beş vakit namaza işâret vardır. Kur'ân-ı azîmü's-şânda ve ehâdis-i sahîha-da beş vakit namaz hakkında sarâhat olduğu gibi asr-ı saâdetten bu zamana kadar beş vakit namazın farziyetine icmâ-ı ümmet ve ittifak vardır. Hiç bir müslüman beş vakit namazın farziyetini inkâr etmez ve edemez. Meğer ki münkir-i Hak ve hakîkat ola.

Mîrâc-ı Nebvî'de beş vakit namazın farziyetinden itibaren Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-

efendimiz hazretleri âhir-i hayatlarına kadar hiç bir vakit namazı terk etmedikleri gibi maraz-ı mevtlerinde da-hî Hazreti Ebû Bekir -radiyallahu anh-'a emir buyurarak on yedi vakit cemâatle ashâb-ı kirâm -rıdvânullahi teâlâ aleyhim-'e namaz kıldırılmış ve bir defasında pek hasta olduğu halde koltuğuna Hazreti Ali ve Abbas -radiyallahu anhümâ- girerek cemâate gelmiş, ashabına ve ümmetine namazın ehemmiyetini, devam lüzûmunu ve şiddetli hastalık halinde bile hiç bir sûretle asla terki câiz olmayacağını fiilen de tâlim ve irşâd buyurmuşlardır. Nitekim Rasûl-i Ekrem efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ لَسَبْعٍ وَاضْرِبُواهُمْ عَلَيْهَا لِعَشْرِ وَفَرَّقُوا
بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ

Gerek erkek ve gerek kız yedi yaşındaki çocuklarınıza namazı emrediniz. On yaşındakiler için de kılmazlarsa darb ediniz ve yataklarını ayırınız.

On yaşındaki çocuklar namaz kılmazlarsa hafifçe el ile avuçtan ziyâde olmamak üzere darb edileceği kütüb-i fıkhiyede musarrahtır.

İşte namazın derece-i ehemmiyeti ve devamı lüzûmu çocukluk çağında başlamaktadır. Bir müslümanın evlâdına çocukluk çağında namazını ve ferâiz-i dîniyesini öğretmesi farzdır, aksi takdirde ebeveyn mes'ûldür. Ve evlâdına dîni şefkatsizliğine binaen vicdânen de muazzebdir.

Hadîs-i sahîhte:

مَمِّنٌ مَّوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ قَابَوَاهُ يَهُودَانِهِ أَوْ يَنْصَرَانِهِ
أَوْ يَمَجْسَانِهِ

Buyurulmuştur. Yani, her doğan çocuk muhakkak İslâm fıtrâtı üzerine doğar sonra anasıyla babası onu yahûdî, nasrânî, mecûsî yaparlar.

Binaenaleyh evlâdın küçüklüğünde dînî terbiyesini tâlimi ihmal eden kimsenin evlâdı fenâ ahlâk ve bozuk îtikat ve ceryana kapılmak tehlikesine mâruz kalacağı bedhîdîr.

Sûre-i Tâhâ'da;

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ
نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى

“Habîbim! Ehl-i beytine namazla emir ve namaz üzerine sabret ve emr-i tebliğle meşgûliyetten dolayı rızkın noksan olacağı hatıra gelmesin; çünkü biz senden rızık istemeyiz onları biz merzûk kılarız. Ehl-i iyâlini âkıbet-i hamîdeye teşvîk et zîra âkıbet ehl-i takvâya mahsustur.”³⁵ buyurulmuştur.

Her kimin kalbinde Cenâb-ı Allah -azze ve celle-korkusu vardır, onun âkıbeti hayırdır ve illâ... felâ.

Sabırla murâd; namazı onlara tebliğ etmekten hâsil olacak meşakkate sabırdır.

Beyzâvî, Hâzin ve Medârik'te beyân olunduğu veçhile Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri ehl ü iyâline bir zarar isâbet ettiğinde namaz ile emredip bu âyet-i celîleyi okuduğu mervîdir.

Binaenaleyh bir belâya mübtelâ olan kimse beş vakit namazla beraber nâfileye devam ile Hak'dan isti-âne ederse o belâdan halâs olacağına işaret buyurulmuştur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ
مَعَ الصَّابِرِينَ

"Ey mü'minler! Sabır ve salât ile Allah'tan yardım talep edin, zîra Allah teâlâ sabreden kullar ile berâberdir."³⁶ buyurulmuştur.

Yani; ey ehl-i îmân! Her umûr-ı husûsunuzda nefsinizi günahlardan muhâfaza ve nefsin arzûsundan men ve belâya tahammül etmekten ibâret olan sabırla ve bir de cemî âzâlarda Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretlerine teveccühten ibâret olan salât (namaz) ile Cenâb-ı Allah'tan yardım talep edin. Binaenaleyh sabırla, ibâdetle ve bilhassa namaz ile Cenâb-ı Allah'ın inâyet ve yardımını beklemek lâzımdır.

Fahr-i Râzî ve Hâzin'in beyânları veçhile sabır, nefsini her arzûsundan men ve mekârihe tahammül etmekten ibâret olduğundan sabır olmayınca hiç bir ibâdet olamayacağından sabır bilcümle ibâdetleri yapma-

ğa yegâne yardımcıdır. Namaz ise ümmü'l-ibâdât ve âlemin Rabbine münâcât olduğu cihetle namaza devam etmek sâir ibâdât ve tââtâ vesîle de olacağından Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri namaz ile Hak'dan istiâne ve vesîle kılmaklığı emir buyurmuştur.

İşte bu âyet-i celîle, fiil-i peygamberî ile tefsir edilmiştir. Çünkü Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri mühim bir umûrun keşfini talepte namazı miftah ve vesîle ittihâz buyurduğu gibi bir musîbete dûçar olduğunda dahî namaza müsâraat buyurmuşlardır.

Binaenaleyh bilcümle mü'minlerin musîbet ve belâ nüzûlünde namazla Cenâb-ı Hakk'a ilticâ etmeleri lâzımdır. Belâyı ancak def edecek olan Kâdir-i Mutlak Hak teâlâ ve tekaddes hazretleri olduğundan cemî âzâlarıyla yani namazla Hâlık teâlâ hazretlerine teveccüh ve ilticâ ve kemâl-i tevâzû ile yüzlerini zilletle top-rağa sürmek sûretiyle secde ederek Hâlık teâlâdan musîbetin ref'ini tazarrû ve istirhamda bulunmak Hak teâlâ hazretleri katında kabûle vesîle olacak en mühim bir ibâdettir. Husûsiyle abdin Cenâb-ı Hakk'a en ziyâde takarrüb ettiği son secde ânıdır. İblis de secdeden imtînâ ettiğinden merdûd ve mel'ûn olmuştur.

Buna binaen fiilen amelimizi, secdeyi terk ile şeytana değil, secdeye devam ile meleklerle benzetmemiz ve rızây-ı Bârî'yi tahsîle gayretle ibâdete devam etmekliğimiz lâzımdır.

İşte bu âyet-i celîlede Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri:

إِسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ emr-i celîli ile namazla istiâneyi emir buyurmuştur.

Sûre-i Hûd'da buyurulmuştur ki:

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ
يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ

“Yâ Ekreme’r-rusûl! Gündüzün iki taraflarında sabah ve akşam namazlarını ve gecenin bazı saatlerinde yatsı namazını edâ et. Zîra sevâblar günahları giderir. Şu beyân olunan istikâmet ve ikâme-i salât nasîhat kabul edenlere iyi bir nasîhattir.”³⁷

Bu âyet-i celîlenin zâhir sarahatine nazaran her ne kadar üç vakit gibi görülmüş ise de ulemâ-yı kirâm bu âyet-i celîle ile beş vakit namazın vücûbuna istidlâl etmişlerdir. Yani طَرَفَيْ النَّهَارِ da gündüzün iki tarafı öğle ve ikindidir زُلْفًا lâfzı dâ cemî olup ekall-i cem’ de üçtür. زُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ demek gecenin gündüze yakın olan üç saati de sabah, akşam, yatsı vakti olup evvelki iki vakitle طَرَفَيْ النَّهَارِ ile tamam beş vakit namazı edâ emrini muta-zamıdır. Binaenaleyh bu âyet-i celîlede de beş vakit namazın vücûbuna delâlet eder. Namazın beş vakit olduğunu inkâr eden kâfir olur.

Asr-ı saadetten beri ashâb-ı kiram -ridvânullahi te-âlâ aleyhim ecmaîn- ve tâbiîn, tebe-i tâbiîn ve eimme-i müctehidîn, muhakkikîn hazarâtı ve bilcümle mü’minîn-i muvahhidîn tevâtüren ve ittifâkan beş vakit nama-

zı edâ sûretiyle bu âna kadar devam edegelmışlerdir. Ve ilâ yevmi'l-kıyam da böylece devam edecektir.

Âyet-i celîlede:

إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ buyurulmuştur ki, "hukûk-ı ibâddan gayri bûfün günahlara namazın, keffaret olmasına" delâlet eder.

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den rivâyete göre, -sallallahu aleyhi ve sellam- Efendimiz:

"Büyük günahlardan, ictinâb eyleyerek, bir vakit namaz diğer namaza kadar ikisinin arasında geçmiş olan günahlara keffâret olur." buyurmuştur.

Sûre-i Bakara'da:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Hakkı bâtila karıştırmayın, Hakkı bildiğiniz halde saklamayın."³⁸

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Namazı ikâme edin ve zekâtı verin ve rukû edenlerle berâber siz de rukû edin."³⁹ buyurulmuştur.

Yani cemî ahvâlde hakkı bâtila karıştırmayarak ve bâtila tercih etmeyerek ve hakkı da setr etmeyerek Cenâb-ı Allah'a ve Rasûlüne ve kitaplarına îmândan sonra beş vakit namazı rukû ve sücûd ve bilcümle rükün-

38. Bakara Sûresi / 42

39. Bakara Sûresi / 43

leriyle berâber edâ etmeyi ve zekâtı da vermeyi Cenâb-ı Hak emir buyurmuştur.

وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ile murâd; cemaatle edâyı emirdir. Yani Râsûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ve ashâbıyla berâber cemâatle namazınızı edâ edin ki cemâatten ayrı kalmış olmayasınız demektir. İkâme-i salât ile murâd dahî mutlak namazı edâdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ

"Ey mü'minler! Rukû ediniz, secde ediniz ve Rabbinize ibâdet ediniz"⁴⁰ buyurulmuştur.

Rukû ve secdeyi emir namazın diğer rükünlerini ihtivâ eden tam namazın edâsını emirdir. Zikr-i cüz, irâde-i küll kabîlindendir. Rukû ve secdesiz namaz otu-ru-ruğu halde nasıl kabul olunabilir? Asla....

تَرِيَهُمْ رُكْعًا مُجْتَدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ
فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ

"Onları, yani malîyyet-i Rasûlullah'taki mü'minleri Cenâb-ı Allah'tan lutf u ihsan ve rızâya tâlib oldukları halde rukû ve secde ederler görürsün ki onların yüzlerinde secdenin alâmeti, eseri görülür."⁴¹

Cenâb-ı Allah'a îmân eden mü'minler fazl-ı ilâhîyi ve ihsân-ı sübhânîyi talep ederek rukûya eğilir ve sec-

40. Hac Sûresi / 77

41. Fetih Sûresi / 29

deye kapanırlar ve Cenâb-ı Allah'ın azametini karşı ubûdiyetin zilletini bilirler ve Cenâb-ı Hakk'a tâzimle dergâh-ı ulûhiyete ilticâ ederler. İşte bütün müslûmanların bu sıfat üzere bulunarak beş vakitte namaza rukû ile ve secde ile devam üzere bulunmalarına işâret buyurulmuştur.

Ehl-i îmânın, namaza çokça devam ve secde ile Cenâb-ı Hakk'a teveccühleri eseri olarak yüzlerinde nûr-i ilâhî lemeân eder. Dünyada eseri görüldüğü gibi âhirette dahî yüzleri parlak olarak kabirlerinden kalkacaklardır. Nitekim:

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌُ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌُ

"O günde ki nice yüzler bembeyaz olacak, nice yüzler de kapkara kesilecek."⁴² buyurulmuştur.

Hadîs-i şerîf'te ise:

تَأْكُلُ النَّارُ ابْنَ آدَمَ إِلَّا أَثَرَ السَّجْدِ

"Nâr-ı cahîm, müstahakk-ı azâb olan mü'minlerin vücûdunu yakar fakat Cenâb-ı Hakk'a secde ederken yere tesâdüf eden âzâyı yakmaz." buyurmuştur.

Secde âzâsının yedi olduğu şu hadîs-i sahîhte ifâde buyurulmuştur:

أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ عَلَى الْجَبْهَةِ وَالْيَدَيْنِ
وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ

"Yedi âzâ ile secde etmekle me'mûrum; alın ve bu-run, iki elin içi, avuçlar, iki diz ve iki ayağın parmakları-nın uçları. Yedi âzâ ile secde etmek lâzımdır."

Buhârî Şerhi'nde **İbn-i Mâce**'nin rivâyetine göre:

Übâde bin Sâmit -radiyallahu anh-'den rivâyetle sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Bir kul Allah teâlâ rızâsı için bir kere secde edince Cenâb-ı Hak muhakkak o secde sebebiyle bir hasene yazar ve bir günah affeder ve onu bir derece yükseltir. Bi-naenaleyh ashâbım, çok secde ediniz." buyurmuşlardır.

Secde de çıplak alın ile yapılmazsa meselâ; ba-şındaki takkesi bol olup da alını kapalı olarak secde ederse secdesi ve namazı sahih olmaz. Kezâ kadınlar-da da böyledir.

Cenâb-ı Hak kullarının secdelerini öyle bir şekilde murâd buyuruyor ki alınları çıplak olarak yere gelecek kemâl-i tezellül ile yere kapanacak.

Râmûz hadîsinde -sallallahu aleyhi ve sellem-:

أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ سَاجِدٌ أَقْرَبُ
مَا يَكُونُ الرَّبُّ مِنَ الْعَبْدِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الْآخِرِ

"Abd'in Allah teâlâ hazretlerine en yakın zamanı Cenâb-ı Allah'a secde ettiği andır. Kezâ Rabb teâlâ hazretlerine abd'in en yakın ibâdet zamanı gecenin sü-lüs-i âhir zamanıdır." buyurmuşlardır.

Hadîs-i kudsîde:

وَمَا تَقَرَّبَ إِلَى عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُهُ عَلَيْهِ

"Kulum bana üzerine farz kıldığım ibâdetlerden daha makbûl ve ehab bir ibâdetle tekarrüb etmedi." buyurulmuştur.

Namazda Huşû

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ امْتَالِهَا

"Kim (Alah'a) bir iyilikle, güzellikle gelirse işte ona bunun on katı var."⁴³ vaad ve lutf-i Subhânîsi ile beş vakit namazla elli vakit namaz sevâbı veriliyor. Allah'ın fazl u keremiyle, bu miktar, vaad buyurulan ecrin asgarî miktardır. Şu kadar ki bu sevâba nâil olabilmek için huzûr-ı kalb şarttır.

Huzûr-ı kalb de her mü'minin ahvâl-i kalbiyesinin ve hattâ cesedinin yani âlem-i emirden olan sadrındaki letâif-i hamsenin ve cemî eczâ-yı cesedinin huşû ve huzû hâline göre değişir.

Enbiyâ ve mürselîn ve ulû'l-azm peygamberân-ı ızâm -aleyhimü's-salâtü ve's-selâm- hazarâtının şerh-i sadırları bir derecede olmadığı gibi husûsan haklarında: اَلَمْ تَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ nazm-ı celfî ile taltif buyurulan ve müteaddid defalar şakk-ı sadre mazhar olan sultânü'l-enbiyâ Muhammed el-Mustafâ -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerinin de huzûr-ı kalbîleri ce-

mî peygamberân-ı ızâmın huzurlarının fevkinde olduğuna şüphe yoktur.

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretlerinin velî dostları mü'minlerin derece-i huzûrları da cemî enbiyâ-yı ızâmın huzurlarının dûnunda olmakla berâber mütefâvittir.

Tasavvufta velâyet; velâyet-i suğrâ, velâyet-i kübrâ ve velâyet-i ulyâ diye başlıca üç kısma ayrıldığına göre Cenâb-ı Hakk'ın dostlarının derece-i huzûru da ahvâl-i bâtınalarındaki hallerine göredir.

Keza sâlih mü'minlerin kalblerinin selîm ve uyanık ve Hakk'ı zâkir olduğu derece-i hâline göre huzûr-i kalbîleri de mütefâvittir. Binaenaleyh her mü'minin kılmış olduğu namazın ecr ü sevâbı derece-i huzûruna göre- dir. Nitekim bir hadîs-i şerifte musallînin kimine nisf kimine rub kimine uşr ve hâline göre sevâb verileceği buyurulmuştur. Nitekim âyet-i celîlede:

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾

"Namazlarında huşû üzere olan mü'minler fevz ü felâha dâhil olmuşlardır."⁴⁴ buyuruluyor.

Binaenaleyh namazlarımızı huzûr-ı kalb ile kılma-ğa gayret etmeliğimiz ehem ve elzemdir.

Felâh, "Korktuğundan kurtulup umduğuna nâil olmak." demektir.

Huşû da "Kalbiyle Cenâb-ı Allah'tan korkmak; te-vâzû ve tezellül etmek ve âzâ ve cevârihi sâkin olup etrafına iltifât etmemektir."

Bu âyet-i celîle nâzil olmazdan evvel bazı ashâb-ı Rasûlullah namazda etrafına bakarlar imiş. Bu âyet-i celîle nâzil olunca ashâb-ı kirâmın, gözlerini secde mahallinden ayırmadıklarını Ebû Hureyre -radiyallahu anh- rivâyet etmiştir.

Medârik, Hâzin tefsirinde huşû: "Namazda cemî mâsivâyı terkle kalbini ve himmetini cem etmek ve gözlerini secde mahallinden ayırmamak sağına ve soluna iltifat etmemek ve elleriyle bir mahallini kaşıyıp oynamamaktan ibârettir." diye tefsir edilmiştir.

Hatta Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz namazda sakalını oynatan bir kimseyi gördüğünde: "*Eğer bu adamın kalbinde huşû olsaydı sâir âzâsında da huzû olurdu.*" buyurduğu rivâyet edilmiştir.

Nisâbü'rî'de beyân olduğu veçhile huşû: Namazın kabûlünün şartıdır. Sevâbının şartıdır. Ama borcundan kurtulmasının şartı değildir. Yani huşû olmadığı halde namazın diğer rûkn ü şartlarına riâyette namazı edâ eden kimsenin üzerinden namaz borcu sâkit olur fakat huşû ile edâ olunmadığı için Cenâb-ı Hakk'ın dergâh-ı izzetinde şâyân-ı kabûl olmaz, mükâfata müstahak olamaz ve rızâsına nâil olamaz.

Nitekim hadîs-i şerîfte,

لَا صَلَوةَ لِمَنْ لَا يَخْشَعُ فِي صَلَاتِهِ

"Namazında huşû ve huzûru olmayan kimsenin namazı şâyân-ı kabul bir namaz değildir." buyurulmuştur.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

"Felâha nâil olacak mü'minler şol kimseler ki farz olan namazlarını edâya müdâvemet ederler."⁴⁵

Yani o mü'minler evkât-i mâlûmede yani beş vakit farz olan namazlarının şartlarını muhâfaza ve sünnet ve âdâbına riâyetle riyâ ve ucubdan ârî olarak namazlarının edâsına sûratle devam ederler ve vakitlerini fevt etmezler, demektir.

Bu âyet-i celîlede evvelki âyet-i celîleyi tekrar yoktur. Çünkü evvelki âyet-i celîlede namaz kılan kimsenin kemâl-i tevazû ve tezellül ile mâsivâyı kalbinden terk edip Cenâb-ı Hakk'a teveccüh etmesi ve huşûu muhâfazası beyân buyurulmuştur. Bu âyet-i celîlede ise namaza devam ile namazın muhâfazası beyân buyurulmuştur.

Evvelki âyet-i kerîmede huşûa dikkat ve bu âyet-i kerîmede namazın şerâitine riâyetle devama dikkat beyân buyurulmuştur.

Her zaman namazın devam ve lüzûmuna işâret için istimrâra delâlet eden muzârî sîgasıyla يُحَافِظُونَ vârid olmuştur.

إِنِّى أَنَا اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِى ۖ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِى

“Ben, ulûhiyetle muttasıf mâbûd-i bi'l-hakk ve ibâdete müstahak mâbûd-i bi'l-hak ancak benim. Benden gayri mâbûd-i bi'l-hakk olmayınca bana lâ-yıkıyla ibâdet ve hüsn-i edebe riâyet ve cemî âzâ ve cevârihinle beni zikir için teveccüh-i tâm ile teveccüh ederek namazı ikâme et ki beni zikredesin ve cemî âzânla şükür etmiş olasin.”⁴⁶ buyuruluyor.

Salâtın kalble, lisanla ve cemî âzâ ile ibâdâtı câmî efdal ibâdet olduğuna bu âyet-i celîlede işâret buyurulmuştur. Evvelce icmâlen ibâdeti فَاعْبُدْنِى lâfz-ı şerîfiyle emir ve beyân buyurduktan başka ayrıca da salât ile emrolunmuştur ki bu da namazın şânına ihtimâm ve îtinâ lâzım olduğunu beyân ile efdal ibâdet olduğuna işârettir.

Kâdî ve Fahr-i Râzî'nin beyânı veçhile:

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِى

“Benim zikrim için namazı ikâme et.” beni zikretmek için ikâme et demektir. Zikir de şükürdür. Nitekim hadîs-i kudsîde buyurulmuştur:

قَالَ اللهُ تَعَالَى يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ إِذَا ذَكَرْتَنِي شَكَرْتَنِي وَإِذَا مَا نَسِيتَنِي كَفَرْتَنِي

“Cenâb-ı Allah buyurmuştur ki: Ey benî Âdem, beni zikrettikçe şükürünü ifâ etmiş olursun ve beni unuttuk-

ça hakkımı unutmuş olursun yani küfrân-ı nîmet etmiş olursun."

Mişkâtü'l-Envar'da beyân edildiği veçhile, Allah te-âîâ kullarına namazı beş şeyle mukayyed olarak emir buyurmuştur:

Birincisi: Dosdoğru kılınmasını ki, وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ lafzı celîlî⁴⁷ buna delâlet eder.

İkincisi: Devamlı olmasını emir buyurmuştur ki وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ lafzı buna delâlet eder. **"Ve onlar nâmazlarına devam edicilerdir."**⁴⁸

Üçüncüsü: Vakitlerinde edâ edilmesini emir buyurmuştur:

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Muhakkak ki namaz mü'minler üzerine vakitle-ri beyân ve tesbît edilmiş farzdır."⁴⁹ demektir.

Dördüncüsü: Rukû emriyle berâber cemaatle edâ edilmesini emir buyurmuştur:

وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Rukû edenlerle berâber rukû ediniz."⁵⁰ buyurulmuştur.

Beşincisi: Namazda huşû emredilmiştir.

47. Bakara Sûresi / 43 ve 110

48. Mü'minûn Sûresi / 9

49. Nisâ Sûresi / 103

50. Bakara Sûresi / 43

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

“Onlar namazlarında huşû sahibidirler.”⁵¹

Beş vakit namazın farz kılınmasındaki hikmet sâhib-i *Ravdatü'l-Ulemâ Fahr-i Râzî*'den suâl edildiğinde demiştir ki:

“Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri her bir vakit için bir kudret-i cedîde izhâr buyurmuştur. Sabah namazı zamanı gecenin zulmetinin zâil ve gündüzün aydınlığının zâhir olmasıyla şükren lillâhi teâlâ güneşin doğmasından evvel farz kılındı.

Sonra güneşin ziyası zevâlde irtifâ-ı şems ve ziyâ kemâl bulup ondan sonra inhitâta başlar ki şükren lillâhi teâlâ öğle namazı farz kılındı.

İkinci vaktinde inhitât-ı hafîden inhitât-ı celî zamanına yaklaştığından ğurûb-ı şemsten evvel de insanın en gafletli zamanıdır ki o zamanda da ikinci namazı farz kılınmıştır.

Güneş battıktan sonra da gündüzün ziyâsının gitmesi ve gecenin başlaması zamanı da Cenâb-ı Hâlık'a şükren lillâhi teâlâ akşam namazı farz kılınmıştır.

Yatsı namazı da zulmet-i leyl, kâmilten istîlâ edip Hâlık-ı arz u semâ olan Hak teâlâ hazretlerine gecenin kürbet ve dehşetinde, ilticâ için farz kılınmıştır.

Beş Vakit Namazı İlk Kılan Peygamberler

Hazret-i Âdem, İbrâhim, Yûnus, İsa, Mûsa, -sala-vâtullahi ve selâmühû aleyhim-'den her biri beş vakit namazdan herbirini ilk defa olarak kılmışlardır.

Şerh-i Hidâye'de nakledildiğine göre:

En evvel sabah namazı kılan Âdem -aleyhisselâm-'dır. Cennetten arza hübûtunda yeryüzünde akşam karanlığı olunca Âdem -aleyhisselâm- geceleyin havf-i şedîd ile korktu. Bir taraftan da zelle den dolayı üç yüz yıl gözyaşı durmamış, ağlamıştı. Fecr, şafak başlayınca zulmetten kurtulduğuna şükren lillâhi teâlâ iki rekat namaz kıldı. İşte sabah namazının iki rekat olarak farz kılınması bu hikmet üzerine olmuştur.

En evvel dört rekat öğle namazı kılan İbrâhim -aleyhisselâm-'dır. Oğlu İsmâil -aleyhisselâm- zebihden kurtulup da cennetten kurban olarak koç ihsan buyrulduğuna ve Cenâb-ı Hakk'ın râzı olduğuna şükrân olarak dört rekat öğle namazı kılmıştır.

وَتَذَرْنَاهُ أَنْ يَأْتِيَهُمْ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقَتِ الرَّعْيَاءُ إِنَّا كَذَّالِكُ
نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾
وَقَدْ نَبَّأَهُ بِذَنْبِ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾

"Biz azimü's-şân nidâ ettik, dedik ki: Ya İbrâhim! Muhakkak sen rüyâyı tasdik ve rüyânın mukaddemâtına başlamakla emrimize imtisâl ettin ve bizim rızâmızı tahsil için gözün nuru oğlunu kurban etmeğe râzı oldun ve biz seni dostluk mertebe-

sinde sâbit-kadem bulduk ve bizim emrimizi yerine getirmeğe ihlâs üzere çalışınca biz de sana ihsan ettik. Bizim sana ihsan ettiğimiz gibi cümle ehli-i ih-sânı da böylece mükâfatlandırırız. Şu emrolunan kurban meydanda bir ibtilâdır. Ve biz azîmü's-şân İsmâil -aleyhisselâm- bedelinde bir büyük koyunu fidiye olarak verdik."⁵² buyurulmuştur.

Belâya sabır ve meşakkate tahammül eden mü'minlere وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ tebşîr-i sübhânîsi buyurulmuştur.

İkinci namazını en evvel Yûnus -aleyhisselâm- kılmıştır. Dört zulmetten kurtulduğuna şükren dört rekat kılmıştır. Zellenin zulmetinden, gecenin zulmetinden, suyun zulmetinden, batn-ı hût zulmetinden.

Genâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri kullarına bu hikmete binaen ikinci namazını dört rekat farz kılmıştır.

Akşam namazını en evvel üç rekat kılan Îsâ -aleyhisselâm-'dır. Îsâ -aleyhisselâm- ba'de'l-mağrib şu hitâb-ı celîl buyurulduğunda kılmıştır:

أَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ

"Ey Meryem oğlu! Sen nâsa, beni ve vâlidemi Allah'ın gayri mâbûd ittihâz edin, dedin mi?"⁵³

Gerek nefsinden ve gerekse vâlidesinden ulûhiyetin nefyi ve Hak -sübhânehû ve teâlâ- hazretlerini isbât

52. Saffât Sûresi / 104-107

53. Mâide Sûresi / 116

için üç rekat namaz kılmıştır ki Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri de bu hikmet üzerine üç rekat olarak akşam namazını farz kılmıştır.

En evvel yatsı namazını dört rekat olarak Musâ -aleyhisselâm- kılmıştır ki bu hikmet üzerine yatsı namazı dört rekat olarak farz kılınmıştır.

İşte enbiyâ-i îzâm -salavâtullahi teâlâ ve selâmuhû aleyhim ecmaîn- hazarâtı âhir hayatlarına kadar namaz kıldıkları gibi semâdaki melekler de halkolunalıdan beri secde ve rukûda ve kimi kıyam ve kuûdda lâ-yenkâtı Hâlik -teâlâ ve tekaddes- hazretlerine ubûdiyette devam edeceklerinden biz mü'minlerin de ölünceye kadar meleklerin her nev'i ibâdetini câmî olan rukû ve secde ve sâir rükünleri ile berâber namazımıza devam etmeliğimiz farzdır. Bunun hilâfını iddia eden ya münkir, ya münâfık veya kâfirdir.

Beş Vakit Namazın Hikmet ve Fazîletleri

Sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem Efendimiz hazretleri buyurmuşlardır ki:

Bana haber veriniz ki sizden birinizin kapısı önünde bir nehir olsa da her gün günde beş defa o nehirde yıkansa hiç kiri kalır mı? Ashab da, kalmaz, dediklerinde:

İşte beş vakit namazın -hâl ve şânı odur ki- Hak -celle ve âlâ- hazretleri beş vakit namazla hatâyâyı, günahları afv ü mağfiret eder.

Yine -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz buyurmuşlardır ki:

Nâs, beş ukûbât, sıkıntı karşısında kalacaktır.

- Onlar nedir Yâ Rasûlallah, denildiğinde buyurdular ki:

Evvelkisi: Mevt ve sekerât-ı mevttir.

İkincisi: Kabir ve kabir zulmetidir.

Üçüncüsü: Münker ve Nekir suâlidir.

Dördüncüsü: Seyyiât ve hasenâtın veznidir.

Beşincisi: Sırat ve sıratın mürûrudur.

Bunun üzerine Hazret-i Ebû Bekir Sıddîk ve bilcümle ashâb ağlaştılar.

Cebrâil -aleyhisselâm- nâzil oldu: "Yâ Muhammed! -sallallahu aleyhi ve sellem- Ebû Bekir'e söyle! Allah sana selâm ediyor ve her zehrin panzehiri ve her hastalığın şifâsı olduğunu işitmedin mi? Kim sabah namazını kılarırsa Allah ona ölümü ve sekerâtı kolay kılar. Kim öğle namazını kılarırsa Allah onun kabrini nurlandırır ve zulmetlerini giderir. İkinci namazını kılan Münker ve Nekir suallerine cevâbı kolaylaştırır. Akşam namazını kılanın mizânını ağırlaştırır. Yatsı namazını kılan da sıratın berk-ı hâtif gibi geçer. diyor.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz:

لَوْ تَعْلَمُونَ مَا عَلِمَ لَصَاحِبُكُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا

"Eğer benim bildiğimi bilse idiniz muhakkak az güler çok ağlardınız." buyurmuşlardır.

Gunye'de nakledildiğine göre, Hazret-i Ali -kerremallahu vecheh-'den rivâyetle -sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem- efendimiz buyurmuşlardır ki:

Bir kimse tekâsül ile namazını istihkâr eylese Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri o kimseyi on beş ukûbâta dûcâr eder:

- 1- Salihîn defterinden silinir.
- 2- Hayat bereketi kaldırılır.
- 3- Rızkının bereketi kaldırılır.
- 4- Salâtını ikmâl etmeyince ondan a'mâl-ı hayırdan bir şey kabul olunmaz.
- 5- Duâsı kabul olunmaz.
- 6- Sâlihînin duâsından hazz u nasîbi olmaz.⁵⁴
- 7- Ölürlen şiddetli susuzluğa dûcâr olur.
- 8- Vefâtı ansızın olur.
- 9- Ölürlen üzerine büyük ağırlık ârız olur.
- 10- Kabir onu sıkar.
- 11- Kabirde zulmette kalır.
- 12- Münker ve Nekir suâlîne cevapda kusurlu olur.
- 13- Kabirden kalktığında Hak teâlâ hazretleri o kullundan râzı olmadığı halde Cenâb-ı Hakk'a mülâkî olur.
- 14- Hesabı şiddetli olur.
- 15- Mazhar-ı afv ü gufrân olmadığı takdirde nâra sevk olunur.

54. Mîrac'da عِبَادَ اللَّهِ الصَّالِحِينَ وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ السَّلَامُ buyurulmuştur. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz selâm-ı ilâhînin ümmetinin sâlihîn olan zümresine de teşmilini mîracda niyaz eylemiştir. Binaenaleyh sâlihînden olmayanlar selâmdan mahrum kalmış oturlar. Nitekim وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى "Selâm ve selâmet doğruya tâbi olanlara..." (Tâhâ Sûresi / 47) buyurulmuştur.

Sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem Efendimiz:

أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ الصَّلَاةُ فَإِنْ صَلَحَتْ
صَلَحَ لَهُ سَائِرُ عَمَلِهِ وَإِنْ فَسَدَتْ فَسَدَ لَهُ سَائِرُ عَمَلِهِ

*"Yevm-i kıyâmette muhasebeye evvelâ namazdan başlanır. Eğer namaz hesabı doğru verilirse sâir amellerin de kabûlüne yardımcı olur. Aksi takdirde sâir amellerinin muhasebesinde de sıkıntı çeker."*⁵⁵ buyurmuşlardır.

Sûre-i Meryem'de:

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ
فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا

"Enbiyâdan sonra kötü nesiller onlara halef oldular ki onlar namazı zâyî ettiler ve şehvât-ı nef-sâniyelerine ittibâ ile doğru yoldan çıktılar. Binâ-enaleyh onlar yakında cehennem ateşine mülâkî olurlar."⁵⁶ buyurulmuştur.

"Ğayy" cehennemde sırf şerden ibâret olan bir deredir ki o dereden cehennemin sâir dereleri istiâze ederler ki bu derede şehvât-ı nef-sâniyesine tebeiyetle günâhı kebâir işlemeğe musır olup namazlarını da zâyî ve terk edip kılmayanlar muazzeb olacaklardır.

Sûre-i Müddesir'de:

55. El-Câmiu's-sağîr

56. Meryem Sûresi / 59

يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَأَلَكُمْ فِي سَعَرَ ﴿٤٢﴾

"Ashâbu'l-yemîn mücrimlere sorarlar ki; sizi cehenneme hangi ameliniz idhal etti?"⁵⁷ Onlar da cevap verirler:

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بَيَّوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰ آتَيْنَا الْيَقِينَ ﴿٤٧﴾

"Biz namaz kılanlardan olmadık. Fukarâya taam yedirenlerden olmadık ve biz bâtil yola dalanlarla bâtila daldık ve hattâ bize ölüm gelinceye kadar kıyâmeti tekzîb ederdik, dediler."⁵⁸

Yani ehl-i cennetin suâlîne cevâben ehl-i cehennem:

Biz mükellef olduğumuz beş vakit namazı kılanlardan olmadık. Belki nefsimize tebeyyetle tekâsülümüz sebebiyle cehenneme girdik ve biz üzerimize vâcib olan zekât-ı mefrûzamızı muhtâç olan fukarâ ve mesâkîne vermez, onlara taâm yedirmezdik ve bizler bâtil yolda meşgul olanlarla berâber meşgul olurduk. Enbi-yâ-i izâm hakkında lâyük olmadık şeyleri söyledik ve şerîate ta'n etmek gibi ebâtıl tervîc için söz söylemekten çekinmezdik ve yevm-i kıyâmeti de tekzîb eder, inanmazdık. İşte bu kusurlarımızı ölünceye kadar devam ettik. Tevbe etmedik. Bu sûretle cehenneme girdik, diye cevap verirler.

57. Müddesir Sûresi / 39-42

58. Müddesir Sûresi / 43-47

Sûre-i Bakara'da buyuruluyor:

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ
﴿٤٥﴾ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾

"Sabırla ve edâyı salâta devamla Cenâb-ı Hak'dan muâvenet talep edin. Halbuki salât her şahıs üzerine bir ağır yüküdür illâ tevâzû ve huşû edici şol kimseler üzerine hafiftir ki onlar Rabblerine mülâkî olacaklarına ve huzûr-ı mânevîsine rucû edeceklerine îtikâd ve îmân ederler."⁵⁹

Cenâb-ı Hakk'ın huzûr-ı mânevîsine varacağına îmân edenler namazı seve seve edâ ederler ve mühim ve sıkıntılı işlerinde dahî sabırla ve namaz kılarak Cenâb-ı Hak'tan istiâne ederler.

Namazın meşakkatine sabırla, namaz kılmaktaki fazîlet ve menfaata îtikâd etmeyen veya kalbinde Cenâb-ı Allah korkusu bulunmayan kimse için de namaz kılmak ağır bir yük gibi gelir. Kabinde havf-i ilâhî olan kimsenin beş vakit namaza devam etmesi lâzımdır.

İşte bu âyet-i celîlede Cenâb-ı Hak -azze ve celle-hazretleri mühim hususlarda namaza tevessül ile Allahu zül-celâl hazretlerinden istimdâd ve istiâne olunmasını emir ve tavsiye buyurmuştur.

Çünkü namaz tahâret (abdest ve gusül), setr-i avret ve Kâbe'ye teveccüh, kırâat-i Kur'ân, kelime-i şahâ-

det, nefisini arzusundan men ile mücâhede, kıyam, rûkû sücûd gibi ibâdet-i bedeniyeye ihtivâ ettiği gibi, teva-zû, tezellül, kalble niyât ve tezekkür ve şeytanla mücâhede, Rahman, Rahîm olan Hâlık -tebâreke ve teâlâ-hazretlerini tenzîh, tesbîh, tahmîd, duâ ve münacât gibi bir çok ibâdâtı da câmî ve rızâ-i ilâhîye ve takarrûbe vesîle olan en mühim bir ibâdettir.

Namaz îmândan sonra en mühim fiilî bir ibâdetdir. Secde, rukû, kıyam, kırâat gibi mühim rükünleri terk ile fiilen ibâdetten muattal bir halde kalıp huzurdayım, namazdayım diye iddiâda bulunmak bâtil bir akîde ve da-lâlettir.

Sûre-i Nisâ'da:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى
الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالً لَا يَرَوْنَ النَّاسَ وَلَا يُذَكَّرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا
﴿١٤٢﴾ مَذْبَذِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَمَنْ
يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

"Münafıklar nâsa hîle ettikleri gibi Allah Te-âlâ'ya da hîle ederler. Halbuki Allah teâlâ onların hîlelerine karşı hîle muâmelesi yapar ki onlara mü-sâade verir, hîleye kudret verir. Onlar haklarında nî-met zannederler. Halbuki nîkmettir. Ve mü'minlerle berâber namaz kılmağa kıyâm etseler keselân yani tenbellikle kıyâm ederler. Çünkü namaza kıyamdan garazları ri-yâ ile nâsa göstermektir. Allah teâlâyı da zikretmezler illâ az zamanda zikrederler ki nâsa ri-

yâ için zikrederler. Onlar küfür ile îmân beyninde mütereddid mütehayyir bir halde bulunurlar müzebzebîndirler. Eğer bir kimseyi Hak teâlâ idlâl ederse o kimse için hidâyet cihetine Habîbim sen bir tarîk bulamazsın.”⁶⁰ buyuruluyor.

Buhârî ve Müslim’in ittifakıyla İbn-i Ömer -radiyalahu anhümâ-’dan rivâyeten -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz buyurmuştur ki:

Münafığın sıfatı iki sürü koyun arasında mütereddit olup bazı gün sürünün birine ve bazı gün de diğer sürüye gidip hangi sürünün malı olduğunu bilmeyen koyun gibidir.

Münafıkların en ağır cezâ ile tecziye edileceğini ve af olunmalarının tevbe ile berâber dört şarta bağlı bulunduğuşu âyet-i celfilede beyân edilmektedir.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ
نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ
وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ
الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾

“Münâfıklar muhakkak cehennem derekelerinin en aşağısındadırlar. Onlar için azâbdan kurtaracak bir yardımcı kimse bulamazsın illâ şol kimseler ki onlar kendilerinden sâdır olan nifak ve her türlü hile ve desîselerinden ve Rasûlullah’a adâvetten tev-

be ve nedâmet ettiler ve yalnız tevbe ile iktifâ etmediler, belki nifâkları sebebiyle ifsâda çalıştıkları şe-âir-i islâmiyedeki hareketlerini ve îmânlarını ve sâir amellerini ıslah ettiler ve sağlam olarak Cenâb-ı Allah'ın dînine yapıştılar ve lutf u keremine îtimâd ettiler. Ve Cenâb-ı Allah'a itaatlerini hâlisane livechillah yaparak riyâdan teberrî ettiler. İşte şu evsaf ile mevsûf olan kimseler mü'minlerle berâberdirler. Ve yakında Allah teâlâ mü'minlere ecr-i azîm verir ve tâib-ü müstağfir olanlar da mü'minlerle berâber ecr-i azîme nâil olur."⁶¹

Hulâsa: Münâfıkların affını Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri dört şarta ta'lîk kılmıştır: Tevbe, â'mâl-i sâlihaya devam, Cenâb-ı Allah'a îtimâd, şer'iate temessük ve amellerinde ihlâs.

Sûre-i Hac'da:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَعِبُدُوا رَبَّكُمْ وَأَفْعَلُوا
الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Ey mü'minler! Rukû ediniz, secde ediniz ve Rabbinize ibâdet ediniz ve felâhyâb olmanız için hayır işleyin."⁶² buyuruluyor.

Rukû ve secde ile emirden murâd şüphesiz namazdır. Çünkü secde ve rukû namazın en mühim rük-nünden olduğu cihetle zikr-i oüz, irâde-i küll kabîlinden-

61. Nisâ Sûresi / 145-146

62. Hac Sûresi / 77

dir ki namazın cüz'ü olan rukû ve sücûdla emir namazın küllî erkânıyla edâsını emirdir.

İşte bu âyet-i celîlede de namazın en mühim rük-nünü teşkil eden rukû ve secdesiyle berâber namaz kılmaklığı emir buyurmuştur. Binâenaleyh ben huzûr-dayım, namazdayım gibi bir takım bâtil akîdelerle namazın terki asla câiz olamaz.

Namaz cemî mukarribât-ı a'mâlin fevki olmuştur. Nitekim Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem:-

الصَّلَاةُ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِ

Namaz mü'minin mîrâcıdır, buyurmuşlardır.

Bir musallî ki namazın hakîkatine âgâhtır. Edâyı salât vaktinde gûyâ neş'e-yi dünyevîden çıkıp neş'e-yi uhrevîye husûle gelirse elbette o vakitte âhirete mahsûs olan devletten nasîbi olur.

Namazın hakîkatine vâkîf olmayan bazı riyâzet ehli, savmı namazdan efdal sayarlar. Oruçtaki ekl ü şûrbü terk etme hassasıyla samediyet sıfatını gerçekleştirdiklerini zannederler. Bu söz, namazın hakîkatine vâkîf olamadıklarındandır.

Harb Esnasında Namaz

Sûre-i Nisâ'da:

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ

وَرَأَيْكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ
وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ

“Sen de içlerinde bulunup da kendilerine namaz kıldırдың vakit onlardan bir kısmı seninle birlikte dursun, silâhlarını (yanlarına) alsınlar. Bu sûretle secde ettikleri zaman da arka tarafında bulunup düşmana karşı dursunlar. (Bundan sonra) henüz namazını kılmamış olan diğer kısmı gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silâhlarını alsınlar.”⁶³ buyurulmuştur.

Fukahâ salât-ı havfı muhtelif vecih ve şekil üzerine tefsir etmişlerse de bu âyet-i celîlede beyân buyurulan salât-ı havfın keyfiyeti Hanefî Mezhebi'ne göre şöylece târif edilmiştir: İmam cemâati ikiye ayırır. Bir fırkası düşman karşısında bulunur, diğer fırkası da imam ile bir rekat namaz kılar. Secdeden kalkınca onlar düşman karşısına giderler. Düşman karşısındakiler gelip imama iktidâ ile ikinci rekatı imam ile edâ ederler. Bunlar da düşman karşısına gider. Evvelki bir rekatı kılıp da cepheye giden fırka gelip namazlarının kalan bir rekatını tamam ederler yine düşman karşısına giderler. Sonra ikinci tâife gelip onlar da namazlarını ikmal ederler.

Bu âyet-i celîlenin sebep-i nüzûlü:

Asfan mevkiindeki muhârebede öğle namazını Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- cemâatle edâ edince müşrikler:

“Biz gaflet ettik. Onlar namaz kılariken hücûm edip birden bire onları bastırmalı idik.” dediler. Ve ikinci namazında hücûm etmek üzere tedbir alınca Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri Habîbini küffârın hazırlığından haberdar etmek ve düşman karşısında boş bırakmayarak cemaatle kılınacak namazın sevâbını fevt etmemek üzere bu âyet-i celîleyi Cibrîl-i Emîn ile inzâl buyurmuştur.

Salât-ı havfde yani düşman karşısında bilfiil muhârebede bulunulduğu bir zamanda cemaatle iki fırka olarak münâvebe ile namaz kılmak câiz olmuştur. Fakat düşman ile bilfiil harb ederken namazı te’hir ederek bilâhare kazası lâzım geleceğini İmam Âzam ictihâd etmiştir.

İmam-ı Şafî’ye göre ise te’hiri câiz olmayıp hem muhârebe eder ve hem de îmâ ile olsun namazını edâ eder.

Bir kere Hendek Harbi’nde şöyle bir hâdise vukû bulmuştur:

Hazret-i Ömer -radiyallahu teâlâ anh- harbin devamından dolayı ikinci namazını edâya fırsat bulamamış ve keyfiyeti Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’e arz ve şikâyet edince buyurulmuş ki:

- *Vallahi ben de henüz ikinci namazını kılamadım.*

Güneş battıktan sonra yani akşam namazı vakti girince evvelce ikinci namazını kaza ve sonra da akşam namazını edâ etmişlerdir.

İşte, Sûre-i Nisâ'daki âyet-i celfile cephede dahî namazın cemaatle kılınmasını âmir olduğu gibi münferiden dahî namazı geçirmeğe asla mesağ-ı şer'î yoktur.

Binaenaleyh; âhiret gününe inanan, Hak -teâlâ ve tekaddes- hazretlerinin huzurunda muhasebeye î mân ve îtikat eden bir mü'minin ölünceye kadar beş vakit namaza devam etmesi farz-ı kat'î olduğu gibi ne kadar geçmiş namazları varsa onları da kazaya devam ve müsâraat eylemesi elzemdir.

فَإِذَا قُضِيَتْهُمُ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُوتًا

"Korku zamanında namazı edâ ettiğinizde namazdan fâriğ olunca ayak üzerinde oturduğunuzda ve yattığınız mahalde tesbîh, tehlîl ve zikrullahâ devam edin ki salât-ı havfde vâkî olan kusurlarınıza keffâret olsun. Havf. zâil ve kalbinizin ızdırabı gidip istirahat-ı kalb geldiğinde namazı cemî şerait ve erkân ve âdâbına riâyet ederek edâ edin. Zîra namaz mü'minler üzerine farz-ı mevkût oldu."⁶⁴

Kitab ile murâd, farzıyetidir.

Mevkûten ile murâd, mevkût demektir ki salât-ı mefrûzanın vakt-ı muayyeni olan beş vakte işârettir.

Bu âyet-i celîlede beş vakit namaz mücmel olarak zikrolunmuş ise de diğer müteaddid âyât-ı celîlede evkât-i hamse musarrahtır.

Bu âyet-i celîleye nazaran namazın vaktinin fevt edilmesi câiz değildir.

Bu âyet-i celîle, seferde ve müzâyaka halinde de beş vakit namaz zâhiren, fiilen edâ etmekle berâber kalben de Mevlâ ile meşgul olmak lâzım geldiğine delâlet ettiği gibi hâl-i hizada ve sükûnet halinde de beş vakit namazın şerâit ve erkânına tamamiyle riâyet edilmesini âmirdir.

Sûre-i Ankebût'da:

أَتْلُ مَا أُوْحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ
تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

“Habîbim! Kitabdan sana vahyolunan âyetleri sen ümmetine tilâvetle delâlet ettiği ahkâmı tebliğ et ve namazı vaktinde edâ et. Zîra namaz fenâ şeylerden, münkirâtı seni nehyeder. Zâtıma yemin ederim ki Allah’ın zikri her şeyden büyüktür. Ve Allah teâlâ sizin cümle e’âlinizi bilir.”⁶⁵ buyurulmuştur.

Bu âyet-i celîlede tilâvetle emir, her ne kadar Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’e ise de ümmetine dahî emirdir.

Kur'ân-ı Hakîm'de ahkâm-ı fıkhiye, durub-ı emsâl-i ibretbahş ümem-i sâlifenin ahvâli mezkûrdur. Nitekim:

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولَى الْأَلْبَابِ ط

"And olsun, onların kıssalarını açıklamada sâlim akıl sâhibleri için birer ibret vardır."⁶⁶ buyurulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm tekrar tekrar okundukça ferah ve sürûr ve zevk-ı rûhânî hâsıl olur. Mahlûk insanların yazdıkları kitaplar ise bir veya birkaç defa okumakla istiğnâ husûle gelir.

Kur'ân-ı Hakîm ise maddî ve mânevî cümle âlemlere şifâ olup doğru yolu gösteren, irşâdî mutazammın olduğundan Hak celle ve alâ hazretleri devam üzere tilâvetle emir buyurmuştur.

Namaz mü'minleri fuhşiyâtan, münkirâtan nasıl nehyeder?

Fahr-i Râzî'nin beyânına nazaran, huzûr-ı kalble Hak teâlâ hazretlerinin emrini yerine getirmek ve rızâsını tahsil etmek için namaz kılan kimseye hidâyet ve tevfik-ı ilâhî erişerek nefis ve şeytan gibi iki düşmanın teşvik ve tahrîkine kapılmayarak fenâ şeylerden mâsun ve mahfûz kalır.

Bir de namaz, mü'minin en güzel takvâ libası olduğundan günde beş kere bu libas ile tezeyyün eden bir kimse necâset kabîlinden olan fuhşiyâtı kendine

münasib görmez. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın beytine, mescide girip "Allah" derken dışarı çıkıp da "hay huy" demenin kendine lâîk olmadığını tefekkür ve idrâk eder. Nitekim makbûl namaz kılmağa devam eden kimselerin halleri salâha yüz tutacağı inkârı gayr-i kâbil bir hakîkattir.

Ezcümle namaza devam eden kimseyi sonunda kılmış olduğu namazı menhiyâtten men edeceğine dâir -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizden şu hadîs-i şerîf rivâyet edilmiştir:

Ensârdan bir delikanlı beş vakit namazı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile berâber kıldığı halde menhiyâta dahî musırr olduğu haber verildiğinde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-: *"Ya-kında onu namaz fuhşiyâtten nehyeder."* buyurmuşlar ve çok geçmeksizin o delikanlı tâib ve müstağfir olmuştur.

Şu halde namaza devam eden kimseyi namaz el-bette ıslah eder.

Eğer bir kimse namaza devam ettiği halde ıslâh-ı nefis edememiş ise o kimsenin kılmakta olduğu namaz ındellâh şâyân-ı kabul olamıyor demektir. Niçekim -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuşlardır ki:

مَنْ لَمْ تَنْتَهُ صَلَاتُهُ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ لَمْ يَزِدْ مِنَ اللَّهِ
إِلَّا بُعْدًا

"Bir kimsenin kıldığı namaz kendisini menhiyâtten

men etmezse o kimse için Cenâb-ı Allah'ın rahmetinden uzaklaşmasından başka bir fâide vermez.”⁶⁷

Binaenaleyh namazda huzura, tâdîl-i erkâna, tahârete, âdâba ve sâir erkân-ı salâta riâyet ve dikkat etmekliğimiz lâzımdır.

Târik-i Salât'ın Hükümü

Sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem Efendimiz hazretleri şöyle buyurmuşlardır:

لِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمٌ وَعِلْمُ الْإِيمَانِ الصَّلَاةُ

“Her şeyin bir alâmeti vardır. İmanın alâmeti ise namazdır.”⁶⁸

بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ

“İnsan ile küfür arasında yalnız terk-i salât vardır.”⁶⁹ Yani namazı terk etmek insanı küfre yaklaştırır.

Kezâ:

بَيْنَ الْعَبْدِ وَالشِّرْكِ تَرْكُ الصَّلَاةِ

“Abd ile şirk beyninde terk-i salât vardır.” Yani namaz terk edince abd müşrik gibi olur.

Kezâ:

مَنْ لَمْ يُصَلِّ فَلَا دِينَ لَهُ

67. El-Câmiu's-Sağîr

68. Menâvî

69. Menâvî

"Namazı kılmayan kimse hiç bir dîn ihtiyar etmemiş gibidir." buyurulmuştur.

Üstâd-ı ekmel **Şihâbüddîn Sühreverdî** -rahimehullah- *Avârifü'l-Meârif*'inde şöyle yazmıştır:

Bazıları "Namazdan maksat Allah'ı hatırlamaktır. Allah'ın hatırlanması tahakkuk edince namaza ne hâcet vardır." diye zannetmişler de dalâlet yollarına düşmüşler, namazdan almaları gerekeni almadıkları için fâsık ve fâcirlere boyun eğerek hale gelmişler, Allah'ın koyduğu ahkâmı tanımaz olmuşlar, harama sarılıp helâli reddetmişler ve bu efdal ameli ihmâl etmişlerdir. Allah her durumda mütecellî, her harekette kudret sahibi, nice hikmet ve kudretlerin mâlikidir, rızâsının ne vakit ve hangi amelde bulunduğu bilinmez. Kul bu dünya evinde durduğu müddetçe bu amellerin her hangi birinden yüz çevirirse tuğyân etmiş olur. Ameller hal ile temizlenir, haller de ameller ile bereketlenir, devamı te'mîn edilmiş olur. Ameller bırakılırsa haller de kalmaz, gider.

Hazret-i Ali -radıyallahu anh- buyurmuştur:

Huşû olmayan namazda, lüzûmsuz şeylerden kaçınılmadan tutulan oruçta, tertîle riâyât edilmeden yapılan kırâatte, günahlardan sakındırmayan⁷⁰ amelde,

70. Yani sahibine bir faydası olmayan...

sehâvet bulunmayan malda, sıkı bağıllık bulunmayan uhuvvette, ihlâs olmayan duâda hayır yoktur.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hadîs-i şerîfte:

"Kiminiz namazı tam kılar, kiminiz yarım, kiminiz üçte bir, kiminiz dörtte bir, kiminiz beşte bir kılar. Bu noksanlık onda bire kadar gider." buyurmuşlardır.

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den rivâyet edildiğine göre:

Bir adam mescide gelib rukû ve secdelerinde tâdîl-i erkâna riâyet etmeden bir namaz kıldı. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- de onu gözetliyordu. Adam namazını bitirip geldi selâm verdi ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Git tekrar kıl, çünkü sen namaz kılmadın!" buyurdu. Adam gidip tekrar kıldı, Rasûlullah tâdîl-i erkâna riâyet edinceye kadar, onu üç defâ geri çevirdi.

İmam Ebû Yûsuf'a göre tâdîl-i erkân farzdır. İmam-ı Âzam'a göre vâcibdir. Tâdîl-i erkânına riâyet edilmemiş namazın îâdesi lâzım gelir.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet olduğuna göre:

"Hırsızların en kötüsü namazdan çalandır." Yani rukûunu, sücûdunu tamam yapmayarak çalandır, diye buyurdular.

"Bu hırsızınki kesilir mi" dediler.

Efendimiz de: "*Bilakis kesilir?*" buyurdular, orada hazır bulunanlar da güldüler.

Namazda Huzur, Âdâb, Tâdil-i Erkân

Sûre-i Nisâ'da:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا
مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ
مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ
النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا

"Ey mü'minler! Sarhoş olduğunuz halde namaz kılmayın, hattâ söylediğiniz sözü bilinceye kadar namazı edâya kıyam etmek sizin için câlz değildir. Zira îmanınızın muktezâsı Allah teâlâyâ münâcâtınızda âdâba riâyet etmeniz lâzımdır ve cünüb olduğunuz halde dahî cenâbetten gusûl edinceye kadar namaza karîb olmayın. Ancak yol üzerinde bulunur da gusûl etmeğe muktedir olamazsanız teyemmüm ile namazı edâ edin."⁷¹ buyuruluyor.

Sarhoş olan kimse namazın rûkûnlerini edâda ve tâdil-i erkâna riâyette ve kırâette hatadan sâlim olama-

yacağına binaen Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri sarhoş olan kimseleri namazdan men buyurmuştur.

Namaz kılan kimsenin kendinin huzûr-ı Hak'da bulunduğunu bilerek huzûr, huzû ve huşû ile kemâl-i tezellül ile aczini îtirâf ederek namazın âdâb ve erkânına riâyeti lâzım geldiğinden sarhoş olan kimse ise bu âdâba riâyet edemeyeceğinden Hak -teâlâ ve tekaddes-hazretleri sarhoş olan kimseyi kendi huzûr ve divânına kabulden reddetmiştir.

Kezâ cünûb olan kimse de gusûl etmedikçe namaz kılmaktan nehiy olunmuştur. Ancak seferde olur da su bulamazsa veyahut suyu bulup da gusûl etmeğe imkân bulamazsa teyemmüm ile namaz kılmasına müsaade-i ilâhiye vardır.

Teyemmüm ile namaz kıldıktan sonra ikinci vakit dahil olduğunda İmam-ı Âzam'a göre tekrar suyu aramak lâzım değildir.

Nîmetullah Efendi'nin *Tefsîr*'inde beyânına göre cünûp olan kimsenin cemî âzâsında ârız olan yorgunluk ve durgunluk insanın mizâcını muztarib bir hâle sevk edeceğinden bu hal ise ancak tahâret-i kâmile ile zâil olacağından gusûl edildiğinde cemî kuvâ-yı bedeni atâletten faaliyete sevk edeceğine işâret olunmuştur.

Nitekim tıbben de guslün faydaları tahakkuk etmiştir.

Muhakkikîn sekri iki kısma ayırmıştır. Biri hamirden hâsıl olan sekirdir, diğeri de hubb-i dünya, mal ve hevâ-yı nefis sebebiyle ârız olan sekirdir. Zâhirî sekir-

den tahâret lâzım olduğu gibi kalbin de bâtın itibariyle sekr-i gaflet ve hevâ-yı nefse ittibâ marazından tathîri-ne dikkat edip, gaflet etmemekliğimiz lâzımdır.

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- mü'minlere sekr-i hamr ile divanına durmaktan nehy buyurduğu gibi sekr-i gafletle de namaz kılmaktan son derecede sakı-narak huzûr-ı kalble namaz kılmağa mücâhede etmek-liğimiz lâzımdır.

Mâûn Sûresi'nde:

﴿قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ﴾ ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ ﴿٥﴾

"Helâk-i azîm şol namaz kılan kimseler içindir ki onlar namazlarında gaflet edicidirler."⁷² buyurul-muştur.

Hâtem-i Esam -rahimehullah-'a namazın âdâbı sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

- Namaz kılarken sağ tarafında cenneti ve sol tara-fında cehennemi mülâhaza ve sırâtı ayaklarının altında ve mîzânı da gözünün önünde bilerek ve Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretlerini de her ne kadar ben onu göremiyor isem de o beni görüyor bilerek zâhirde ve bâtında bütün sırlarıma da vâkıf olduğunu mülâhaza ederek ona göre namaz kılmak lâzımdır, deyince; Yû-suf ismindeki zât Hâtem'e sormuş ki:

- Ya civan! Sen böylece salâti ne zamandan beri kılarırsın? Hâtem de:

- Yirmi seneden beri kılarım, demiş. Yûsuf denilen kimse de yanındaki refiklerine:

- Kalkınız elli senelik namazımızı kaza ve îade edelim. Yani şimdiye kadar bizim kıldığımız namazlarımızın îadesi lâzım geliyor, demiş.

Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz, namaz kılan fakat kıyam, rukû ve celsesinin ahkâmını yerine getirmeyen birini gördüğünde şöyle buyurmuştu: *"Eğer sen bu hal ile ölürsen kıyâmet gününde sana "ümmeti Muhammed" demezler."*

Mervîdir ki, **Zeyd bin Vehb**, namaz kılariken sücûd ve rukûunu yerine getirmeyen bir kimseyi gördü ve onu çağırıp:

- Ne vakitten beri bu vech üzre namaz kılarırsın, dedi. O kimse de:

- Kırk senedir, dedi. Zeyd buyurdu ki:

- Sen kırk senedir namaz kılmadın, eğer vefat edersen Mûhammed Rasûlullah sünneti üzere ölmezsin.

Namazın terkinin iddia eden zanâdikanın bâtil düşüncelerini teemmül edelim.

Cüneyd-i Bağdâdî -kuddise sirrûh- da, dayısı ve üstadı **Sırr-i Sakatî**'nin terbiyesinde küçükten beri bü-

yüdüğü, ulûm-ı zâhiriye'yi de küçükten beri tahsil ettiğı ve hiç namazını da küçükten beri terk etmemiş olduğı halde huzur-ı bâtinîye muvaffak olup da kalbi uyanınca evvelki kıldığı namazları noksan sayarak otuz senelik namazını kaza ettiğini söylemiştir. Ve hatta eğer namaz içinde gönlüne dünya endişesi gelirse o namazı kazâ eder, Âhiret ve cennet hatırına gelirse huzur-ı Hak'dan i'râz ettiğini sayarak sehv secdesi eylermiş.

Sa'd bin Muaz -radiyallahu teâlâ anh- demiştir ki, salâtta fâriğ oluncaya kadar dünya umûrundan bir hâtıra hatırıma getirerek namaz kılmak bende asla vâkî olmamıştır.

İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe -rahmetullahi aleyh- her gece üç yüz rekat namaz kılardı. Bir gün yoldan geçerken bir kadın "Bu kişi her gece beş yüz rekat namaz kılıyor." dedi. Ebû Hanîfe de kadın yalan söylemiş olmasın diye beş yüz rekat her gece kılmağa başladı. Bir zaman sonra yolda giderken bir çocuk İmam-ı Âzam'a; "Bu kişi her gecede bin rekat namaz kılıyor." dedi. Ebû Hanîfe de her gece bin rekat namaz kılmağa başladı. Bir talebisi de Ebû Hanîfe'ye dedi ki:

- Halk senin için geceleri uyumaz derler, dedi. Halbuki Ebû Hanîfe de gecenin yarısını ibâdetle geçirir imiş. Bunun üzerine geceleri uyumadı. Ondan sonra otuz sene ve bir rivâyette kırk sene yatsı abdestiyle sabah namazını kılardı. İki dizi namaz kıla kıla deve dizine dönmüş, nasır bağlamıştı.

Abdullah bin Abbas -radiyallahu anhümâ- her gün bin keré secde eylerdi. Kendisine çok secde eylediği için "seccâd" denilirdi.

Ömer bin Adulazîz de tevâzûdan kuru yerde namaz kılar ve toprağa secde eylerdi.

Veys el-Karânî hazretleri kendini bileli ömrü içinde bir gece yatıp uyumamıştır. Bir geceye bu gece leyle-i sücûd der sabaha kadar secde ile geceyi ihyâ eylerdi. Diğer bir geceye bu gece leyle-i kıyâm der sabaha kadar ayakta ibâdetle geceyi ihyâ eylerdi.

Abdülkâdir Geylânî -kuddise sirrûh- kırk yıl yatsı abdestiyle sabah namazını kıldı. Toprağa secde edip ağladığından göz yaşları toprağı çamur eder, çamur yüzüne sıvaşır idi.

Bâyezid-i Bistâmî hazretleri kırk yıl uyumadı. Sabaha kadar geceyi ibâdetle ihyâ eylerdi. Bazan da sabaha kadar namaz kılardı. Gözlerinden kanlı yaş akardı. On iki sene zarfında Kâbe'yi ziyârete gitti. Her adımda iki rekat namaz kılardı. Mekke'ye varınca "Ne yüz ile Kâbe'yi tavâf edeceğim!" diye Beytullah huzuruna çıkmaktan hayâ eyledi de geri döndü. Bir sene daha ibâdet yaptıktan sonra Kâbe-i Muazzama'yı tavâf eyledi.

Cüneyd-i Bağdâdî -kuddise sirrûh- kırk yıl yatsı abdestiyle sabah namazını kıldı. Namazda gece o kadar ayakta durur idi ki ayakları şişerdi. Bu kadar ibâdet ve riyâzât ile meşgul iken bir gün hatırından geçti ki "İşim tamam olup maksûdum hasıl oldu mu ola?" Hâtif-

ten avaz işitti ki: "Yâ Cüneyd! Vakit oldu ki zünnârı kuşanasın!"

Cüneyd bunu işitince feryadı göğsüne çıktı. "Ya Rabb! Cüneyd'den ne günah sâdır oldu?" dedi. İşitti ki: "Bundan beter ne günah ola; tamamlık istersin!" Cüneyd, "Aah!" eyledi, başını secdeye koydu üç gün üç gece başını secdeden kaldırmadı. Ağladı, âh u enîn eyledi. Ölünceye kadar ubûdiyetine devam eyledi.

Cüneyd der idi ki: "Bin sene diri olsam amelimden bir zerre eksik etmezdim." Ve yine der idi ki:

Her kim Hak rızâsını bulmak isterse Cenâb-ı Hâlık-ı azîm kelâmını yani Kur'ân-ı azîmü's-şânı sağ elinde tuta ve Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in hadîs-i şerîfini sol elinde tuta. Bu iki çarağ şûlesiyle yola vara, tâ ki bidat ve şûphe âfetine düşmeye.

Selef-i sâlihîn rızâ-yı ilâhîyi tahsil yolunda böylece şeriat-ı mutahharaya kavlen, fiilen ve îtikâd-ı sahîh ile sarılıp kalben, zikren ve fiilen ibâdet ederek gecelelerini secde, rukû, duâ ve niyâz ile ihyâ eylemişlerdir.

Fa'tebirû!.. İbret alalım...

Teheccüd Namazı

Sûre-i Müzzemmil evvelinde **قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا** âyet-i celîlesiyle ibtidây-ı islâm'da kıyâm-ı leyl yani gecenin üçte ikisinde uyanık bulunmak ve teheccüd namazı kılmak vâcib olmuştu. Sonra gecenin nısıfı veyahut nısıfından zi-

yâde veya noksan olmak beyninde muhayyer kılınarak evvelki âyetin hükmü nesh edilmiştir. Şu âyet-i celîlede:

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ
وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ

"Ya Ekreme'r-rusûl! Muhakkak senin Rabbin bilir ki sen gecenin iki sülüsünden az bir zamanda ve nısfında ve sülüsünde teheccüd için kalkarsın ve seninle berâber ashabından bir cemâat da kalkar. Rabbin teâlâ bunların hepsini bilir ilminden hiç bir şey gâib olmaz. Ve Allah teâlâ gece ve gündüzün miktarlarını takdir eder."⁷³

Bu âyet-i celîlede, teheccüd kılan âbidleri ibâdetle terğîb ve âsileri de tehdit vardır, buyurulmuştur.

Evvelce ashâb-ı kirâm hazarâtının gecenin üçte ikisini uyanık olarak kıyam ve teheccüd namazıyla ibâdetle devamları sebebiyle bazılarının ayakları da şişerek meşakkat ve müşkilât olduğundan lutf-ı ilâhî olarak ikinci âyetle gecenin nısfında (yarısında) veyahut ziyâde veya noksan olmak beyninde muhayyer kılınarak yükleri tahfif buyurulmuştur.

Beş vakit namaz farz olarak emir olunmakla gece teheccüd kılmanın farziyeti nesholunmuştur.

Neshe de sebep, ashâb-ı Rasûlullah'ın gündüzleri umûr-ı dünyevî ile meşgûliyetlerinden dolayı âriz olan meşakkatı kaldırmak içindir. Bu da lutf-ı ilâhîdir.

Teheccüd namazı ümmet-i Muhammed hakkında nâfile olarak kalmıştır. Fakat Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz için vâcibdir. Yani farzdır.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ
مَقَامًا مَّحْمُودًا

"Gecenin bazısında sana ziyâde ve fazîlet olarak Kur'ân'la teheccüd namazını edâ et."⁷⁴ Yani: Ya Ekreme'r-rusûl! Rabbine takarrüb edip sevabın ziyâdesini ister isen gecenin bazısında uykudan kalk, Kur'ân kırâatiyle teheccüd namazını edâ et." buyurulmuştur.

Sûre-i Zâriyât'da:

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ
يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾

"Muttakiler geceden az bir zamanda uyku uyurlar ve gecenin diğer vakitlerinde ibâdetle meşgul olurlardı. Onlar seher vakitlerinde istiğfar ederler."⁷⁵ buyurulmuştur.

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri seher vakitinde istiğfar ve ibâdetin diğer vakitlerinden daha efdal olduğunu bu âyet-i celîlede işâret buyurmuştur. Seher vakitinde istiğfar ve duânın kabûlüne dâir *Buhârî* ve *Müslim*'de ehâdis-i şerîfe de vardır.

74. İsrâ Sûresi / 79

75. Zâriyât Sûresi / 17-18

İstiğfârın asıl mânâsı; Allah teâlâ hazretlerinden kusurlarının affını ve günahlarının setrini istemek olduğu gibi zikrullah ile mağfiret talep etmeğe, namaz ve sair mağfirete vesîle olacak ibâdetleri işlemeğe de istiğfâr denilir.

Sûre-i Âl-i İmrân'da buyurulmuştur ki:

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا أَمَتٌ فَأَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَفِتْنًا عَذَابَ
النَّارِ ﴿١٦﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ
وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾

“Şol muttakî kimseler ki onlar ey bizim Rabbimiz senin vahdâniyetine ve Rasûllerine ve kitaplarına îmân ettik, Sen bizim günahlarımızı mağfiret et ve cehennem azâbından bizi sakla demekle Rabblerinin dergâhına ilticâ ederler. O muttakîler ki üzerlerine vâcib olan ibâdeti edâda ve haram olan şeylerden nefislerini muhâfazada gördükleri zahmete sabredici ve sözlerinde hakk ve hayır söylemekle sâdık ve mühim umûrlarından Rabblerine duâ edici ve kendilerine taraf-ı ilâhîden ihsân olunan rızıktan hâlis niyetle muhtaç olanlara infak edici ve seher vaktinde Rabblerinden mağfiret talep edici kimselerdir.”⁷⁶

İşte bu evsâfı hâiz olanlar, muttakîlerdir.

Sabır: İnsana isâbet eden belâyâ ve mesâibe fezî, feryâd ve şikâyet etmemektir.

Sâdıkîn: Sözünde yalan olmayan ve me'mûr olduğu fiili yerine getiren ve niyetinde azm ü sebât eden kimselerdir.

Kânitîn: İbadete devam eden kimselerdir.

Münfikîn: Malını, nefsine, ehline ve akrabasına ve enva-ı hayrâta sarf eden kimselerdir.

Ve'l-mûstağfirîne bi'l-eshâr: Seher vaktinde feyz, bereket, fazîlet pek ziyâde olup envâr-ı ilâhiyenin mü'minlerin kalblerine feyezânına inşirah ve inkişâfına sâir vakitlerden daha fazla olacağına işâret buyurulmuştur.

Sûre-i Furkân'da:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا

"Allah'ın hâlis kulları o kimselerdir ki onlar gece beytûtet ettiklerinde evlerinde bulunduklarında Rablerine secde ederler ve huzûr-ı ilâhîde kıyamla vakit geçirirler."⁷⁷ buyurulmuştur.

Sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem Efendimiz:

أَفْضَلُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْمَكْتُوبَةِ الصَّلَاةُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ

"Salât-ı mefrûza yani beş vakit namazdan sonra namazların efdali geceleri kılınan teheccüd namazıdır."

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ إِنْ فِى الْجَنَّةِ غُرَفًا يُرَى ظَاهِرُهَا مِنْ بَاطِنِهَا وَبَاطِنُهَا مِنْ ظَاهِرِهَا أَعَدَّهَا اللَّهُ لِمَنْ لَبَّى

الْكَلَامَ وَأَطَعَمَ الطَّعَامَ وَتَابَعَ الصَّيَّامَ وَصَلَّى بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامُ

Rivâyet edildiğine göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

"Cennette öyle odalar vardır ki içi dışından, dışı içinden görülür. Allah onları, sözü yumuşak söyleyenlere, yemek yediren, oruca devam eden, insanlar uykuda iken gece namaz kılanlara hazırlamıştır."

Abdullah bin Abbas -radiyallahu anhumâ-'dan rivâyet olunduğuna göre şöyle demiştir:

Kıyâmet günü olduğunda bir münâdî şöyle nidâ edecektir:

- Kerem ehillerinin kimler olduğunu bugün bileceksiniz! Her hallerinde Allah'a hamd edenler kalkıp gelsinler.

Bu nidâ üzerine kalkıp süratle cennete giderler.

Sonra bir münâdî daha şöyle nidâ eder:

- Kerem ehillerinin kimler olduğunu bugün bileceksiniz! **"Gece yanlarını yataklarından ayıranlar..."**⁷⁸ gelsinler.

Sonra bir münâdî şöyle nidâ eder:

- Kerem ehillerinin kimler olduğunu bugün bilecek-

siniz! "Kendilerini ne ticaretin ne de alış-verişin Allah'ı zikirten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoymadığı ricâli..."⁷⁹ gelsin.

Ve onlar da kalkıp cennete giderler.

Ömer bin el-Hattâb -radiyallahu anh-'dan rivâyet olunduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur.

Kim gece namazı kılar da güzelce kılırsa, yani namazında kalbini dosdoğru tutar ve huşûunu muhâfaza ederse, noksanlıklardan sakınırsa Allah ona dokuz ikramda bulunur. Bunların beşi dünyada dördü âhirettedir.

Dünyadaki beş ikramı:

- 1- Onu dünyada âfetlerden muhâfaza eder.
- 2- Namazın eserini yüzünde izhâr eder.
- 3- Onu sâlih kullarına ve bütün insanlara sevdirebilir.
- 4- Lisânında hikmeti câri kılar.
- 5- Dinde ince anlayışla nasiplendirir.

Âhiretteki dört ikramı:

- 1- Kıyâmet gününde kabrinden yüzü ak olarak kaldırarak haşreder.
- 2- Hesabını kolaylaştırır.
- 3- Kitabını sağ tarafından verir.
- 4- Sıratı berk-ı hâtif gibi geçer.

Lokman -aleyhisselâm- oğluna nasihat eder ve der ki: "Oğulcuğum! Horoz seherde sen uyurken öterek senden daha uyanık olmasın, dikkat et!"

Seher uykusundan ikaz için *Mişkâtü'l-Envâr*'da bir şiirin manzum tercemesi:

İşittim bir gece bir hoş hâmâme,
Olup candan Hudâ zikrine kâim.
Uyurdum beni uykudan uyardı,
Dedi olma sakın bu demde nâim.
Revâ olmaz ki nâim ola insan,
Durup zikrede Mevlâsını behâyim.
Behâyim zikrederken Hâlık'ını,
Ulu'l-elbâba nevm olmaz mülâyim.

Sultânü'l-enbiyâ -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri geceleri kıyam ve teheccüde uzun müddet devam etmesinden dolayı mübârek ayakları şişer idi. Hakkında bu âyet-i celîlenin nâzil olduğu mervîdir.

مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ﴿٢٠﴾ إِلَّا تَذَكُّرَةً لِّمَن يَخْشَى ﴿٢١﴾

"Habîbim! Biz Kur'ân'ı senin meşakkat çekmen için inzâl etmedik. Ancak Allah'tan korkan kimse için mev'ıza olarak inzâl ettik."⁸⁰

Ehâdîs-i şerîfede ve tefsirlerde beyân olunduğu veçhile Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin teheccüd namazında saatlerce ayakta durmasıyla mübârek ayaklarına ağır ârız olup ayakları şişmeğe başladığından Cibrîl-i Emîn:

- Ya Rasûlallah! Nefsine meşakkat verme, hakkını ver; zîra nefsin sende bir hakkı vardır, demesi üzerine bu âyet-i celîlenin nâzil olduğu mervîdir.

O ki -sallallahu aleyhi ve sellem-, böylece geceleri namazla, kıyâm ile secde ile geçirirse, bizlerin de nasıl namaz, niyâz, kıyâm-ı leyl, secde, evrâd ve ezkâr gibi ibâdât ve tâata devam etmekteğimiz lâzım olduğunu nazar-ı insâfla teemmül edelim..

Hadîs-i şerîfte; أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا buyurulmuştur. Yani: "*Ben Rabbime şükredici bir kul olmayayım mı?*"

Sûre-i Secde'de:

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

"Mü'min-i kâmillerin yanları yataklarından uzak olur. Cenâb-ı Allah'ın azâbından korkularına ve rahmet-i ilâhiyeyi ümit ettiklerine binaen Rablerine tezar-rû ve niyâz ederler ve onlar için verdiğimiz rızıklar-dan muhtaç olanlara infâk ederler."⁸¹ buyurulmaktadır.

Hâzin ve Beyzâvî'nin beyânları veçhile: Bu âyet-

ten maksat, gece kılınan namaz ve teheccüd namazıdır. Beş vakit farz namazdan sonra efdal namaz teheccüd namazıdır.

Muaz bin Cebel -radiyallahu anh- cennete girmeye sebep olacak amelden suâl ettiğinde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz buyurdular ki:

"Ya Muaz! Büyük bir şey suâl ettin. İhlâs üzere ibâdet etmek, şirk etmemek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek cennete duhûle sebeptir."

Sonra;

"Ya Muaz! Ben sana hayır kapılarına delâlet edeyim mi? Onlar da oruç; cehennem ateşine kalkandır. Sadaka; günahlara keffarettir ve gece içinde namaz kılmaktır..." buyurdu ve bu âyet-i kerimeyi okudu.

Diğer bir hadîs-i şerifte de: *"Gece namazına devam sizin üzerinize lâzımdır. Zîra gece namazı sizden evvel geçen sâlihlerin âdetleridir."* buyurmuştur.

Sûre-i Secde'de yukarıda, ki âyetin evvelindeki secde âyetinde:

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا
بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٦﴾

buyurulmuştur ki:

"Bizim âyetlerimize ancak o kimseler îmân ederler ki kendilerine zikrolunup va'z olunduklarında derhal bütün a'zâları ile secdeye kapanırlar ve

Rabblarını hamd ü senâ ederek nekâisten tenzîh ederler. Halbuki onlar secdelerinde ve tesbîhlerinde kendilerini büyük addedip kibir etmezler.⁸² demektir.

Secdeden imtinâ kibre delâlet eder.

Buhârî ve Müslim'in ittifakla rivâyetlerinde İbn-i Ömer -radiyallahu anh- der ki:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- secde âyetini kırâat ettiğinde secde eder ve hâzır bulunan cemaat de ederlerdi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdular ki:

Adem oğlu secde âyetini tilâvet edip de secde ettiğinde şeytan ağlayıp geri kaçır ve: "Helâk bana olsun ki, Âdem oğlu emrolunduğu veçhile secdeyi edâ etmekle cennete girdi. Ben emrolunduğum secdeden imtinâ etmekle cehenneme dâhil oldum." der.

Velhâsıl namaz; Rabbin rızâsı, meleklerin sevgisi, enbiyânın sünneti, îmânın aslı, duânın icâbet sebebi amellerin kabulü, bedenın rahatı ve düşmanlara karşı silâhı, şeytanın sevmediği; mü'minin şefâatcisi ölüm meleği geldiğinde yardımcısı, kabrinde kandili, altında yatağı, münker-nekire cevâbı, kabrinde arkadaşı, kıyâmet gününde gölgesi, başında tâcı, bedeninde libası, önünde yol gösteren nûru, ateşle arasında perdesi, mü'minlerin Rabb teâlâ huzurunda hucceti, mizanlarında ağırlığı, sıratın geçme izni, cennetin anahtarıdır.

Çünkü namazda bir çok ibâdetler vardır. Tesbih, tahmid, takdis, tenzih, tehlil, temcid, duâ, münâcât, tezellül, tevazû, huzur, huzur'u huzû, taharet, setr-i avret, istikbâl-i kible, kıyam, kırâet-i Kur'ân, rukû, sücûd. Bu kadar fezâilî câmi olan ve îmândan sonra en mühim ibâdet olan ve hâssaten mahşerde önce kendisinden sorulacak olan mühim bir vazîfe-i ubûdiyeti beş vakitte devam ile muhâfazasına ihtimâm etmeliğimiz ehem ve elzemdir.

Cemâatle Namaz

Cemaatle kılınan namazın münferiden kılınan namazdan kaç derece efdal olduğuna dâir muhtelif rivâyetler vardır. Hadîs-i sahihte yirmi beş ve yirmi yedi derece rivâyetleri vardır. Fazl-ı ilâhîyi tahdid edecek hiç bir kayıt yoktur. Sevâbın derecesinin takdiri ancak nûr-i nübüvvetle münkeşif olur.

Cemâatin miktarına göre sevâbın da teyâzüd edeceğine dâir kayıtlar da vardır.

Buhârî'den:

صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً

Abdullah bin Ömer -radiyallahu anhümâ-'dan rivâyetle Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz buyurdu ki:

Cemâatle kılınan namaz, yalnız kılınan namazdan yirmi yedi derece efdaldir.

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den rivâyetle Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:

İnsanın cemaatle namazı evinde ve pazarda yalnızca kıldığı namazdan yirmi beş derece ziyâde olur. Çünkü sizlerden biri abdeste niyet edip abdestini tamam aldığı ve namazdan başka bir maksadı olmaksızın mescide gittiği zaman tâ mescide girinceye kadar hiç bir adım atmaz ki Allah teâlâ o adımından dolayı onu bir derece daha yükseltmesin ve bir günahı eksilmesin. Mescide girince de orada kaldıkça hep namazda imiş gibi sevâba nâil olur ve namaz kıldığı yerden ayrılmadığı ve kendisinden de ezâ sâdır olmadığı veya hades vâkî olmadığı müddetçe yanındaki melekler:

“İlâhî buna mağfiret et, buna rahmetini ihsan eyle.” diye o kimseye duâ ve istiğfar ederler.

“Biri imam olan iki kişinin namazı indellah, ard arda olan dört kimsenin namazından, biri imam olan dört kişinin namazı sekiz kişinin namazından, biri imam olan sekiz kişinin namazı yüz kişinin namazından efdal...” olduğu Buhârî şerhinde zikredilmiştir.

İbn-i Ebi Şeybe'nin Musannef'inde sened-i sahih ile İbn-i Abbas'dan mervî bir hadîste de cemâatle kılınan namazın münferiden kılınan namazdan yirmi beş derece efdal olduğu cemâat ziyâde ise mesciddekilerin adedince fazîlete nâil olacakları zikredilmiştir.

“Mescidde on bin kişi varsa böyle mi?” diye sorana İbn-i Abbas hazretleri; “Evet!” cevâbını vermiştir.

مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ لَيْلِهِ وَمَنْ
صَلَّى الصُّبْحَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا صَلَّى اللَّيْلَ كُلَّهُ

"Bir kimse yatsı namazını cemâatle kılsa o gecenin nısfını ibâdetle geçirmiş kezâ, sabah namazını cemâatle kılsa geceyi kâmilan namaz ile ihyâ etmiş gibi olur."⁸³

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْكُنَ يُحْبُوْحَةَ الْجَنَّةِ فَلْيَلْزَمْ الْجَمَاعَةَ

"Cennetin vustunda oturmasını arzu eden kimse cemâatle namazdan ayrılmasın."⁸⁴

الْإِسْلَامُ أَحْوَجُ إِلَى الْجَمَاعَةِ مِنَ الْجَمَاعَةِ إِلَى الْإِسْلَامِ

"Din-i islâmın kuvvet bulmak için cemâate olan ihtiyacı sevâb almak için mü'minlerin cemâate olan ihtiyacından ziyâdedir."

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin hastalığında Ebû Bekir -radiyallahu anh- namaz kıldırıldı. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Hazret-i Âişe'nin odasının kapı perdesini açtı, çıkıp ashabına baktı. Onların namazda saf bağlayarak durduklarını gördü. Çok sevindi ve sesi duyulacak derecede güldü.

Cemâate devama mânî olan özürler:

- 1- Gidemeyecek kadar hasta olmak.
- 2- Mescide gitmekten nefsi ve malı için korkmak.
- 3- Ezâ verecek derecede yağmur yağmak.
- 4- Berd-i şedîd (şiddetli soğuk).
- 5- İçinde gezinmek havf-i nefsi mûcib olan zulmet (karanlık).

83. El-Câmiu's-Sağîr

84. Menâvî

6- İnsanın nefsinde hâceti olmak ki kazayı hâcet zarûreti olmak gibi.

7- Sarımsak, soğan, pırasa yemiş bulunmak.

8- Müfrit şişmanlık.

9- Akşam namazı kılınır iken akşam yemeği hazır olup önüne konmuş olmak.

10- Bazı ahvalde insana ârız olan nisyân.

Buhârî rivâyetinde: "Ehlinizin yanına dönünüz de içlerinde kalınız, onlara öğretiniz, söyleyecek şeyleri söyleyiniz."

"Benim nasıl namaz kılar olduğumu gördünüz ise öylece namaz kılınız." buyurulmuştur.

Yine *Buhârî* de **Kâ'b bin Mâlik** -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- duha vakti seferden döndüğü zaman doğru mescide girip oturmazdan evvel iki rekat namaz kılmak îtiyâdında idi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz harbden dönüşünde Medîne'ye girerken küçük büyük Medîne halkı O'nu istikbâl ederlerdi. Duâya devam ede ede Medîne'ye girerdi. Hâne-i saadetlerine girmeden Mescidde iki rekat namaz kılmak şeklindeki sünnet-i seniyyeleri rivâyet edilmiştir.

ZEKÂT

Z

ekât, lügatte nemâ ve ziyâde mânâsınadır.

Mâlî olan bu ibâdete zekât denilmesi zekâtı veren kim-
senin malının çoğalmasından ve âhirette ecir ve seva-
ba vesîle olmasından dolayıdır. Hakîkaten malının ze-
kâtını veren; fukarâya muâvenet ve yardımdan geri
durmayan ihsan ve hayır ehlinin malının arttığı herkes-
çe müsellemler açık bir hakîkattir. Bir fakirin gönlü hoşnut
edilerek yapılacak hayrın muhakkaktır ki Cenâb-ı Hak -
azze ve celle- mükâfâtını, ıvazını verir. Nitekim:

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

"Rızkınızdan sizin infak ettiğiniz şeyin bedelini
Allah teâlâ hem dünyada ve hem de âhirette halke-
der. İnfak olunan şeyin halefini yerine koyar halef-
siz bırakmaz."⁸⁵ buyurulmuştur.

Fukarâ hakkını esirgeyip vermeyen bahîl kimsele-
rin malı, umulmadık âfât ve zararlara dâcâr olduğu ve
bazen de tamâmen mahvolduğu görülmektedir.

Zekâtta bir tahâret vardır. Bir servetin içinde fukarâ
hakkı bulunursa bu hak o mal için âdeta mânevî bir le-
kedir.

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا

**“Habîbim! Servet sahiblerinin mallarından ze-
kât al! Zekât onların mallarını temizler, vicdânlarını
artırır.”**⁸⁶ buyurulmuştur.

Örf-i şer’îde; havlini tamamlayan yani üzerinden
bir sene geçen nisâba bâliğ mala mâlik olan kimsenin,
malından kırkta birini fukarâya zekât olarak vermesi
üzerine farzdır.⁸⁷

Zenginlerin mallarında fukarânın hakkı vardır. İste-
yen, gerek sâil-i nakîr olsun gerekse iffetinden dolayı
istemeyen fakir olsun hakları vardır.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

**“Onların mallarında sâilin ve (kemâl-i iffetinden
dolayı dilencilik etmeyen) yoksulun da bir hakkı
vardır.”**⁸⁸ âyet-i celîlesi sarihtir.

86. Tevbe Sûresi / 103

87. Nisâba mâlik olan, 20 miskal altın veya 200 dirhem gümüş miktarı
malı olan kimsedir. 20 miskal altın rayiçteki 14 altından bir urub ek-
şik miktardır. Banknot hesabıyla piyasaya göredir.

88. Zâriyat Sûresi / 19

Bütün edyânda ebnâ-yı cinsine karşı yardım ve te-âvün emri olduğu gibi bizim âlî olan dînimiz, dîn-i mübîn-i İslâm da bu teâvün ve bu vecîbeye pek yüksek ve müstesna bir mevkî bahşederek zekâtı farz kılmıştır ki hiç bir dînde bu husustaki ulviyet ve fazîlet bu derecede tezâhür etmemiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in müteaddid yerlerinde namaza mukârin olarak zikredilmiştir.

وَأَقِمُّوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّائِعِينَ

"Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin."⁸⁹ buyurulmuştur.

Bu zekât vecibe-i emr-i celîli, sadr-ı islâmdan bu ana kadar ümmet-i Muhammed'in temiz vicdânında yaşıyan bir emr-i dînîdir. Binâ-yı islâmın beş şartından üçüncü bir rüknüdür. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- islâmın beş şartını açıklarken şöyle buyurmuştur:

شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامُ الصَّلَاةِ
وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ وَالْحَجُّ وَصَوْمُ رَمَضَانَ

1- Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şahâdet etmek.

2- Namaz kılmak.

3- Zekât vermek.

4- Hacca gitmek.

5- Ramazan orucu tutmak.⁹⁰

89. Bakara Sûresi / 43

90. Buhârî

Zekâtın Farzîyetindeki Hikmet

Zekât içtimâî bir yardımdır. Gerek bu cemiyet içindeki muhtaç, fakir olan fertlere ve gerekse dînin ve vatanın müdâfaa ve muhâfazası için asâkir-i islâmiyeye yardım etmek de dînî bir vecibedir.

Zekât emrinin ahlâk üzerinde de güzel bir tesiri vardır. Bahîl ve mümsik olan kimselere mecbûrî bir emir olmayıp da ihtiyârî olsaydı, ferdî ve içtimâî yardım ve ihsân hususûnda pek ağır davranarak belki de ne-sâyih ve teşvîkât-ı lâzimedede bulunulsa da o kadar tesiri hâiz olmazdı. Fakat zekâtın cibrî emr-i ilâhî ile farîza kılınması bahîli de ifâ-yı vazîfeye dâvetle, yardım ve ihsâna alıştırmağa bir vesîle de teşkil etmektedir. Kezâ zekâtın bir hâssası da; servet sahiplerinin nâil oldukları nîmet-i ilâhiyeye karşı edâ-yı şükûr ve mahmedetine de bir vesîledir. Gerek zekât ve gerekse sadakanın pek çok fezâilî vardır. Âkil olan kimsenin kalbinde zekât ve sadaka vermeye dâima meyil olması lâzımdır.

Âkil olana yakışan da sadakaya rağbet ve meyil göstermektir. Zîra sadakada malı temizleme ve malın çoğalması⁹¹ ile nîmeti verene bir şükran, rızıkta bolluk, ömürde bereket, sıla-i rahme teşvik, şeytana kahr Allah'ın rızasına meleklerin ve insanların muhabbetine nailiyet, mü'minin kalbine sürûrun dolması, nefsinden

91. Malın çoğalmasının temsili bir bağa teşbih edilebilir. Budandıkça ve filizleri alındıkça mahsûlû artar. Eğer budanmazsa ve filizleri alınmazsa mahsûlû pek az olur. Ve daha sonra da mahsûl vermez olur. Malın zekatını vermek ve sadaka ile Cenâb-ı Hak servet üzerine aynı bereketi ihsân eder.

maraz ve illetlerin, malından ve evlâdından âfât ve beliyâtın def'i dost kazanma, bedeninin günahlardan temizlenmesi gibi hassalar vardır. Nitekim âyette:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا

"Onların mallarından bir zekât al ki, onunla kendilerini temize çıkarmış, mallarına bereket vermiş olasın."⁹²

Hâdis-i şerifte de:

حَصَّنُوا أَمْوَالَكُم بِالزَّكَاةِ وَدَاوُوا مَرْضَاكُم بِالصَّدَقَةِ وَأَعِدُوا
لِلْبَلَاءِ الدُّعَاءَ

"Zekâtınızı vermekle malınızı muhâfaza, fukaraya tasadduk ile hastalarınızı tedavî, dua ve tazarrû ile belâ ve mesâibi reddediniz." buyurulmuştur.⁹³

Kezâ:

تَمَامُ إِسْلَامِكُمْ أَدَاءُ الزَّكَاةِ

"İslâmiyetinizin kemâli, edâ-yı zekâta mütevakkıftır."

الزَّكَاةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ

"Zekât vermek islâmın bir köprüsüdür. Onu veren selâmete geçmiş olur."

مَاتَتْ زَكَاةٌ مِنْ مَالٍ

92. Tevbe Sûresi / 103

93. El-Câmiu's-Sağîr

"Re'sü'l-mâlden zekâtın verilmesi serveti azaltmaz belki bereketini tezyid etmiş olur."

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمِهِ عَلَى عَبْدِهِ

"Cenâb-ı Hak ibâdına ihsan ve îtâ buyurduğu nîmetlerin âsârını görmek ister." Ulemâda tadrîs ümerâda âdâlet, ağniyâda tasadduk gibi.

مَنْعَ الزَّكَاةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي النَّارِ

"Malının zekâtını vermeyen kıyâmet gününde nâr-ı cahîmdedir." buyurulmuştur.

Zekât, Arapça'da malın artıp çoğalması mânâsındadır. Çünkü maldan zekatı çıkarıp vermek malda bereket celbine, nefsin cömertlik fazîleti ile donanmasına sebep olur.

Zekâtın bir mânâsı da tahârettir, zîra zekât malı habâsetten, nefsi de pintilikten temizler.

Zekâtta tezkiye, tezkiyede de nemâ ve artma mânâsı vardır. Zîra zekât, malın dünyâda halef ukbâda sevap cihetinden artmasına sebep olur. Nitekim Allah teâlâ:

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ

"Her neyi hayra harcarsanız, Allah onun arkasından karşılığını verir."⁹⁴ buyuruyor.

Zekâtın tahâret mânâsı ile ilgili olarak Allah teâlâ:

وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً

"Hem de tarafımızdan bir merhamet ve günahlardan temizlik verdik."⁹⁵ buyurmaktadır.

Tathîr mânâsı ile ilgili olarak da:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا

"Onların mallarından bir zekât al ki onunla kendilerini temize çıkarmış mallarına bereket vermiş olasın."⁹⁶ buyurulmuştur.

Zekâta kulun ubûdiyette sadâkatini göstermesi bakımından "sadaka" da denilmiştir. Nitekim denilmiştir ki: "Kim zekâtı vermezse Allah onu hıfz-ı maldan mahrûm eder, kim sadaka vermezse Allah onu âfiyetten mahrum bırakır. Kim de öşrû (toprak mahsûlünün zekâtını) vermezse Allah onu toprağın bereketinden uzaklaştırır. Kim duâyı bırakırsa Allah da ona icâbeti bırakır. Kim namazda tembellik gösterirse Allah da ona ölüm ânında **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** kelime-i tevhîdini söyleme kolaylığı göstermez."

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

مَامَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا مَنَعَ اللَّهُ عَنْهُمْ الْمَطَرَ

"Zekâtını vermeyen hiç bir kavim yoktur ki Allah te-âlâ yağmuru ondan men etmiş olmasın." buyurmuştur.

95. Meryem Sûresi / 13

96. Tevbe Sûresi / 103

Zekât ve İctimâî Adalet

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ
فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كُنْتُمْ
لَاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٢٥﴾

“O kimseler ki onlar altınla gümüşü cem ederler de o cem ettikleri altın ve gümüşü Allah teâlâ yoluna sarfetmezler. Onlar için acıtıcı azâbı onlara müjde et... O günde ki bahillerin cem edip sakladıkları altın ve gümüş, cehennem ateşinde kızdırılıp alınları, yanları ve arkaları onunla dağlanacağını hatırlasınlar. Ve onlar hakkında denilir ki: Şu sizin nefsiniz için cem ettiğiniz malınızın azâbıdır. İşte şu malın gıdasını tadınız.”⁹⁷

الْجَزَاءُ مِنْ جِنْسِ الْعَمَلِ

Düstûru icabınca herkes ameline göre cezâ alır. Zekâtını vermeyen kimseler sâil geldiğinde evvelâ yüzünü çevirir. Sâil ısrar ederse yanına döner. Daha ısrar ederse arkasını döner. İşte zekât vermekten yüz çeviren kimsenin îrâzına göre yüzlerini, yanlarını ve arkalarını döndürüp de zekâtını vermedikleri o paraları cehennem ateşinde kızartılır, vücûtları dağlanarak azâb edilir.

إِنْ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا

إِنَّ مِفْتَاحَهُ لَتَتَوَأَّ بِالْعُصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ
 إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ
 الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ
 اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
 الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

“Kârûn muhakkak Mûsâ -aleyhisselâm- kavmin-den olduğu halde onlar üzerine isyanla tekebbür etti. Biz Kârûn'a hazînelerden o kadar çok mal verdik ki o hazînelerin anahtarlarını kuvvet sahibi olan bir cemâatin götürmesi ağır gellyordu. (Rivâyete göre kırk katır yükü anahtarı vardı.) İşte o zamanda Kârûn'un kavmi, Kârûn'a: “Ya Kârûn malına mağrûr olup ferahlanma. Zîra Allah teâlâ ferahlananları sevmez. Ey Kârûn! Allah'ın sana verdiği nîmetle sen âhiret evini talep et. Emellni büsbütün dünyaya hasretme. Belki dünya nîmetini âhiret nîmetine sebep kıl ve Allah'ın verdiği nîmeti rızâsının hilâfına sarf ile nefsinî mehlekeye koyma ve dünyadan son nasîbin olan kefeni unutma ve Allah'ın sana ihsân ettiği gibi sen de kullarına ihsân et. Malına mağrûr olup yeryüzünde fesat arama. Zîra Allah teâlâ müfsitleri sevmez.”⁹⁸ diye pek müessir nasîhatta bulundular.

Kârûn, Mûsâ -aleyhisselâm-'ın amcazâdesi idi ve Tevrat'ı çok okurdu. Nâs beyinde âlim fâzıl olduğu

halde Mûsâ -aleyhisselâm-'a münâfıklık ederci. Fakat sonra nifakını gizlemedi, âkıbet izhâr etti.

Allah teâlâ hazretleri Firavn'ı suya garkedip de benî isrâil onun şerrinden selâmete çıkınca Hârûn -aleyhisselâm- Benî İsrâil'in kurbanlarına nâzır tâyin olundu. Kurban etmek isteyen kimseler kurbanlarını getirir, Hârûn -aleyhisselâm- da kurbanı muayyen olan mahalle kor, semadan bir ateşin nâzil olup o kurbanı yakması o kurbanın kabulüne delil olurdu. Kârûn buna haset etti. Mûsâ -aleyhisselâm-'a dedi ki, "Sen de bir risâlet var! Biraderinde kurban ri-yâseti var. Bende bir şey yoktur. Ben bunu çekemem. Bana da bir ri-yâset verilmeli." demekle hasedini ortaya koydu. Onun kibr ü gururu azamet ve hasedi Cenâb-ı Hakk'ın kendine bahşettiği servetine binâen idi.

Hazret-i Mûsâ -aleyhisselâm- da; "Biraderime ri-yâseti ben vermedim Allah teâlâ verdi." deyince Kârûn "Allah teâlânın verdiği-ne bir alâmet göster." dedi. Onun üzerine vahy-i ilâhî geldi.

Mûsâ -aleyhisselâm- eşrâftan kırk kişinin asâlarıyla birlikte, ibâdet ettikleri kaya altına gelmelerini emir etti. Kârûn ve Hârûn -aleyhisselâm- asâlarıyla geldiler. Sabaha kadar kaya altında beklediler. Sabah olunca Hârûn aleyhisselâm-'ın badem ağacından asâsı yeşil yaprak vermiş olduğu görüldü. Mûsâ -aleyhisselâm- da Kârûn'a, "İşte alâmet, buna ne dersin?" dediğinde Kârûn "Bu senin sihrindir!" diyerek nifakını ortaya koydu. Et-bâyyle Mûsâ -aleyhisselâm-'dan ayrıldı. Açıktan tuğyâna başladı. Fukarâyı istihfâfa ve zulmetmeğe başladı.

Mûsâ -aleyhisselâm- nasîhat ettiyse de kibr ü gurûru her tarafını kapladığından nesâyihe asla kulak asmadı. Âkıbet gurûru helâkine sebep oldu.

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُوهُ
مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ

"Kârûn'a insaf gelmeyince biz Kârûn'u ve hanesini beraber yere batırdık. Kârûn'u biz yere batırınca Cenâb-ı Allah'ın gayri Kârûn'a yardım eder bir cemâat bulunmadı. Binaenaleyh Kârûn yardım görenlerden olmadı."⁹⁹

Kâzî, Nisâbûrî, Hâzîn'in beyânları veçhile Kârûn'un helâki şöylece olmuştur:

Zekât âyeti ahkâmına tevîkân Mûsâ -aleyhisselâm- Kârûn'dan malının zekâtını istediği halde imtinâ ettiği gibi benî isrâîlî de teşvik eder ve onlara: "Size Hazret-i Musa her ne emrettiyse tuttunuz. Şimdi de malınızı elinizden almak ister. Bunun çaresini düşünmeli." der idi.

Son zamanlarda Hazret-i Mûsâ -aleyhisselâm-'a her türlü ezâyı revâ görmekten çekinmez bir münâfık idi. Ve hatta Mûsâ -aleyhisselâm-'a zinâ iftirâsında bulundu. Bir fâhişe kadına bin dînâr verdi. Bayram günü alâ melei'n-nâs iftirâ etmesini söyledi. Benî isrâîlîin zihnini iğfâl edeceğim zannıyla. Halbuki kendisinin ömrünün son günü gelmişti. Bayram günü kibr ü gurûr ve azametle bayram mevkiine geldi.

Mûsâ -aleyhisselâm- da zinâ edenleri recmederiz diye zinâ edenlerin cezâsını va'zında söyleyince Kârûn, Mûsâ -aleyhisselâm-'a dedi ki: "Sen de zinâ edersen hüküm öyle midir?" Mûsâ -aleyhisselâm- da: "Evet benim hakkımda da hüküm öyledir." dedi. Kârûn, "Benî İsrâîl, senin hakkında filân hatunla zinâ etti diyorlar." dedi ve hatunu çağırttı.

Lâkin hatun doğruyu söyledi. Kârûn'un kendisine iftirâ etmek üzere bin dînâr verdiğini açıktan söyledi. Kârûn rezil rûsvây oldu. Cenâb-ı Hak, Mûsâ -aleyhisselâm-'ı tebrie etti. Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hâzretlerinin bu lûtfuna karşı şükür olmak üzere Mûsâ -aleyhisselâm- secdeye kapandı. Ve secdede Kârûn'un helâkini Rabbisinden istedi. Cenâb-ı Hak Kâdir-i Mutlak hazretleri arzı, Mûsâ -aleyhisselâm-'ın emrine mûtfı kıldı. Benî İsrâîl, Hazret-i Mûsâ -aleyhisselâm- tarafına geçti. Kârûn'un yanında yalnız iki kişi kaldı. Mûsâ -aleyhisselâm- arza emretti; Kârûn'un olduğu taraf hareket etti, Kârûn yere battı. Helâk oldu.

Benî İsrâîlin süfehâ takımı dediler ki: "Hazret-i Mûsâ Kârûn'un malına tamah etti de helâkine sebep oldu." Bunun üzerine Mûsâ -aleyhisselâm- Kârûn'un bilcümle malının yere batmasını Cenab-ı Hak'tan istihâm etti. Kârûn'un bütün malı da yere battı. Herkes Kârûn'un şerrinden kurtuldu. Onun helâki âleme darb-ı mesel oldu. İşte nifakın âkıbeti helâk ve felâkettir.

Kârûn vakâsında bir çok mev'iza-ı ibret vardır ki: nasîhat dinlemeyen ve kibr ü gurûru kendine âdet eden ve malının zekâtını vermeyen ve tağyir-i hak ile bir

mü'mine iftirâya cür'et edenlerin âkibet cezâlarını muhakkak sûrette çekeceklerini bir ders-i ibret olmak üzere Kur'ân-ı Kerîm'inde Cenâb-ı Hak -azze ve celle- beyân buyurmuştur. Meğer ki tevbe edip nâdim ola. Bu fena ahlâklarından vaz geçmelerini bu vesîle ile Cenâb-ı Hak kullarına tavsiye buyurmuştur.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَتُّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَانَ اللَّهُ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا
لَخَسَفَ بَنَاءُ وَيَكَانَهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ

"Dünkü gün Kârûn'un mertebesini isteyenler bu gün sabah vakti derler ki: Ne acîb şey ki Allah teâlâ dilediği kulunun rızkını bol ve dilediğinin rızkını dar verir. Eğer Allah teâlâ bizim üzerimize ih-san etmeseydi bizi de batırırdı. Ve ne acâyib şey, kâfirler intikâm-ı ilâhîden asla kurtulamazlar."¹⁰⁰ di-yerek evvelki dünyalığı istemek temenniyâtlarına ne-dâmet ettiler ve Kârûn'un mertebesini istemenin hata olduğunu bildiler ve hatalarını îtiraf-la Cenâb-ı Hakk'ın lûtfunu ikrâra mecbur oldular.

İşte Cenâb-ı Râzık-ı hakîkî hazretleri bazı kullarının rızkını bol ve bazısını dar verir. Bu da meşet-i ilâhiyesine muâllaktır. Bazı kullarına rızkını bol vermesi kulun fazlına mebnî değil, Cenâb-ı Hakkın dilemesiyledir. Kezâ bazı kullarına da rızkını dar vermesi o da kulunun kusuruna mebnî değildir.

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنْزِلُ بِقَدَرٍ
مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ

“Eğer Allah bütün kullarına -müsâvât üzere- bol rızık verseydi yer yüzünde muhakkak ki taşkınlık ederler, azarlardı. Fakat O, ne miktar dilerse -rızkı o kadar- indirir. -Bînaenaleyh bazı kullarına bol bazılarına da az miktarda rızık verir.- Şüphe yok ki O, kullarının her halinden hakkıyla haberdârdır, -her şeyi- kemâliyle görendir.”¹⁰¹

Zekât Kimlere Verilir?

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ
قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ
فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Sadaka ancak fukarâya, miskinlere, zekât tahsildarlarına ve müellefe-i kulûba, âzâd olunması için köleye ve borçlulara, fisebîlillah askerlere yolculara verilmek üzere Allah teâlâ hazretleri tarafından emrolunmuş farîzadır. Zîra Allah teâlâ zekâtın masrafını bilir ve ilminin muktezâsıyla hükmeder.”¹⁰²

Bu sekiz kısım zekât verilecek yerlerden (masraflardan) zekât tahsildarlarıyla müellefe-i kulûb ve köle

101. Şûrâ Sûresi / 27

102. Tevbe Sûresi / 60

âzâdı da zamân-ı hâzırada bulunmadığından zekât verilecek masraflar da diğer kısımlara münhasır kalır.

Birincisi fakirlerdir ki, ihtiyaçlarının şiddetine binâ-en Cenâb-ı Hak -azze ve celle- birinci derecede zekâtı fakirlere vermek üzere takdîm buyurmuştur.

Bir kimse zekâtını kendi zevcesine ve usûl, furû-una yani anasına, babasına, dedesine, ninesine ve çocuklarına ve torunlarına veremez. Çünkü onların nafakası zaten üzerine borçtur.

Kezâ sülâle-i tâhireden ehl-i beyt-i Rasûl ahfâdına zekât vermek câiz değildir. Çünkü zekât malın kiridir. Şeref-i hânedân-ı Rasûl için zekât almak tecvîz olunmamıştır.

Kezâ zekât müslim olmayanlara verilmez. Çünkü zekât müslüman olan fakirlerin hakkıdır.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

"Onların mallarında sâilin ve -kemâl-i iffetinden dolayı dilencilik etmeyen- yoksulun da bir hakkı vardır."¹⁰³ buyurulmuştur.

Zekâtı fukarâdan olan akrabaya vermek efdaldır. Evvelâ muhtaç olan erkek, kız kardeşine sonra bunların evlatlarına, sonra amcalara, halalara, sonra bunların evlatlarına, sonra dayılara, teyzelere ve bunların evlatlarına ve daha sonra da diğer akrabalara verilmek efdaldır. Sonra komşulara ve sâireye en ziyâde muhtaç olanlar tercih edilir.

İkinci derecede miskinlerdir ki, bunlar da bir miktar kazanç veya sanatları var ise de ihtiyaçlarına kâfi gelmeyip mâîşetleri sıkıntılı olan kimselerdir.

Zekât üçüncü derecede zekât tahsildarlarına, dördüncü derecede müellef-i kulûba, beşinci derecede âzâd olunacak kölelere verilir ki bunlar da zamanımızda yoktur.

Altıncı derecede borçlu olan kimselerdir. Onlar da malları masraflarına, borçlarına kâfi gelmeyen kimselerdir veyahut başkalarında alacağı var ise de tahsili mümkün bulunmayan kimselerdir. Bunlara da zekât verilir.

Yedinci, fisebîlillah yani Allah teâlâ hazretleri rızâsı yolunda cihâd eden asâkir-i islâmiyenin ihtiyaçlarını te'min için vermektir.

Zekâtın sekizinci mertebesi de misâfirler, yolcularıdır. Her ne kadar memleketinde malı var ise de vatanından uzak düşüp garib olan kimsedir ki bu gibilere de ancak ihtiyacı miktarı zekât verilebilir.

Cimrilik ve Zekâtın İ'râzın Çirkinliği

Ebû Hureyre -radiyallahu anh- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

"Sâhibi tarafından zekât hakkı verilmeyen deve, kıyâmet gününde besili güçlü kuvvetli olduğu halde sâhibi yanına gelerek ona musallat olup ayakları ile sahibini çiğneyecek.

Zekâtı verilmeyen davar da gayet semiz ve kuvvetli olarak sâhibine gelerek tırnakları ile onu çiğner, boynuzları ile de vurur."

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- devamla buyurdu ki: *Bu hayvanların haklarından birisi de su başında sütlerinin sağılması fakir ve ebnâ-yı sebîle yani yolculara tasadduk edilmesidir. Bu da bir haktır.* "Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- yine devamla buyurdu ki:

"Sakın sizden hiç biriniz kıyâmet gününde omuzunda zekâtını vermediği koyunu yüklenip avaz avaz bağırarak ve: "Ya Muhammed!" diye istimdâd ederek bana gelmesin! Ben ona "Hükm-i ilâhîden senin için bir zerresini tahfîfe mâlik ve muktedir değilim." diye cevap veririm. Yine sizden hiç birinizin omuzunda zekâtını vermediği devesi yüklü bağıra bağıra ve "Yâ Muhammed!" diye istimdâd ederek bana gelmesin. Ben buna da "Hükm-i ilâhîden bir zerresini senin için tahfîfe me'zûn değilim, sana dünyada hükm-i ilâhîyi tebliğ ettim." diye cevap veririm." buyurmuştur.¹⁰⁴

Binaenaleyh zekâtını vermeyen zenginler kıyâmet gününde şefâat-i nebeviyeye ilticâ ettiklerinde buyuracaktır ki:

"Ben size hükm-i ilâhîyi tebliğ ettim. Şimdi sizin azabınızı tahfîfe me'zûn değilim..."

Yine Ebû Hureyre -radiyallahu anh- rivâyetle -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdular ki: *"Kim ki Allah -*

azze ve celle- kendisine mal verir de o malın zekâtını vermezse kıyâmet gününde zekâtı verilmeyen mal sahibi için gayetle semnak yani zehirli erkek bir yılan sûretine konulur. Bunun iki gözü üstünde vahşet nişanesi olarak korkunç iki nokta vardır. Bu azgın yılan, sahibinin boynuna gerdanlık yapılır. Sonra yılan ağzıyla sahibinin çenesinin iki tarafından yakalar. Sonra, ben senin dünyada çok sevdiğin malınım. Ben senin hazînemim, der. İşte zekâtını vermeyenler mahşerde böyle tâzîb olunur.”

Yine Ebû Hureyre -radiyallahu anh- der ki: Bundan sonra Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem, şu âyet-i celîleyi okudu:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۚ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ۚ
وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Allah’ın kendi fazlından ihsân buyurduğu emvalde cimrilik edenler, düşkünlere muâvenetten kaçan bahiller, kendileri için hayır zannetmesinler. Belki o buhl onlar için şerdir. Zîra lâyük olan mahallere sarf etmekten esirgediği malı başına belâ olacaktır. Yarın mahşerde kıyâmet gününde malları lâle (toka) olarak boyunlarına takılır. Halbuki göklerin ve yerin mirâsı, Cenâb-ı Allah’ındır. Ve Allah teâlâ sizin amellerinizi bilir.”¹⁰⁵

Keza:

وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَبْخُلْ عَنْ نَفْسِهِ

"Kim cimrilik ederse ancak kendi nefesine cimrilik etmiş olur."¹⁰⁶ buyurulmuştur.

Esmâ bint-i Ebî Bekir -radiyallahu anhâ-'dan Nebî -sallallahu aleyhi vesellem- şöyle buyurdu dediği rivâyet edilmiştir:

"Ey Esmâ! kesenin ağzını boğma! Allah da sana nasîbî imsâk eder." Bir rivâyette: *"Malını sayıp zabtetme Allah da sana nîmetlerini sayıp esirger."* Bir rivâyette: *"Sakın çömlekte para saklama. Sonra Allah da sana senden imsâk eder. Ey Esmâ gücün yettiği kadar az olsa da sadaka ver."* buyurmuştur. Zîra saklamak tûl-i emel ve buhl alâmetidir.

Ebu Hureyre -radiyallahu anhâ-'dan Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu dediği, rivâyet edilmiştir.

"Bahil ile infak eden cömerdin örneği şu iki kimse-nin misali gibidir ki, bunların arkalarında göğüslerinden köprücük kemiklerine kadar vücûdunu kaplayan demir-den cübbeler vardır."

Bunlardan münfik cömert olan sadaka verir vermez o demir zırh o kimsenin bedeni üzerinde genişler. Aşağı doğru uzar. Vücûdunu tamamiyle kaplar. Hatta ayaklarının parmaklarını örter. Hatta zırhın (zeyli) uçla-

rı yerde sürünüp sadaka veren kimsenin ayak izlerini örter.

Bahile gelince; o hiç sadaka vermek istemez. Derhal o zırhın bütün halkaları vücûdunun her tarafını şiddetle sıkar. Bahil de bu sıkı zırhı genişletmeğe çalışır, fakat muktedir olamaz."

Bu hadîs-i şerîfle; sahî ve bahilin rûhî halleri belîğ bir misal ile tasvir buyurulmuştur.

Sahî olan kimse, sıkıntı içinde olan bir fakirin ihtiyacına, yardımına koşmakla gönlünde bir inşirah, kalbinde bir ferah, bir inbisât husûle gelir ki bu inbisât vücûdunun her tarafını istilâ eder.

Bahil olan kimsede de, düşkün fakirlere karşı katı yürek ve merhametsizliğine binaen yardımda bulunmadığından kalbinde bir ıztırab ve bir sıkıntı hisseder. Kalbinin bu üzüntüsü de başından ayağa kadar cismini istilâ eder. Bir fakire muâvenet edip de gönlünü azab ve ıztırabdan kurtarmağa muvaffak olamaz.

İşte hadîs-i sahihte edebî bir uslûbla sahî ile bahilin hali böylece temsil ü teşbih buyurulmuştur.

Ebû Mes'ûd el-Ensarî -radiyallahu anh- demiştir ki: Sadaka yani **"Zenginlerin malından sadaka al!"**¹⁰⁷ âyeti nâzil olup da Rasûlullah -sallallahu aleyhi vesellem- bize sadaka ile emrettiği sıralarda sadaka vermeye kudreti olmayan her hangi birimiz çarşıya gi-

der arkasında ücretle yük çekerek -yani hamallık ederek- iki avuç hurma kazanır ve kazancından sadaka verirdi. Bugün ise bunlardan bazılarının yüzbinlerle serveti vardır.

Vâkidî'nin beyânına göre en ziyâde para ile tasadduk eden zât **Abdurrahman bin Avf** -radiyallahu anh'dır.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz ashabını sadaka ve zekât vermeğe teşvik buyurunca Abdurrahman bin Avf -radiyallahu anh- mâlik olduğu sekiz bin dirhem servetinin yarısını, dört bin dirhemi tasadduk etmiştir. Ve: "Ya Rasûlallah! Servetimin nısfını işte getirip Cenâb-ı Hakk'a ikrâz ediyorum. O bir yarısını da âileme koydum." demiştir.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz de duâ buyurup: "Verdiğin ile alıkoyduğun malına Allah teâlâ bereket versin." demiştir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in bu duası hürmetine Abdurrahman bin Avf -radiyallahu anh-'ın malında geniş bir feyiz ve bereket hâsıl olmuştur. Hatta irtihalinde milyonu mütecâviz bir servet âilesine kalmıştır.

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den şöyle rivâyet olunmuştur:

Bir kere Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- huzûrına bir kimse (Ebû Zer) geldi. "Ya Rasûlallah! Ecir ve sevap cihetiyle hangi sadaka büyüktür." diye sordu. Buyurdular ki:

"Sevabı büyük sadaka! Senin sahih, son derece bahil olduğun halde, fakırdan korkar ve zenginlikten hoşlanır bulunduğun halde, verdiği sadakadır. Can boğaza gelip de bu malım filân içindir, şu malım filân içindir diyene kadar, o zamana gelinceye kadar bekleyip de sadakanı te'hîr etme! Zîra malının sülüsünden fazlası veresenindir. Ancak malının sülüsünden vasiyeti müteberdir."

"Zekâtınızı vermekle malınızı muhâfaza, fukarâyâ tasadduk ile hastalarınızı tedavî, dua ve tazarrû ile belâ ve musîbeti reddediniz."

الْمُعْتَدِي فِي الصَّدَقَةِ كَمَا نَعِيهَا

"Malının zekâtını, zekâta müstehak olmayana veren zekâtını vermemiş sayılır."

SEHÂVET

*P*eygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz buyurmuşlardır ki:

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرَمَ وَيُحِبُّ مَعَالِيَ الْأَخْلَاقِ

"Cenâb-ı Allah kerîmdir, kerem sahiplerini sever ve âlicenâp kimseleri de sever."¹⁰⁸

الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْحِيَاءِ

"Cennet. eshiyânın (cömertlerin) hânesidir."¹⁰⁹

الْأَسْنَاءُ خَلَقُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ

"Cûd ve kerem Cenâb-ı Allah'ın azîm sıfâtındandır."¹¹⁰

108. El-Câmiu's-Sağîr

109. El-Câmiu's-Sağîr

110. El-Câmiu's-Sağîr

Bir kimsede ki cömertlik sıfatı vardır, ne büyük haslettir...

جُودُوا بِاللَّهِ عَلَيْكُمْ

"Cûd ve sehâ ile mevsûf olunuz ki Cenâb-ı Allah hakkınızda cömertlikle muâmele buyursun."¹¹¹

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَنْفِقْ عَلَيْكَ

"Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki, sen infâk et! Ben de sana infâk edeyim."¹¹²

Abdullah bin Câfer -radiyallahu anh- bir gün kendi çiftliğine giderken yolu üzerinde bir bahçeye inip isti-râhat eyledi. O bahçenin siyah genç bir bahçıvanı vardı. Bahçeyi beklerdi. O gencin yanına bir köpek geldi. Genç, köpeği görünce köpeğe bir ekmek atıverdi. Köpek onu hemen yedi. Bir ekmek daha verdi. Onu da yedi. Üçüncü bir ekmek daha verdi köpek onu da hemen yedi. Abdullah bin Câfer hazretleri o gencin haline nazar etti ve:

- Sana bir günde ne kadar ekmek verirler, diye sordu. Genç de:

- Şu gördüğün üç ekmekten fazla vermezler, dedi. Abdullah da:

- Niçin bir günlük nafakanın hepsini kelbe verdin,

111. El-Câmiu's-Sağîr

112. El-Câmiu's-Sağîr

sen kendini aç koydun, dedi. Genç köle de şöyle cevap verdi:

- Bu mekân köpek yeri değildir. Bildim ki bu kelb uzak yerden gelmiş ve çok acıkmıştır. Onu aç göndermeği revâ görmedim. Onun karnı doysun da ben bir gün aç kalır oruç tutarım.

Bu sözü işitince Abdullah bin Câfer yanında hazır bulunanlara hitâben dedi ki:

- Bana niçin bu kadar cömertlik yapıp malını dağıtırsın diye levmederler. Meğer ben cömert değilmişim, bu genç benden daha cömerttir.

Abdullah bin Câfer o genç köleyi ve o beklediği bahçeyi sâhibinden satın alıp genç köleyi âzâd etti, bahçeyi de ona bağışladı.

Böylece yukarıda zikredilen iki hadîs-i şerîfin sırrı-nâ mazhar oldu. Hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştu:

"Cûd ve sehâ ile mevsûf olunuz ki Cenâb-ı Allah hakkınızda cömertlikle muâmele buyursun..."

Cenâb-ı Allah buyurmuştur ki: **"Sen infâk et ben de sana infâk edeyim."**

İşte bu genç köle bir saat içinde hem kölelikten ve hem de fakirlikten kurtuldu ve hem de dünyaca zengin oldu. Âhiretce nâil olacağı mükâfât-ı ebediyye ise şüphesiz daha büyüktür.

HİCRET VE İNFAK

âcib teâlâ hazretleri buyuruyor:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ
يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَفُورٌ رَّحِيمٌ

"O kimseler ki onlar Allah'a ve Rasûlüne ve kitablarına î mân ettiler ve o kimseler ki onlar da î mân ile beraber hicret ve fisebilillah mücâhede ettiler. İşte bu kimseler Allah'ın ihsâsını ümîd ederler. Zîra Allah teâlâ mücâhede edenlerin günahlarını mağfi-ret eder ve cihatları mukabili sevap vermekle mer-hamet buyurur."¹¹³

Yine Allah teâlâ buyurur:

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ

وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ

"O kimseler ki onlar îmân ettiler ve îmânlarını efâlleriyle isbât ederek vatanlarını terk ve civâr-ı Rasûlullah'a ilticâ etmek sûretiyle hicret ettiler ve fisebîlillâh malları ve canları ile mücâhede ettiler. Onlar için indellâh büyük dereceler vardır. Ve ancak olar korktuklarından kurtulup umduklarına nâil olmak sûretiyle fevz ü necât buluculardır. Zîra bunlar âhireti dünya üzerine tercih ettiler ve dîn-i ilâhiyi i'lâ için mallarını ve canlarını fedâyâ müheyyâ oldular. Elbette bunların dereceleri büyüktür."¹¹⁴

Hicret: Dîn uğrunda beldesini, hânesini akraba ve teâllukâtını, emvâlini ve kâfirlerin komşuluğunu terk ederek diyâr-ı islâma nakletmektir.

İbtidâ-yı islâmda Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerinin Medîne'yi teşrifiyle, Mekke'nin fethinden evvel hicret farz idi. Fakat Mekke'nin fethinden sonra farziyeti nesh olunup sünnet olarak bâkî kalmıştır.

Feth-i Mekke'den mukaddem Bedir ve Hudeybiye vakâlarında henüz îslâmiyet şevket bulmamış olduğundan şevket-i îslâmiyenin tezyîdi için Mekke'deki müslûmanların Medîne-i Münnevvere'ye hicretlerine şiddetle ihtiyaç vardı. Fakat feth-i Mekke'den sonra îslâmiyet kuvvet bulmuş olduğundan hicret etmek herkesin kendi ihtiyarına terk edilmiştir. Hattâ Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerinin:

لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ

"Fetih'ten sonra hicrete lûzum yoktur." hadîs-i şerîfi de bu mânâyı müeyyiddir.

Bu hadîs-i şerîfte beyân olunan hicretin inkıtâi Mekke'den Medîne'ye hicretin inkıtâına mahsustur, yoksa hicreti bilküllîye nefyetmek mânâsını mutazamın değildir.

Çünkü hicrete sebep dîne hizmet ve İslâm'ın şevketini tezyid gâyesidir. İşte bu sebep her nerede ve her ne zaman mevcut olursa hicret lâzımdır.

Binâenaleyh İslâmiyetin zaafa düştüğü bir zamanda müslümanların bir iklim'e ictimâ ederek ehl-i islâmın küffâra karşı kuvvetini izhâr etmeye lûzûm görülüyorsa müslümanların o iklim'e hicretleri vâcib olur.

Kezâlik bir beldede ehl-i islâmın azlığından dolayı dînini muhâfaza edemeyen kimseye dînini böyle ikâme edecek bir islâm beldesine hicret etmesi vâcib olur. Şu halde hicretin sebebi; hicrete ihtiyâttır.

Binâenaleyh; her ne zaman hicrete ihtiyâç hâsıl olursa hicret etmek bir emr-i lâzım olduğu cihetle hicret ilâ yevmîl-kıyâm bâkîdir.

Sûre-i Nahl'de Cenâb-ı Hak:

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّئَهُمْ فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَلَا جَزَاءَ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ

صَبْرًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢٢﴾

"O kimseler ki onlar düşmanları tarafından zulüm olunduktan sonra Allah'ın rızâsını tahsil için hicret ettiler; elbette biz onları dünyada güzel bir makamda iskân eder ve rızık veririz. Eğer hicret eden kimseler bilmiş olsalar onlar için âhirette hazırlanan ecir daha büyüktür. Zulümden sonra hicret eden o kimseler ki onlar müşriklerin ezâlarına sabrettiler ve ancak Rabblerine îtimad ettiler. İşlerinin küllisini Allah'a tefvîz etmek de âdetleridir."¹¹⁵ buyuyor.

Fahr-i Râzî, Hâzîn, Nisâbü'rî'nin beyânlarına nazaran bu âyet-i celîle, ashabdan Hazret-i Bilâl, Sühayb, Habbab, Âbis, Ebû Cendel -radiyallahu anhum- haklarında nâzil olmuştur.

Çünkü bunlara Kureyşîler dînlerinden döndürmek için çok ezâ yaparlardı. Hatta Hazret-i Bilâl -radiyallahu an-ı Mekke'nin dışında yatırıp karnının üzerine kaldıramayacağı ağır taş koymakla ezâ ettiklerini görünce Hazret-i Ebû Bekir -radiyallahu an- satın alıp kölelikten âzâd ettiği ve diğerlerine de envâ-i ezâ ve cefâyı revâ görmeleri üzerine hicretlerine müsâade olunmak üzere bu âyetin nâzil olduğu mervîdir.

Bu âyet-i celîlede hicret ile murâd; Cenâb-ı Allah'ın rızâsını tahsîl ve dînini muhâfaza için vâkî olan hicret olduğuna işaret için هَاجَرُوا فِي اللَّهِ vârid olmuştur.

Binâenaleyh, Cenâb-ı Allah'ın rızâsının gayri veya dîninin muhâfazası maksadından gayri maksatlarla bir beldeден diğer bir beldeye nakil kabîlinden olan hicretin nazar-ı şer'îde bir kıymeti yoktur.

Hasene ile murâd: Belde-i hasene, fütûhât, emvâl-i ganîmet ve sâir rızk-ı hasen ve refâh-ı hâldir.

Muhâcirînin sabırları ile murâd: İbâdetten hasıl olan meşakkate ve hicretle hasıl olan firkate ve cihâdda nefislerini ve mallarını bezletmekle sarf ettikleri ve kâfirlerin ezâlarına mukavemete ve şehvât-ı nefsâniyelerini red ile hâsıl olan zahmete sabretmeleridir.

Tevekkül ile murâd: Bircümle mahlûkâta îtimadî terkle Ceâb-ı Hakk'a teveccüh edip her umûrunda Cenâb-ı Allah'a îtimad etmektir.

Din uğrunda hicret eden muhâcirîni Cenâb-ı Hak sabr u sebât ve bir de tevekkül-i tâm ile senâ etmiştir. Binaenaleyh dînini muhâfaza için hicret eden bir kimse Cenâb-ı Hakk'a îtimâd ederek her nereye hicret etse gerek rızık ve gerekse rahatlık hususunda zahmet çekmeyeceğine bu âyet-i celîle delâlet etmektedir.

Hülâsa: Dînini muhâfaza için hicret eden kimsenin dünyada envâ-ı haseneyi câmî bir mekâna iskân olacağı ve âhirette dahî daha büyük yere ve âlî derecelere nâil olacağı ve onların son derece sabır ve tevekkül sahipleri olduğu ve eğer muhâcerette olan fazîletin hakikatini bilmiş olsalar daha ziyâde sabır ile ibâdete sâ'y ve gayret edecekleri bu âyetten istidlâl olunmaktadır.

Sûre-i Enfal'de Cenâb-ı Hak:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ أَوْوُوا وَتَصَرَّوْا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ

“O kimseler ki onlar Mekke’de îman edip Rasûlullah’a îman etmek ve berâberlerinde bulunmak üzere Medîne’ye hicret ettiler ve mallarıyla ve canlarıyla fisebîlillah düşmanlarla mücâhede ettiler. Ve şu Medîne ahâlisi ensâr-ı kirâm ki onlar da muhâcirleri kendi evlerine oturttular ve yardım ettiler Muhâcirlere yekdil ve yekvücud olarak muâvenette bulundular. İşte şu evsâfı câmî olanların bazısı bazısının dostudur.”¹¹⁶

Sûre-i Nisâ’da Hak teâlâ hazretleri şöyle buyuruyor:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْتُمُ الْمَلَائِكَةَ ظَالِمِينَ أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا قَالُوا لَكَ مَاؤَاهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾

“O kimseler ki onlar küffâr beldesinde ikâmetle nefislerine zulmedici oldukları halde ölerек rûhlarını melekler kabzettiler, melekler onlara: “Siz nerede idiniz, niçin Allah’ın ve Rasûlullah’ın düşmanları içinde kaldınız?” dediler. Onlar da meleklerin bu suâlîne cevâben: “Biz düşman toprağında zayıf düştük. Bizi zellî addederek Rasûlullah’la mukâteleye getirdiler.” dediler. Melekler de onlara tekdir

tarîkiyle dediler ki: "Allah'ın arzı geniş olmadı mı ki, siz Allah teâlânın vâsî beldelerine hicret etmediniz? Medîne'ye hicrete sizin için bir mânî yoktur."

İşte şu evsâfı beyân olunan ve kâfirlerle beraber olup da Rasûlullah'a karşı muhârebeye çıkan zâlimlerin makamları cehennemdir. Cehennem, varılacak mahal yönünden ne çirkin mahal oldu."¹¹⁷

Bu âyet-i celîlede beyân buyurulanları, îmân edip hicret farz olduğu halde ve hicrete de bir mânî olmadığı halde hicret etmeyip küffâr içinde kalanlar ve kâfirlerle beraber Bedir vakâsında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- aleyhine muhârebeye gelenlerdir ki onlar da altı kimsedir. Bunların altısı da Bedir'de katlolunan kâfirlerle beraber katlolundular.

İşte bu âyet-i celîlede beyân buyurulduğu veçhile müslüman olduğu halde kâfirlerle teşrîk-i mesâî ederek müslümanlar aleyhine çalışmak sûretiyle hem dînine hıyânet ve hem de dîn-i islâma ihânet edenleri dünya ve âhirette Cenâb-ı Hakk'ın cezâya ve azâba dâ'îr edeceği anlaşılmaktadır. Cenâb-ı Hak:

إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ
حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ
عَنَّهُمْ ۖ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾

"Erkek, kadın ve çocuklardan hicret için düşmandan halâs olmağa, hîleye muktedir olmayan ve Medîne'ye gidebilecek doğru bir yol bulamayan zayıflar müstesnâdır. Çünkü onlara Allah'ın afvı me'mûldür. Allah teâlâ gafûr ve rahîmdir."¹¹⁸ buyuyor.

Hîleye muktedir olamamakla murâd: Hasta olmak, nafaka bulamamak veyahut bir zâlimin yed-i esâretinde kalmaktır.

Doğru yol bulamazlar demek: Dârü's-selâma gidecek tarîki bilemez ve delâlet edecek bir kimse bulamazlar demektir.

Beyzâvî'nin beyânı veçhile; dîninin ahkâmını ikâmeye muktedir olamayan bir kimsenin bulunduğu belleden diğer beldeye hicret etmesi vâcib olduğu bu âyetle delâlet ve tenbîh vardır. Zîra, âyet-i celîlede hicreti terk edenler tevbîh olunmuşlardır. Vâcib olmasa tevbîh olunmazlardı.

Rasûlullah -sallallahu aleyh ve sellem- efendimiz bir hadîs-i şerifinde:

"Bir kimse dîni sebebiyle bir arza hicret ederse velev ki firâr edip hicret ettiği mesâfe eski beldesine bir karış olsun o kimse için cennet vâcib olur. Refîki, pederi İbrâhim ve Muhammed -aleyhimesselâm- olur." buyurmuştur.

Hicret niyetiyle bir hatve atmak cennete nâil olmak için kâfi geliyor. Ne lutf-i ilâhî! Elhamdülillah...

Bu âyet-i celîlede sıbyânı yani çocukları zikretmek; bâliğ olup hicrete muktedir olduğu sâatte, diyâr-ı küfürde kalmasına müsâade olunmayıp hemen hicret etmesi vâcib olduğuna işâret içindir. Binâenaleyh bir çocuk diyâr-ı küfürde bâliğ olunca derhal hicret etmesi vâcib olur.

Hicretin; mühim bir mesele olduğuna ve hicreti terk etmek muhâtaralı olduğuna ve hatta âciz ve muztar olan bile dâima fırsata muntazır olmak ve bulunduğu mahalden emîn olmamak ve kalbi hicrete muallak olması lâzım olduğuna işâret için âyet-i celîlede عَسَىٰ lâfzıyla ricâ sûretiyle vârid olmuştur.

Hulâsa: Dâr-ı islâma hicret mümkün iken hicret etmeyip kâfirlerle teşrîk-i mesâi ederek ehl-i islâma karşı harbe kıyamla nefislerine zulmeden kimselerin melekler rûhlarını kabzettikleri zaman; **"Siz niçin hicret etmediniz ve neden kaldınız?"** diye soracakları, onların da meleklerle cevaben: **"Biz, yeryüzünde ezilen bir cemaat idik!"** diyecekleri meleklerin ise **"Cenâb-ı Allah'ın arzı vâsîdir. Hicret etmeli idiniz!"** diyerek cevaplarını reddedecekleri ve binaenaleyh onların makamları cehennem olacağı; ancak erkek, kadın ve çocuklardan bihakkın mâzûr olup da hicret edemeyenlerin ve kâfirlerden kaçmak için hîle ve kaçacak doğru yola muktedir olamayanların azâbdan ve meleklerin tekdîrinden müstesnâ oldukları ve zayıf olup da hicret edemeyenlerin kusurlarını Cenâb-ı Allah'ın afv buyura-

cağı ve Hak teâlâ ve tekaddes hazretlerinin gafûr ve rahîm olduğu bu âyetten sarâhaten anlaşılmaktadır.

Hazret-i **Ebû Bekir** -radiyallahu anh-'ın hilâfetine Hazret-i **Halid bin Velid** -radiyallahu anh- kumandasında Irak fütuhâtı sırasında iki müslûman hicret etmediklerinden yanlışlıkla katledilmiştir. Vakâ da şöyle olmuştur:

Abdu'l-Uzza İbn-i Ebî Rahm ile **Lübeyd bin Cerir** şeref-i islâm ile müşerref olmuşlar; hattâ islâm olduklarına dâir yanlarında Ebû Bekir Sıddîk -radiyallahu anh-'ın mektubu da varmış. Fakat harb esnâsında kendileri düşman kumandanı yanında bulunduklarından hücum sırasında kumandan ile beraber katledilmişlerdi.

Hazret-i Ebû Bekir -radiyallahu anh- bu iki müslûmanın hatâen katledildiğini haber alınca ikisinin diyetini beytûlmâlden vermiş ve çocuklarına da bakılmasını emretmiştir. Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- da bunların katlinden dolayı îtiraz etmiş ise de Hazret-i Sıddîk cevâben:

- Ehl-i şîrk ile konup göçenler, düşüp kalkanlar böyle kazaya uğrayabilirler, demiştir.

Sûre-i Nisâ'da Hak teâlâ hazretleri şöyle buyuruyor:

وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاعِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً
وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ
الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾

"Eğer bir kimse fisebîlillah muhâceret ederse yer yüzünde hayr-ı kesîr ve bolluk bulur. Ve eğer bir kimse Allah teâlânın rızâsını talep ve Rasûlüne itâat için hicret edici olduğu halde hânesinden çıkar da sonra yolda matlûbuna kavuşmadan mevt erişirse yani ölürse onun eciri muhakkak Allah teâlâ üzerine olur. Allah teâlâ kullarının günahlarını setredici ve hicretlerine sevap ihsân etmekle merhamet buyurucudur."¹¹⁹

Fîsebîlillah hicret, Cenâb-ı Allah'ın dînini ikâme ve Rasûlüne muâvenet ve sünnetini ihyâ etmek maksadıyla vâkî olan hicrettir.

Hicrete mânî olan başlıca iki sebep vardır:

1- İnsanın vatanında olan alâkası ve mümkün mertebe rahat ve refâheti sebebiyle vatanından ayrılırsa bir takım mihnet ve meşakkate ve maîşet darlığına dûçâr olarak sefil olacağını teemmül etmesi.

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri bu teemmüle mukâbil rızk-ı kesîr ve vüs'at-ı maîşete nâil kılacağını beyân ile cevap vermiştir.

2- Matlûbuna vâsıl olamamak korkusudur ki buna da Cenâb-ı Hak hazretleri: **"Cenâb-ı Allah'ın ve Rasûlünün rızâsını talep etmek üzere evinden muhâcir olarak çıktuktan sonra yolda vefat eden kimse'nin ecrinin noksan olmayacağını..."** beyân ile cevap vermiştir.

Bu âyet-i celîlenin sebep-i nüzûlü:

Bezzâvî'nin beyânı veçhile Cündeb İbn-i Amre isminde bir şeyh-i fânî hasta olduğu halde Medîne-i Münevvere'ye hicret etmek istedi. İki oğluna "Beni sala koyun omzunuzda götürün." dedi. Mahdumları da emrine itâatle omuzlarında götürdüler. Mekke'ye yakın "Ten'im" denilen mahalle gelince ölüm emâresini gördü. Bu hasta ihtiyar sağ elini sol eline vurdu ve:

- Ey benim Rabbim! Şu elim senin ve diğer elim Rasûlün içindir. Rasûlün her neye bey'at ettiyse ben de onun bey'at ettiği ahkâma bey'at ettim." dedi ve vefat etti. Ashâb-ı Rasûlullah bunu işitince:

- Medîne'ye gelse de vefat eyleseydi hicreti tam ve ecir ziyâde olurdu, demeleri üzerine bu âyet-i celîlenin nâzil olduğu mervîdir.

Hulâsa: Niyet-i hâlisâ ile beldeinden çıkan kimse maksadı olan beldeye varır ve ömrü vefâ ederse pek çok vüs'at bulacağı ve düşmanlarını hakir ve zelil kılacak nîmetlere nâil olacağı ve ömrü vefâ etmez ve maksadı olan beldeye varmaksızın yolda vefat ederse hicretinin noksan olmayacağı ve hicretinden dolayı vâkî olan kusurunu Cenâb-ı Allah'ın mağfiret ve rızk-ı vâsî ile merhamet buyuracağı bu âyetten müstefâd olmaktadır.

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾

"Emvâl-i fey ki harbsiz küffârdan alınan maldır. İşte bu mallar önce müstahak olan fukarâ-i muhâcirîn içindir. Ve onlar o kimselerdir ki kâfirler tarafından cebren ve kerhen memleketlerinden ve mallarından çıkarıldılar. Halbuki onlar Allah'tan rızık ve rızâ talep ederler ve onlar Allah'ın dînine ve Rasûlüne bihakkın yardım ederler. İşte şu evsâfî hâiz olanlar îmânlarında doğru ve sâdiklardır."¹²⁰

Muhâcirînin ganîmet mallarına istihkâklarına sebep olarak altı sıfat beyân buyurulmuştur:

- 1- Fakir olmaları.
- 2- Muhâcir olmaları.
- 3- Memleketlerinden ihrâc olunmaları.
- 4- Dünyada rızık ve âhirette rızâ talep eylemeleri.
- 5- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e yardım etmeleri.
- 6- Îmanlarında sâdik olmaları.

Gerçi bu âyet-i celîle zamân-ı saâdetteki ashâb-ı muhâcirîn hakkında nâzil olmuş ve mevrîdi hâs ise de hükmü âmmidir. Binaenaleyh umûm muhâcirîn dîn kardeşlerimiz hakkında vâridir. Hadîs-i şerîf:

"Fukarâ-i muhâcirîn, zenginlerden beş yüz sene kadar evvel cennete gireceklerdir."

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ
وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى
أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنَفَهُ فَالْوَيْلُ لَكَ
هُمُ الْمُفْلَهُونَ ﴿٩﴾

“Şu kimseler ki onlar muhâcîrînden evvel Medî-ne’yi ve îmânî kendilerine vatan ittihâz ettiler. -Bun-lardan murâd-ı ilâhî ensâr-ı kirâmdır. - Onlar kendileri-ne hicret eden -muhâcîr- kimseleri candan severler ve muhâcîrine karşı emvâl -fey-den dolayı nefisle-rinde ihtiyaç ve ıztırap ve teşvîş gibi bir şey bul-mazlar ve hatırlarına gelmez ve kendilerine ihtiyac-ı azîm olsa da muhâcîrleri kendi nefislerine tercih ederler. İşte o kimse ki kendi nefsinin hırs ve buh-lünden masûn kaldı. İşte onlar ancak fevz ü necât buluculardır...”¹²¹

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri ensârı altı sıfatla senâ buyurmuştur:

- 1- İmânlarını vatan mesâbesinde tutarak kendileri-ne hâmî addetmeleri.
- 2- Muhâcîrine muhabbet.
- 3- Muhâcîrine verilen atıyyeden nefislerinde haset bulmamaları.
- 4- İhtiyaçları olsa da muhâcîrini nefislerine tercih.
- 5- Buhulden nefislerini muhâfaza.
- 6- Dünya ve âhirette fevz ü necâta nâiliyet.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Ashabım! Size ensârı vasiyyet ederim. Çünkü onlar benim cemâatımdır ve sırdaşlarım, emînlerimdir. Onlar, üzerlerine düşen yardım vazîfesini akabe gecesi size söz verdikleri gibi yerine getirdiler.

Şimdi vazîfe mukâbilindeki hakları kalmıştır ki cennettir! Şu halde siz ensârın iyilik edenlerine teveccüh ve ikram ediniz. Şâyet kusurları olursa kusurlarından vazgeçip afvediniz." buyurdu.

Küffârdan harb ve darb ile alınan emvâle ganîmêt denir. Meşâkkatsiz alınan emvâle de Fey tâbir edilir ki, tâbirât-ı şer'iyedendir.

Benî Nadr yahûdileri ehl-i islâma naz-i ahidle gadretmek istediklerinden Cenâb-ı Allah'a ve Rasûlullah'a muhâlefetleri sebebiyle onlardan alınan emvâldir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ
حَتَّى يُهَاجِرُوا وَإِنْ اسْتَنْصَرُوا فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ
إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

"O kimseler ki onlar îmân ettiler de Mekke'den Medîne'ye hicret etmediler. Ey mü'minler size hicretle muvâfakat etmeyenler ile sizin aranızda lrs husûsunda münâsebet yoktur. Binaenaleyh onlar size siz onlara vâris olamazsınız ve eğer onlar dîn husûsunda sizden yardım talep ederlerse onlara

yardım etmek sizin üzerinize vâcibdir. İllâ şol bir kavm-i kâfir ki onlar ile sizin aranızda muâhede olursa ve onlara karşı mü'minler yardım talep ederse yardım etmek vâcib olmaz.

Sebkeden ahde riâyet etmek vâcib olduğundan, ahdin hilâfına ehl-i î mânâ muâvenet etmek nakz-ı ahd olacağından, gadri mûcib olacağından câiz olamaz. Ve Allah teâlâ sizin amellerinizi görücü ve bilici ve amellere göre cezânızı vericidir."¹²²

Hulâsa: İbtidâ-yı islâmda î mânâ edip de hicret edemeyenlerle hicret edenler arasında ırs cârî olmadığı ve lâkin hicret edemeyenler hicret edenlerden yardım isterlerse yardım etmek vâcib olduğu bu âyet-i celîleden müstefâd olmaktadır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةً
فِي الْأَرْضِ وَقَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾

"O kimseler ki onlar kâfir oldular. Onların bazısı bazısının dostudur. Eğer siz de kendi dostluğunuzu kurmayacak olursanız yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat olur."¹²³

Sûre-i Bakara'da:

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ

122. Enfâl Sûresi / 72

123. Enfâl Sûresi / 73

يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا إِذَا لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ
رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾

“Fîsebîlillâh emvâlini sadaka ve infâk eden kimselerin sadakalarının sıfatı şu dânenin sıfatı gibidir ki, o dâne yere düşer, ondan yedi başak biter ve her bir başakta yüz dâne olmak üzere yedi yüz dâne hâsıl olur. Ve Allah teâlâ dilediği kulunun ameli-ni kat kat fazla verir. Zîra Allah’ın kullarına lütf u ih-sânı boldur ve ihlâs ile sadaka verenlerin sadakalâ-rını ve hallerini bilir.

O kimseler ki onlar mallarını fîsebîlillâh infâk ederler, sonra infâk ettikleri sadakalarına başa kakma ve ezâ gibi şeyleri tâbî kılmazlar. Onlar için Rabbleri indinde mahfûz sevâb vardır. Binâenaleyh onlar üzerine korku yoktur ve onlar mahzûn da ol-mazlar.”¹²⁴ buyuruluyor.

Bu âyet-i celîledeki infâk; cihâda ve cihâdın gayri cemî hayrâta ve muhâcîrine yardım etmeğe de şâmil-dir. Yapılan infâk, ih-sân, yardım, ihlâs ile rıza-yı ilâhîye mukârin olduğu takdirde bire yedi yüz misli ve hatta daha fazla mükâfât ih-sân buyuracağını Cenâb-ı Hak beyân ile insanları fîsebîlillâh infâka terğîb buyuruyor. Şu kadar ki, infâk ettiği kimselere başa kakmak, “Sana şunu vermedim mi?” gibi “menn” etmek veyahut “Ticâ-retle meşgul olsanız, çalışsanız olmaz mı?” “Sizden ra-

hatsız oluyorum?" gibi incitecek sözlerden sakınmak lâzımdır. Nitekim diğer âyet-i celîlede de menn ü ezânın ameli ibtâl edeceği beyân buyuruluyor.

Fahr-i Râzî ve **Kâdî**'nin beyânına nazaran bu âyet-i celîle **Hazret-i Osman** ve **Abdurrahman bin Avf** -radiyallahu anhümâ- haklarında nâzil olmuştur.

Tebûk gazvesinde Hazret-i Osman -radiyallahu anh- her takımıyla bin deve ve bin dinar yani altın hediye eyleyip Abdurrahman bin Avf -radiyallahu anh- da sekiz bin dînardan ibâret olan servetinin yarısını asâkir-i islâma sarf olunmak üzere verince bu âyet-i celîle nâzil olmuştur.

Hazret-i Osman -radiyallahu anh- hediyesini Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimize getirince Rasûlullah efendimiz:

"Ya Rabbî! Ben Osman'dan râzıyım. Sen de râzı ol!" buyurdu.

Ve Abdurrahman bin Avf -radiyallahu anh-'a da:

"Hanende alıkoyduğun sermâyene de Allah teâlâ bereket halketsin." buyurdular.

İşte! Ne büyük duâya mazhariyet. Ne mutlu!

Hak teâlâ hazretleri cümlemizi rızâsı yolunda infak ile hayırlı ameller müyesser kılarak rızâ-yı ilâhîsine mazhar buyursun! Âmin!

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي
يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ
صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثَرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى
شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

“Ey îmân edenler, sadakalarınızı -malınızı insanlara gösteriş için harcayan, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan bir kimse gibi- başa kakmak ve incitmek sûretiyle heder etmeyin. Çünkü onun hali, üzerinde bir toprak bulunup da kendine şiddetli bir yağmur isâbet eden, bu sûretle o, kendisini kaskatı bir taş halinde bırakmış olan kaypak bir kayanın hali gibidir. Onlar -dünyada- işledikleri hiç bir şeyden -sevap kazanmaya- muktedir olamazlar. Allah, kâfirler gürûhuna hidâyet vermez.”¹²⁵

CIHÂD

Cihâd kelimesi cehdden müştâktır. Cehd meşakkat demektir. Şeriat örfünde cihâd, Allah adını yüceltmek için Cenâb-ı Allah'ı inkâr edenlerle savaşmaktır.

Allah yolunda cihâd, nefis ile de olur. Nefsi fazîlet dâiresinde idâreye, rezâletten vikâyeye çalışmak da bir cihâddır. Bu cihâdın fazîletli hamleleri de, nefsin şöret yollu temâyüllerine muhâlefettir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi vesellem- efendimiz hicretten evvel Mekke'de iken Kureyş müşriklerinin her türlü işkencelerine uğradıkları ve bir kısım ashâb-ı kirâm da Habeşistan'a hicrete mecbur olduğu halde bütün bu tahammül fersâ hallere karşı sabır ile iktiham ediliyordu.

Medîne-i Münevvere'ye hicret edildikten sonra Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri tedafîi harb ve cihâd ile me'mûr oldu. Mütecâviz düşmana karşı harb ve kîtâle başlandı. Sonra eşhür-i

hurûmun hâricinde tecâvüzî cihâd da mubah oldu. En sonra mutlak ve umûmî sûrette müşriklere karşı cihâd edilmesi emrolundu.

Cihâd bazı ahvalde farz ı ayındır. Nefir-i âmm halinde bütün müslûmanların, devlet tarafından vukû bulan cihâd dâvetine icâbet etmeleri vâcibdir. Bu vûcub, müslûmanların vatanına düşman tecâvüzü veyahut bir müslûmanın esâreti ve esâretten kurtarılması me'mûl bulunması gibi hallerde tahakkuk eder.

Bunlardan başka hallerde farz-ı kifâyedir.

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِآنَ لَهُمُ
الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ
حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ
فَأَسْتَبْشِرُوا بِيَعْيِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
﴿١١١﴾ التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ
السَّاجِدُونَ الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَالْخَافِضُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَيَبْشِرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

"Allah mü'minlerden -cennet kendileri için bir hak olmak mukabilinde- canlarını ve mallarını satın aldı. Mü'minler Allah yolunda çarpışır ve kâh öldürürler kâh öldürülürler. Her iki halde Allah Tevrat'da, İncil'de, Kur'ân'da (cenneti mücâhidlere vermeyi) deruhte buyurup bir hak olarak vaad etti. Allah'tan

ziyâde kim ahdini yerine getirir. Şu halde -Mü'minler!- akdettiğiniz şu bey'inizden dolayı sevininiz! İşte şu -bey'- o büyük necât ve selâmettir. Mü'minler tevbe ederler, ibâdet ederler, hamd ederler, oruç tutarlar, rükûa varırlar, secde ederler, tâati emredip gûnahtan nehyederler ve Allah'ın hudûdunu muhâfaza ederler. Habîbim sen o mü'minleri müjdele."¹²⁶

Şârih **Aynî** bu âyetin nüzûlüne sebep olarak **Muhammed ibn-i Kâ'b**'dan şu vakâyı naklediyor:

Abdullah ibn-i Revâha hazretleri, Akabe¹²⁷ gecesi Rasûlullah'a:

- Ya Rasûlallah! Medîne'ye hicret buyurmayı bize vaadin mukabilinde Rabbin ve kendin için ne dilersen onu şart kıl demişti. O da:

- *Rabbim için diyeceğim şart, O'nun varlığını ve birliğini tasdik edip hiç bir şeyi O'na şerik kılmamanızdır. Kendim için de canınızı, malınızı esirgediğiniz her fenâlıktan beni de muhâfaza etmenizi şart kılarım*, buyurmuş. Bunun üzerine Akabe bey'atinde bulunanlar.

- Biz bu vazîfemizi yerine getirir isek mukabilinde bize ne var, diye sormuşlar. Rasûlullah da:

126. Tevbe Sûresi / 111-112

127. Akabe; Mekke civarında bir mevkin adıdır. Hicretten evvel Rasûl-i Ekrem, Hac mevsiminde Mekke hâricine çıkar ve hac için etraftan gelen kabileleri Kureyş'ten saklı olarak İslâm'a dâvet ederdi. Medîneliler'le de bu Akabe mevkinde iki defâ buluşmuş ve kendilerinden bey'at almıştı. Bunun birincisinde 12 kişi, ikincisinde 70 kişi bulunmuştur. Medîne'nin eşrafını teşkil eden bu zâtların arasında Abdullah ibn-i Revâhâ da vardı.

- *Cennet*, buyurmuş. Akabe bey'atinin aziz simâları:

- Bu, kazançlı bir alış veriş. Biz bundan ne cayarız, ne de cayılmasını isteriz, demişlerdir. Bunun üzerine **"Allah mü'minlerden canlarını mallarını, satın aldı."** meâlindeki âyet-i kerîme nâzil olmuştur.

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بَنِيَانُ
مَرَّصُوصٌ ﴿٤٤﴾

"Muhakkak Allah teâlâ muhabbet eder o kimsele-re ki onlar birbirlerine rabtolunmuş binâlar gibi saf oldukları halde fisebîlillah düşmanla harb ederler."¹²⁸

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ يَدْخُلَانِ
الْجَنَّةَ يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ
عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسْتَشْهَدُ

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den şöyle dediği ri-vâyet olunmuştur.

Bir kere Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Allah iki kişiyi rızâsıyla karşılar ki, onlar biri öbü-rünü öldürüp cennete giren iki kimsedir, dedi. Ashab teaccüb ederek:

- Ya Rasûlallah! Hem öldürüp, hem ölen ikisi birden nasıl cennete girer diye sordular da Rasûlullah - sallallahu aleyhi ve sellem:-

- *Şu müslüman Allah yolunda çarpışarak şehid düşer de cennete girer. Sonra Allah, o öldürene hidâyet eder. O da müslüman olur. Allah yolunda cihâd eder. O da şehid düşer, diye cevap verdi.*¹²⁹

İbn-i Abdî'l-Berr, bu hadîs-i şerîften, Allah yolunda nefsi fedâ eden her müslümanın muhakkak cennete gireceği hükmü çıkarılır, demiştir. Ve yine bütün ilim adamlarına göre bu hadîsin mânâsı birinci kâtilin, katli îkâ ederken kâfir olduğudur. Bir kâfir bir müslümanı öldürür sonra kâtil, müslüman olur ve dîninde hâlis, sâdık bulunur sonra gaza meydanında şehid edilir.

Şârih **Aynî** de: Birinci kâtilin her halde kâfir olmasını kabul etmek icap etmez. Çünkü bu hükmün müslümana da teşmîline mânî yoktur. Bir müslüman bir müslümanı kasten öldürse de tevbekâr olsa, sonra Allah yolunda şehid düşse o da cennetlik olur, diyor.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ

وَقَضَىٰ ۖ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

“Peygamberim! Allah yolunda katlolanan o şehidlerini sakın ölmüştür sanma! Belki onlar Allah’ın kereminden ihsan buyurduğu nîmetlerle merzûk ve mesrûr olarak Rabbleri yanında hayattadırlar. Bunlar arkalarından şehid olarak kendilerine ulaşmayan mücâhidler hakkında da “Onlara asla korku yoktur. Onlar hiç bir veçhile mahzun da olmayacaklardır.” diye müjdelenirler. Yine böyle, Allah tarafından şehidlere verilen büyük nîmetli, bol ihsanı var ve Allah mü’minlerin ecrini asla gâlib etmeyecek diye müjde alırlar.”¹³⁰

Bu âyet-i celîlenin nüzûlüne sebep:

İbn-i Abbas -radiyallahu anh-’ın rivâyetine göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Ashabım! Dîn kardeşleriniz uhud harbinde şehid düşünce Allah onların rûhlarını yeşilkuşlar halinde yattığı bir takım şekillere koydu. Şimdi onlar cennet ırmaklarına varıp sulanırlar. Cennet meyvelerinden yerler arşın gölgesinde asılı altın kandillere konup rahat ederler. O şehid rûhları böyle yiyecek ve içecek âlemini, barınacak güzel bir hâbgâhı bulunca:

- N’olaydı dîn kardeşlerimiz Allah’ın bize ihsan ettiği nîmetleri bilseydiler. Kardeşlerimizin cihâd ve gaza-dan çekinmemeleri ve bu mukaddes vazîfeyi başkalarına bırakmamaları için bizim hayat ve saadetimize vâ-

kıf olmalarını çok temennî ederdik, dediler. Bunun üzerine Allah teâlâ:

- Bu arzunuzu kardeşlerinize sizin namınıza biz yetiştiririz, diye yukarıdaki âyet-i celfîyi inzâl buyurdu.

Buhârî'nin "Cennet kılınçların şakıyan şimşekleri altındadır." ünvanlı en yüksek bir edebî ihtişâmı hâiz olan bölümü de:

الْجَنَّةُ تَحْتَ ظِلِّ السُّيُوفِ

"Cennet kılınçların gölgesi altındadır." hadîs-i şerîfinden mülhem olarak tasnîf edilmiştir.

Buhârî'nin **Abdullah İbn-i Ebî Evfâ**'dan rivâyet ettiği bu hadîs-i şerîfi İbn-i Ebî Evfâ haricîlerle harb eden ordu kumandanı Ömer İbn-i Abdullah'a gönderdiği mektubunda bildirmiş ve "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, iyi biliniz ki cennet, kılınçların gölgesi altındadır, buyurdu diye yazmıştır.

Hadîs-i şerîfte gâzilerin, kılınçlarını düşmana karşı şehâmetle kullanmaları cennete girmelerine sebep olduğu en veciz fakat en cemiyetli bir üslub ile ifâde edilmiştir. Buna ilm-i rivâyet ıstılâhında "*Cevâmiu'l-kelîm*" itlâk olunur. Bu hadîs-i şerîf de o cümleden mâdûddur.

Dört kelime ile cihâda terettüb eden sevâb ve cihâda terğib en câmi bir sûrette ihbâr ve ifâde edilmiş bulunuyor

Enes -radiyallahu anh- demiştir ki:

- Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- insanların en güzeli idi. İnsanların en cesuru idi. İnsanların en cömerti idi. Bir gece Mêdîne halkı düşman baskınından korkmuş idi de yalnız Rasûlullah, Ebû Talhâ'ya âit "**Mendub**" adlı durgun ve çıplak bir atın üstüne atlayarak düşman sesi geldiği tarafa sürmüş Medîneliler'i geride bırakıp geçmiş idi.

Yine Enes -radiyallahu anh- Rasûlullah'ın altında o durgun at sanki bir derya olmuş da su gibi akıyor sanırdık, demiştir.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerinin hamâset ve şecâatini gösteren türlü menkıbeleri vardır. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kıldırıldığı her namaz sonunda ettiği dua cümlesinden biri de korkaklıktan Allah'a sığınmak idi.

Saad İbn-i Ebî Vakkas -radiyallahu anh-'ın rivâyetine göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- her namaz sonunda şunlardan Allah'a sığınırda da:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْدَلِ
الْعُمُرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

- Ya Rab! Korkaklıktan sana sığınırım, erzel-i ömre bırakılmaktan sana sığınırım, dünya mihnetinden sana sığınırım, kabir azabından da sana sığınırım, derdi.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ

عَذَابِ الْقَبْرِ

- Allah'ım, iradesizlikten ve kudretsizlikten, ağır canlılıktan ve tenbellikten, savsaklık derecesinde ihtiyarlıktan sana sığınırım. Hayatın mihnetinden, mevtin musîbetinden ve kabir azâbından sana sığınırım, diye duâ buyurduğunu Enes İbn-i Mâlik -radıyallahu anh- rivâyet etmiştir.

Cihâda dâvet olunduğunda icâbet vâcib olduğunu beyân etmek üzere **Buhârî** ibtidâ Tevbe sûresinden şu iki âyeti zikretmiştir:

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey îmân edenler! Siz hafifli, ağırlıklı olarak genç, ihtiyar, evli, bekâr, fakir, zengin, plyade, süvari hepiniz evlerinizden fırlayıp cihâda gîdiniz ve mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihâd ediniz. Eğer siz hayır nedir bilir kişilerseniz biliniz ki, cihâd sizin için çok hayırlıdır.

Habîbim! Eğer Tebük seferi yakın bir ganîmet, kolay bir sefer olsaydı (münafıklar da) mutlak arkana düşerlerdi. Lâkin bu çok meşakkatli sefer kendilerine uzak geldi. Bununla beraber münafıklar gücümüz yetseydi muhakkak sizinle yola çıkardık, diye yalan yere yemin edeceklerdir. Onlar kendilerini yalancılıkla ölüme sürüklüyorlar. Allah bilir ki onlar muhakkak yalancıdır."131

Diğer âyet-i celîlede:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَالَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 إِنَّا قُلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا
 مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا تَتَفَرَّوْا
 يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلُ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَنْصُرُوهُ شَيْئًا
 وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Ey îmân edenler! Size ne oldu ki, Allah yolunda cihâda gidiniz, denilince siz yerinize yurduzuza bağlanıp ağırlaştınız! Yoksa âhiretten -geçerek- dünya hayatına râzı mı oldunuz? Fakat o süflî hayatın kıymeti âhiretin yanında pek az hayırlı olduğu muhakkaktır. Eğer siz -peygamberle- toplu cihâda gitmezseniz Allah sizi çok acıtıcı bir azâb ile cezâlandırır. Ve -o bağlandığınız yerinize- sizden başka bir kavim getirir de Allah'a hiç bir zarar veremezsiniz! Çünkü Allah'ın her şeye tamâmıyla kudreti yer."132

نَفِيرُ kâfirlerle harb için evinden acele fırlayıp çıkmaktır. Nefirin aslı olan نَفَرُ insanı heyecan ve harekete getiren bir sebepten dolayı bir yerden ayrılıp başka bir yere getirmektir. Nefir-i âmm efradı toplu, sayılmayacak derecede çok olan kitleye ıtlâk olunur. Umûmî seferberlik emri verilince; genç, ihtiyar, evli, bekâr, hasta, sağlam her müslümanın bu emri işitir işitmez icâbet et-

mesi Ebû Talhâ, İbn-i Abbas, Mücâhid, Katâde'ye göre farzdır. Hüsûsî seferberlik emrine de aynı sûretle icâbet edilmesi vâcib olur.

Bu âyet-i celîle, Şarkî Roma İmparatorluğu'na karşı tedâfuî olarak açılan Tebük Seferi hakkında nâzil olmuştur. Ve Sûre-i Tevbe'de ilk nâzil olan âyettir.

Bu gazâ, o devirde dünyanın en kuvvetli, şevketli imparatorluğuna karşı ihtiyar edilmiş bulunduğundan bir istisnaya tâbî olmadan umûmî bir seferberlik emredilmiştir.¹³³

Tevbe Sûresi'nin âyetleri bütün bu seferin hareket tarzını bildirir. Seferden kaçanların tevbîhini ihtivâ eder.

Tebük Seferi'nde hasta ve fakirler umûmen, mükellef bulunuyordu ve bu emir müslümanlara çok güç gelmişti. Bilâhare şu âyet-i celîle nâzil olarak tahfîf edildi:

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ عَفُورٌ رَحِيمٌ

"Gazâdan âciz, bedeni nahîf kimselere, ihtiyarlara, çocuklara, kadınlara, hastalara, yiyecek içecek, binecek bulamayan fakirlere gazâdan tahallûf ettikleri için günah yoktur. Bunlar cephe gerisinde bozgunculuk hareketine karşı Allah ve Rasûlullah

133. Bakınız Tebük Seferi, Ramazanoğlu Mahmûd Sâmî, Erkam Yayınları.

için nasîhat ettikleri müddetçe bunlara da günah yoktur. Allah bunların günahlarını yarlıgar, tevbele-
rini kabul eder."¹³⁴

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'dan Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

"Allah yolunda harb eden mücâhidlerin benzeri - Allah kendi yolunda cihâd eden kimsedeki gayeyi çok iyi bilir ya- gündüz oruç tutan ve gece namaz kılan mü'minin mislidir."

*"Allah, kendi yolunda döğüşen mücâhid için ya şa- hâdeti sûretiyle onu -sorgusuz derhal- cennete koyma- yı, yahut mücâhidin sevapla veya ganîmetle beraber sâlimen meskenine dönmesini deruhte etti."*¹³⁵

İzahı:

Allah kendi yolunda cihâd eden kimsenin maksadını çok iyi bilir, fıkrasından murâd; mücâhidin Allah adını îlâ gibi hâlis bir niyet ile mi yoksa mal tamahı gibi fâsid bir arzu ile mi gazâ meydanına atıldığının Cenâb-ı Allah yanında mâlum olduğunu beyândan ibârettir.

Mücâhidin, oruçluya teşbih buyurulmasında vech-i şebah her ikisinde de nefsi imsâk bulunmasıdır.

Oruçlu nasıl yemekten, içmekten, cinsî münasebetten nefsi imsâk ederse, mücâhid de düşmana saldırarak düşmanın savletinden kendini esirger.

134. Tevbe Sûresi / 91

135. Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 297

Oruçlunun kalbi her zaman Allah ile meşgul olup sevâba nâil olduğu gibi mücâhidin de her zamanı, ecir ve sevabı müstelzim hâlis ibâdetidir.

Tevbe Sûresi'nin bir âyetinde meâlen: **"Allah yolunda mücâhidlerin ne bir susuzluk, ne bir yorgunluk, ne bir açlık çekmeleri, ne de düşmandan bir muvaffakiyete nâil olmaları olmaz ki mukabilinde kendileri için mutlak bir hâlis amel yazılmış bulunmasın. Çünkü Allah muhsinlerin ecrini zâyî, etmez."**¹³⁶ buyuruluyor.

Hadîsin son fıkrasında Allah yolunda cihâd eden mücâhid için şöyle bir ilâhî kefâlet haber veriliyor.

Mücâhid gazâ meydanında şehid olursa Allah'ın inâyeti ile hesapsız azâbsız derhal cennete gideceği, şehid düşmez de sâlimen evine döner ise eli boş değil, ya ecr ü sevâb ile, yahut hem sevâb hem de ganîmet ile birlikte döneceği vaad edilmiş bulunuyor.

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den rivâyetle Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:

- Her kim Allah'a ve onun Rasûlüne îmân eder de namaz kılar, ramazanda oruç tutarsa onu cennete koymak Allah üzerine bir hak olur. O kimse ister Allah yolunda cihâd etsin, isterse içinde doğduğu toprağında evinde otursun.

Bunun üzerine ashab:

- Ya Rasûlâllah! Bu haberi halka müjdeleyemez miyiz, demişlerdi de. Rasûl-i Ekrem:

- *Cennette yüz derece vardır ki, Allah onları Allah yolunda cihâd eden mücâhidler için hazırlamıştır. İki derece arasındaki mesâfe, gök ile yer arasındaki mesafe gibidir. Siz Allah'tan cennet istemek dilediğinizde ondan Firdevs'i isteyin! O, cennetin efdalidir ve en yücesidir,*¹³⁷ buyurmuştu.

Enes bin Mâlik -radiyallahu anh-'den Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-in şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur:

"Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir zamanda Allah yolunda bir kere cihâd için yürüyüş, hiç şüphesiz dünyadan ve dünyadaki yerlerin hepsinden hayırlıdır."

Gadve: Sabah erkenden zevâle kadar geçen müddetin her hangi bir anında bir kere yola çıkmak.

Ravhe: Zevâlden gurûba kadar devam eden müddetin her hangi bir zamanında çıkış demek olur.

Sabah ve akşam herhangi bir askerî yürüyüş ve harekete şümûlü vardır.

Âyet-i celîlede:

وَلَا يَطُؤْنَ مَوْطِنًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ

"Onların, kâfirleri kızdıracak bir yeri çiğnemele-ri..."¹³⁸ buyurulduğuna göre kâfirleri sinirlendirecek herhan-gi bir yerde yürüyüp geçmek de sevâbı mûcib bir ibâdettir.

Askerî terbiyenin en mühim umdelerinden olan sa-bah ve akşam tâlimleri ve bu sıradaki askerin bütün se-yir ve hareketleri de "yürüyüş" tâbirine dâhil demektir.¹³⁹

Ebû Musâ'l-Eş'ârî -radiyallahu anh-'den şöyle de-diği rivâyet olunmuştur:

Bir kere Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'e bir kişi geldi de o: "Ya Rasûlallah! Bir kısım kimseler ganîmet malı için muhârebe eder, bir kısım kimseler de halk arasında öğölmek için muhârebe eder. Bir kısım insan-lar da şecâatte mevkii görölsün diye cihâd eder. Şu halde Allah uğrunda cihâd eden kimdir?" diye sordu. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Kim ki yalnız Allah adı yüce olsun diye cihâd ederse o mücâhidin cihâdı Allah yolundadır, buyurdu.¹⁴⁰

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'dan şöyle dediği ri-vâyet edilmiştir. Bir kere Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e bir kişi geldi de:

138. Tevbe Sûresi / 120

139. Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 301

140. Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 324

- Ya Rasûlallah, bana cihâda muadîl bir ibâdete delâlet buyurulsa, dedi. Rasûlullah:

- *Ben cihâd değerinde bir ibâdet bulmuş değilim ki, buyurdu ve devam edip:*

- *(Sana sorarım) gücün yetişir mi ki, mücâhid sefere çıktığı sıra sen de mescidine girip o dönünceye kadar namaz kılsan da hiç usanmasan ve oruç tutsan hiç iftar etmesen, diye sordu. O kişi.*

- Buna kimin gücü yeter ki, diye cevap verdi.

İbn-i Mes'ûd -radiyallahu anh- diyor ki: Bir kere Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e:

- Ya Rasûlallah! Hangi ibâdet efdaldır dedim. Rasûlullah:

- *Vaktinde kılınan namazdır, buyurdu.*

- Sonra hangi ibâdet, dedim. Rasûlullah:

- *Anaya, babaya iyi muâmele, diye cevap verdi.*

- Sonra hangi ibâdet, dedim:

- *Allah yolunda (canıyla malıyla) cihâddır, buyurdu.*

Bunun üzerine sual sormaktan vazgeçtim. Eğer ben daha sormak isteseydim bana çok cevap verecekti.

En fazîletli ibâdetler hakkında vârid olan haberler suâlin sayısı ve tertibi îtibariyle muhtelifdir. Buna sebep

sual edenlerin maksatlarının ve zemin ve zamanın muhtelif olmasıdır.

İbn-i Mes'ûd; "daha sorsaydım Peygamber efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- cevap verecekti." demekle efdal amelin bunlara mahsûs olmadığına işâret etmiştir.

İbn-i Abbas -radiyallahu anhümâ'-dan rivâyete göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Mekke'nin fethinden sonra Medîne'ye hicret vâcib değildir. Yalnız cihâd ile iyi niyet vardır. Binaenaleyh devlet reisi tarafından gazâyâ çağırıldığınızda hemen icâbet edip çıkınız." buyurmuştur.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz Mekke'den Medîne-i Münevvere'ye hicret ettikten sonra Mekke'nin fethine kadar müslümanların zayıfları müstesnâ olmak üzere kudreti olanların hicret ederek dînlerini siyânet etmeleri vâcib idi.

Yalnız küfür diyârında bulunup da dînini izhâr ve vâcibât-ı dîniyesini îfâ edemeyen müslümanların İslâm illerine hicret etmeleri bi'l-ittifak vâcibdir. Niyet-i hâlisâ ile cihâdın vücûbu ise ebedî ve bakîdir.¹⁴¹

Ebü Said el-Hudrî -radiyallahu anh-'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur. Bir kere Rasûlullah'a:

- Ya Rasûlâllah! İnsanların hangisi efdaldir diye soruldu da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Canıyla, malıyla Allah yolunda cenk eden mü'min*, buyurdu.

- Sonra kim diye soruldu. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *O da vâdilerden bir vâdide ihtiyar-ı uzlet eden mü'mindir ki o Allah'tan korkar da insanları şerrinden rahat bırakır*, buyurdu.

Buhârî sonra şu üç âyeti zikrediyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾ تُوْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغْفِرَ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِينَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَٰلِكَ الْقَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

"Ey îmân edenler! Ben, size çok elemli bir azâbdan kurtaran bir kazanç yolu göstereyim mi?

Siz Allah'a ve O'nun peygamberine îmân ediniz. Ve Allah yolunda mallarınızla, mücâhede ediniz -ki sizin bu cihâd ve îmânınız- bilmiş olsanız sizin için çok hayırlıdır.

Tâ ki Allah sizin hesâbınıza günahınızı yarlıgar

ve sizi içinden ırmaklar akan cennetlere ve Cennet-i Adn'da güzel meskenlere kor. Cennetlere bu giriş çok elemli azâbdan büyük bir kurtuluştur."¹⁴²

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin münzevî hayat hakkındaki yukarıda geçen tebliğinden dağ başında ayrı yaşamak matlûb olduğu zannedilmemelidir.

Hadîs-i şerîftteki "*bir vâdide ihtiyâr-ı uzlet*" tâbiri umûmî ahlâkın bozulduğu zamanlarda, dînî umdeleri muhâfaza için, kendi evinde veya mesâî hayatında münzevî bir hayat yaşamak tarzını ihtiyâr etmek hayırlı olduğunu temsilden ibârettir. Matlub olan, halkın dedikodusundan ictinâb ederek mü'minin kendi bucağında islâmî fazîletler dâiresinde yaşamasıdır.

Nevevî, fitneden selâmet me'mûl olmak şartıyla, halk ile ihtilâtın, inzivâdan efdal olduğuna cumhûr-ı ulema ittifâk etmişlerdir, diyor. Cumhûrun bu nokta-i nazarına Rasûl-i Ekrem-'in şu kavli-i şerîfi de delâlet etmektedir.

*"Halk arasına girip kaynaşan ve onların ezâsına sabreden mü'min, halk ile düşüp kalkmayan ve cemiyetin teklif ettiği vazîfelerin ağırlığına tahammül etmeyen mü'minden ecir ve sevap cihetiyle daha büyük, daha kazançlıdır."*¹⁴³

142. Sâf Sûresi / 10-12

143. Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 295

Berâ -radiyallahu anh-'ın şöyle demiş olduğu rivâyet olunmuştur:

Uhud harbinde Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'e demir zırh ile yüzü örtülü bir kişi geldi de:

- Ya Rasûlâllah! Hemen harb edeyim de sonra mı müslüman olayım, diye sordu. Rasûlullah:

- *Müslüman ol, sonra harb et, buyurdu.*

O da müslüman oldu sonra vuruştı. Nihayet şehid oldu. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Az işledi, fakat çok kazandı, buyurdu.*

Cihâd ederek şehid düşen bu kahraman, **Müslim**'in rivâyetine göre ensârdan Nebî't oğullarından olduğu rivâyet edilmiş ise de Buhârî şârihi Eşhel oğullarından Amr İbn-i Sâbit'dir demiştir.¹⁴⁴

Bu aziz şehid Cenâb-ı Allah'a bir kere olsun secde etmeden cennete girmiştir.

Ebû Hureyre -radiyallahu anh- bu garibeyi bir bilmece şeklinde sorarak: "Haydi bana bir kişi bildiriniz ki, o bir kere olsun namaz kılmadan cennete girmiş olsun?" diye sormuş. Bilinmeyince de; "Hâ, o, Amr İbn-i Sâbit'tir." der imiş ve mübarek şehidin hamâset menkıbesini anlatırmış.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in "İbtida müslûman ol, sonra gazâ et." buyurmaları şehidin şa-hâdet rütbesine ve bu sûretle Cenâb-ı Allah'ın ihsan ve keremiyle bir saatte cennet gibi ebedî bir saâdete ere-bilmesinin onun islâm câmiasına girmiş olmasına mü-tevakkıf olduğu hükmünü işâr eder.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ كَبِيرٌ مَقْتًا
عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بَنِيَّانَ مَرْصُوصٌ ﴿١٢﴾

"Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin yaparız dersiniz? Allah yanında en ziyâde menfur olan, sizin yapmayacağınız şeyi yaparız demeniz-dir. Allah, kendî yolunda taşları birbirine kurşunla kenetlenmiş yalçın duvarlar gibi saf bağlayarak çarpışan erleri sever."¹⁴⁵

Üçüncü âyet-i celîlede belîğ bir üslûb ile askerî ter-biye'nin ve mütesânid bir saff-ı harb nizamının lüzûmu ve böyle askerî bir terbiye ile cihâdın Cenâb-ı Allah in-dinde merğûb olduğu bildiriliyor. Askerde nizamsızlık ve bilhassa bozgunluk Kur'ân-ı Mübînimin şiddetle men ettiği en menfur bir harekettir. Bu, askerlerin hâricî nizamıdır. Onun bir de dâhilî, vicdânî ve kalbî nizâmı vardır ki o da her yerin kalbi Cenâb-ı Allah'a bağlı me-tin bir kal'a olmaktır. Her yiğit böyle olmakla beraber ordunun bütün heyeti de bir îmân, bir vatan, bir mefkû-re uğrunda birbirine kurşunla kenetlenmiş beton bir du-

var halinde bulunmasıdır. Bu da âyet-i celîleden istifade edilen bir mânâdır.

Bu âyetin sebab-i nüzûlü:

Cihâd farz kılınmazdan önce bir kısım mü'minler: "Hangi ibâdet Allah'a çok sevimlidir? Allah bize bildirse de onu işlesek!" derler imiş. Bunun üzerine: "**Allah kendi uğrunda saf bir î mân ve temiz bir vicdân ile çarpışan o erleri sever ki onların gönülleri sanki çelikten metin bir kal'a yahut onların gönülleri bir emel, bir mefkûre uğrunda birbirine kurşunla kenetlenmiş sanki yalçın bir duvar...**" buyurulmuş.

Bu âyetle Cenâb-ı Hak î mândan sonra kendisine en sevimli ibâdetin "**Allah yolunda cihâd...**" olduğunu bildirmiştir.

Fakat hayat bahasına mâl olan bu ibâdet mü'minlerden bir kısmının hoşuna gitmemiştir. Bu defâ Cenâb-ı Hak mü'minleri irşâd ve te'dîb için: "**Ey î mân edenler! Yapmayacağınız işi niçin yaparsınız dersiniz? Allah yanında en mebgûz olan şey, sizin yapmayacağınız şeyi yaparsınız demenizdir!**"¹⁴⁶ buyurmuştur.

Bu tefsir **İbn-i Abbas**'dan da rivâyet olunmuştur.

Nesefî tefsirinde de şu muhtasar sebab-i nüzûl kaydedilmiştir. Bazı kimseler Rasûlullah'a gelerek: "Ben gazâda şöyle yaptım, böyle yararlık gösterdim..." diye söylenirler imiş. Halbuki bu sözler hilâf-ı vâkî olması üzerine:

لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

“İşlemediğiniz işleri niçin söylerseniz?” kavli-şerîfi nâzil olmuştur.

Enes İbn-i Mâlik rivâyet eder ki:

Ahzâb harbi sırasında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hendek kazılan yere varmıştı. Muhâcirlerin ve ensârın soğuk kuşluk vaktinde hendek kazdıklarını gördü. Onların yanlarında kendileri hesabına bu işi görececek köleleri de yok idi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bunların çektikleri meşakkat ve açlığı görürnce:

- *Ya Rabb! Dirlik ve yaşamak âhiret dirliğidir. Sen ensârı ve muhâcirleri mağfiret et*, buyurmuş. Orada bulunan ashab da Rasûlullah'a cevap vererek:

- Biz yaşadıkça dâima cihâd etmek üzere Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e söz vermiş kişileriz. Ve yine:

- Biz o mü'minleriz ki, islâm'da ebedî sebât etmek üzere Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e söz vermişizdir, derler idi. Rasûlullah da onlara:

- *Ya Rabb! Hayır ve saâdet ancak âhiret saadeti-dir. Ensâr ve muhâcirler hakkında mübarek kıl*, diye cevap verirdi.¹⁴⁷

Sûre-i Enfâl'de:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ
عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا
أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٥٥﴾

“Peygamberim, mü’minleri cihâda teşvik et! Eğer senden -harbin şiddetlerine- sabredekcek yirmi kişi bulunursa onlar iki yüz düşmana galebe ederler ve eğer sizden yüz kişi olursa onlar o kâfirlerden binine galebe ederler. Çünkü kâfirler idraksiz bir gürühtür.”¹⁴⁸ buyuruluyor.

Bu âyet-i kerîme Bedir gazâsında harb başlamazdan önce Beyda mevkiinde nâzil olmuştur. Bu âyet nâzil olduktan sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Ashâbını saff-ı harb nizâmına koyup düşmanla karşı karşıya geldiklerinde düşmana saldıрмаğa teşvik ederdi. Nitekim Bedir günü de kemmiyet ve keyfiyet cihetinden dört misli çok bir düşmanla karşılaşan ashâbını, sâhası göklerle yer kadar geniş olan cennet vadiyle teşvik eylemiş ve galebe tahakkuk etmiştir.

İbn-i Abbas'ın rivâyetine göre, müslümanlar on misli çokluğundan düşmanla çarpışmayı ağır bulmuşlardı. Bunun üzerine bu ağırlık tahfîf ve Enfâl Sûresi'nin altmış beşinci âyetinin hükmü neshedilerek şu altmış altıncı âyet nâzil olmuştur:

الَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ
مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ
بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾

"Şimdi Allah sizden -yükünüzü- hafifletti ve bildi ki sizde muhakkak bir zaaf vardır. İmdi sizden sabır edebilecek yüz kişi olursa onlar iki yüze galebe ederler. Sizden bin kişi olursa onlar da Allah'ın izniyle iki bine galebe ederler. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."¹⁴⁹

Bu âyet-i kerîmenin mazmûnuna göre harb sahasında müslüman kuvveti düşmanın yarısı derecesinde az ve zayıf olursa çarpışmak vâcibdir. Fakat bundan da az bir hadde indiği sûrette düşmana atılmak vâcib değildir. Belki bir takım harb vesîlesi olabilecek şeylere göz yumarak harb tehlikesini atlatmak câiz olur. Ali bin Ebî Tâlib -radiyallahu anh-'ın İbn-i Abbas'dan rivâyeti de böyledir.

Bu hadîs-i şerîften istifâde edilen fâideler cümlesinden birisi de memleketi düşmana karşı muhâfaza için serhadleri tutmak ve kapamak Allah yolunda harb ve kıtal ecri gibi ecri mûcib olduğudur. O cümleden birisi de insana ezâ ve meşakkat âriz olduğu zamanlarda o meşakkatı kaldırmak ve fitrî kuvvetleri yerinde tutmak için şiir inşâdının câizi olmasıdır.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında **Ebû Talhâ** düşmanla cenk etmek için nâfile oruç tutmazdı. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in irtihâli üzerine ramazan bayramı günü ile kurban bayramı günü hariç olduğu halde dâima oruç tuttuğunu Enes -radiyallahu anh- söylemiştir.

Ebû Talhâ, Hazret-i Enes'in üvey babasıdır. Enes'in babası Mâlik, küfür ile öldükten sonra Enes'in anası, Ebû Talhâ ile evlenmiştir.

Ebû Talhâ harb kahramanlarının en güzîde bir sî' mâsı idi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Ebû Talhâ'nın gazâ meydanında bir haykırması yüz dilâverin harbinden hayırlıdır*, der idi.

Harb meydanında ibrâz ettiği şehâmete dâir pek çok menkıbeler rivâyet edilmiştir.

Harb ve cidâle son derece harîs olan Ebû Talhâ düşmana karşı kuvvetli bulunmak için oruç tutmazdı ve bu hususta Rasûlullah'ın:

- *Oruç yiyerek düşmanlarınıza karşı kuvvetleniniz*, emrine îtimad eder idi.

Bu hadîs-i şerîf cihâdın nâfile ibâdetlerden efdal olduğuna delâlet eder.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin irtihâlinden sonra kırk sene Şam'da yaşamıştır.¹⁵⁰

Zeyd İbn-i Sabit -radiyallahu anh-'den şöyle rivâ-yet edilmiştir.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bana:

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولَى الضَّرَرِ
وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ
الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا
وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ
أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾

"Mü'minlerden evlerinde oturanlarla Allah yo-lunda cihâd edenler beraber olmaz." âyetini yazdır-mak istedi de tam bana yazdırdığı sırada İbn-i Ümm-i Mektûm çıkageldi. Ve "Yâ Rasûlâllah! Cihâda gücüm yetseydi ben de muhakkak gider düşmanlarla harb ederdim." dedi. İbn-i Ümm-i Mektum âmâ idi. Bunun üzerine Allah -tebâreke ve teâlâ- hazretleri Peygam-ber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e vahiy gönderdi. Bu sırada onun uyluğu benim uyluğum üzerinde bulun-u-yordu. Vahyin peygamber üzerindeki sıkleti bana o ka-dar ağır bastı ki sonunda dizimin ufalıp dağılmasından korktum. Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sel-lem-'den vahyin âsârı sıyrıldı da Allah -azze ve celle-: **"Zarar sâhipleri başka..."** diye bir istisnâ gönderdi. Ve Hak teâlâ şöyle buyurdu:

"Mü'minlerden -körlük, topallık, hastalık gibi- özürlü olmayarak -evlerinde- oturanlarla Allah yo-lunda mallarıyla, canlarıyla cihâd edenler beraber

olamazlar. (Çünkü) Allah, mallarıyla, canlarıyla cihâd edenleri derece cihetiyle, oturanların üzerine geçirmiştir. Gerçi Allah her ikisine de güzel sevap (cennet) vaad etmiştir. Bununla beraber Allah, cihâd edenlere pek büyük ecir vererek oturanların üzerine geçirmiştir. Bu da Allah tarafından -cennet ve verilen- derecelerdir, yüce mağfirettir, geniş rahmettir. Çünkü Allah gafûr ve rahîmdir."¹⁵¹

Cihâdda Kadınlar

Muavvez kızı Rubeyyî -radiyallahu anhâ-'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

- Biz kadınlar Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber gazada bulunurduk, mücâhidlere su verir ve onlara hizmet ederdik. Yaralıları ve şehidler Medîne'ye naklederdik.

Şehidler ikişer üçer bineklere yükledikten sonra müslüman kadınlar onları defnedilecekleri kabrin yanına kadar getirir bırakırlardı.

İçlerinde **Ümm-i Atiyye**, **Nesîbe** gibi kadınlar da o muhite ve o zamana göre cerrâhî ve tedâvi usûlüne vâkıf olup yaralıları hizmet ederlerdi.

Enes bîn Mâlik der ki:

- Uhud harbinde halk inhizâma uğrayıp dağıldığı

bir zamanda ki Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in yanında yalnız on iki kişi sebât etmişti. Bu çok tehlikeli harb gününde gördüm ki Ebû Bekir'in kızı ve Rasûlullah'ın âilesi **Hazret-i Âişe** ile anam **Ümm-i Süleym** asker arasında sûratle arkalarında kırıbalarla su taşıyorlar, mecrûhların ağızlarına döküyorlar, kırıbalar boşalınca son derece çeviklik ile geri dönüp tekrar acele ile su yetiştiriyorlardı.

Müslim'in *Sahih*'inde **Enes İbn-i Mâlik**'den rivâyete göre **Ümm-i Süleym** Huneyn hezîmeti sırasında yanında taşıdığı hançerini göstererek:

- Ben bunu bugün için edinmiştim. Hele müşriklerden birisi bir kere yanıma yaklaşsın, bununla karnını deşerim, demiştir.

Bir rivâyete göre yine **Ümm-i Süleym** cihâd meydanında en şecî mücâhidlerden bile önce geçirdi. Huneyn gazasında saflar bozulup da hezîmet baş gösterdiği sırada **Ümm-i Süleym** hançerini çekip sebât etmişti. Eli hançerli bu arslan bir kere Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e bakmış ve:

- Ya Rasûlâllah! Ben bozgunluk yapıp yanından dağılanları da muharib müşrikler gibi öldürmek isterim, demişti ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-efendimiz:

- Ey **Ümm-i Süleym**! Allah bize yetiştirdi ve zafer ih-sân etti, demişti.

İslâm kadınlarının fiilen harbe iştirâkı yalnız zamân-ı saâdete münhasır değildir. Hazret-i Ömer'in zaman-ı hilâfetine Yermuk¹⁵² harbinde de islâm kadınları erler gibi kılınçlarını çekmiş düşmanla cenk etmişlerdir.¹⁵³

Nöbet

Âişe -radiyallahu anhâ-'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

- Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Medîne'ye hicret ettiği zaman düşman taarruzundan endişe ederek bir gece uyuyamamıştı ve:

- *Keşke ashâbımdan elverişli bir kişi beni muhâfaza etseydi*, demişti. Tam bu sırada da ansızın bir silâh sesi işittik. Bunun üzerine Rasûlullah:

- *O kimdir*, diye seslendi. O kişi:

- Ben Sa'd İbn-i Ebî Vakkas'ım yâ Rasûlâllah, dedi. Rasûlullah:

- *Sana ne oldu ki* diye sordu. Sa'd:

- Gönümde hayâtınız hakkında bir endişe uyandı da sizi muhâfaza için geldim, diye cevap verdi.

Hazret-i Âişe demiştir ki: Bunun üzerine Rasûlullah, Sa'd İbn-i Ebî Vakkas'a duâ etti, sonra uyudu.

152. Yermuk: Şam'da, Ürdün nehrine ve oradan Lut denizine müntehfî olan bir vadîdir.

153. Tecrid-i Sarîh Tercümesi, 8 / 269

Hazret-i Âîşe'nin bu hadîsinden:

1- Devlet reisine karşı bir suikast sezilirse onun hayatını korumanın millete borç olduğu.

2- Düşmandan hazer etmenin meşrûiyeti.

3- Esbâba tevessülün tevekküle mânî olmadığı, hükümleri istinbât edilmiştir. Çünkü esbâba tevessül zâhire, bedene, tevekkül ise kalbe taalluk eden ayrı ayrı şeylerdir.

Âîşe -radiyallahu anhâ-'nın rivâyetine göre:

وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ

"Allah seni halkın tecâvüzünden koruyacaktır."¹⁵⁴ kavl-i şerfi nâzil oluncaya kadar Rasûlullah kendini muhâfaza ettirirdi.

Huneyn'den sonra bu âyetin nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Ve bu âyetin nüzûlünden sonra da peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- muhafıza lüzûm görmemiştir.

Siyer müellifleri Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in bekçilerini araştırmışlar, o cümleden olarak şu isimleri bildirmişlerdir:

'Sa'd İbn-i Muâz, Muhammed İbn-i Mesleme, Zübeyr, Ebû Eyyub Ensârî, Zekvan, Edrâ ve Edrâ'nın oğlu Mihcen, Abbâd İbn-i Beşir, Abbas, Ebû Reyhâne.¹⁵⁵

154. Mâide Sûresi / 67

155. Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 272

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'dan Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

"Altın, gümüş ve libasın kulu olan kişiler sürünsün, kahrolsun. Böyle menfaat düşkünü kişiye işlediği hayrın bedeli Allah tarafından verilirse memnûn olur, verilmezse Allah'ın takdirine de kızar. Böyle menfaat düşkünü sürünsün. Hüsrâna yuvarlansın! Vücûduna diken batsın da cimbız ile çıkaran bulunmasın!"

Bunun için cennet, her hayır ve saâdet o kula lâ-yıktır ki, o, Allah yolunda cihâd için atının dizginine sarılmıştır, o mücâhidin başının saçı perişandır, iki ayağı toz içindedir. Eğer bu gâzi pîşdar olarak ileri karakolda düşman beklemekte ise o daima orada tam mânâsıyla düşmanı bekler, askerın gerisinde sağ olarak vazîfede ise orada en metin nöbetçilik eder. Bu vazîfelerini Allah için samîmiyetle gören o kahraman bir meclise girmek için izin isterse küçük görülüp izin verilmez, bir hususta şefaât edecek olursa şefaati kabûl edilmez.

Fakat onun mevkii Allah yanında büyüktür. Onun her dileğini Allah kabul eder.¹⁵⁶

Enes İbn-i Mâlik'den: Biz Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber bir seferde bulunduk. Bizden kimi oruç tutmuş, kimi de yemiş idi. Sıcak bir günde bir konak yerine indik. Oruçlular tâkatsizliklerinden hiç bir şey yapmadılar, oruçsuzlar ise binit develerini suladılar

oruçlulara hizmet ettiler; yemek pişirip birlikte yediler. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

*"Bugün oruçsuzlar tam ücret alıp gittiler."*¹⁵⁷ buyurdu.

Sehl İbn-i Sa'd es-Saîdî -radiyallahu anh-'dan rivâyet olduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle demiştir:

"Bir gün Allah yolunda serhad muhâfazasına bağlı bulunmak (sevâbı) dünyadan ve dünya üstündeki her şeyden hayırlıdır.

Sizden birinizin kamçısının cennetten işgal ettiği az bir yer de dünyadan ve dünya üstündeki her şeyden hayırlıdır.

*Şüphesiz birinizin akşamleyin herhangi zamanda yürüyüşü -ki kul bu yolu Allah yolunda yürür- yahut sabahleyin bu niyetle yürüyüşü de dünyadan ve dünya üstündeki her şeyden hayırlıdır."*¹⁵⁸

Sa'd İbn-i Ebî Vakkas'ın oğlu **Mus'ab'**dan rivâyet olduğuna göre:

Bâbâ Sa'd diğer ashâba kıyasen kendisinde bir imtiyaz tasavvur ederdi. Çünkü Sa'd şecâatli idi, zengin idi. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

157. Tecdî-i Sarîh Tercümesi, 8 / 277

158. Tecdî-i Sarîh Tercümesi, 8 / 278

- *Siz ancak zayıflarınızın duası sayesinde mansûr ve merzûk olursunuz,*¹⁵⁹ buyurdu.

Ebû Said-i Hudrî -radiyallahu anh-'dan: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

İnsanlar üzerine bir zaman gelir ki o zamanda insanlardan bir cemâat gazâ eder. Onlara:

- İçinizde Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'i gören kişi var mıdır, diye sorulur da:

- Evet var, diye cevap verilir. Nihayet ordu içindeki sahâbeye hürmeten zafer kapısı açılır, sonra bir zaman daha gelir. Onlara da:

İçinizde Rasûlullah -salallahu aleyhi ve sellem-'in ashâbın gören kişi var mıdır, diye sorulur da:

- Evet var, diye cevap verilir. Ve zafer müyesser olur. Üçüncü bir zaman daha gelir yine harb edilir. Onlara da:

- İçinizde Rasûlullah'ın ashabını görmüş tâbiine erişen var mıdır diye sorulur.

- Evet var, denilir. Yine fetih müyesser olur.¹⁶⁰

159. Tecdîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 279

160. Tecdîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 280

Ebû Mûsâ el-Eş'arî:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in "*Ânîyi yani esiri düşman elinden (esaretten) kurtarınız, aç olan zîrûhu doyurunuz, hastayı ziyaret edip halini, hatırlarını sorunuz.*" buyurduğunu rivâyet etmiştir.

Din kardeşini esaretten kurtarmak müslümanlar üzerine farz-ı kifâyedir. Esirini kurtarmayan islâm ictimâî heyetinin hepsi günahkâr olur.

Keza aç insanı ve hayvanı da doyurmak farzdır. Yine hasta bir mü'mini ziyâret, hatırlarını ve neye ihtiyacı bulunduğunu sormak ve mümkün olan muâvenette bulunmak da farz-ı kifayedir.¹⁶¹

Seleme bin Ekvâ -radiyallahu anh-'den rivâyet olunmuştur:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Huneyn seferinde iken kırmızı bir deve üstünde müşriklerden bir câsus geldi. Devesini çökertip bağladı. Sonra gelip ashabın yanına oturdu. Ashab ile konuştu, yedi, içti ve mütemadiyen ashâbın ahvâlini gözden geçirdi. Sonra devesine binerek gitti.

Müteâkiben ashabdan bir kişi kalkıp bunun câsus olduğunu Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- 'e arz etti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de:

161. Tercîd-ı Sarîh Tercümesi, 8 / 468

- *Onu arayıp, bulun ve öldürün. Onu kim öldürürse supkası ve eşyası onundur, buyurdu.*

İbn-i Ekvâ câsusu tâkib edip öldürdü, devesi yedeğinde, üstünde silahıyla ve eşyasıyla geldi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de câsunun eşyasını İbn-i Ekvâya ganîmet olarak verdi.¹⁶²

Ganîmet

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

- Bir kere Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- aramızda hitâbete kıyam etti, ganîmet ve devlet malına hıyânetten bahsedip hıyânetin fenalığını büyüttü ve hükümünü izâh buyurdu:

- *Sakın sizden biriniz kıyâmet gününde omuzunda ganîmet koyun avaz avaz meleyerek, öbürünün omuzunda ganîmet atı yem ister gibi homurdanarak arasat meydanında benimle yüzleşmesin! Yüz karası, âhirette bana:*

- *Ya Rasûlâllah! Bana yardım et, diye yalvaracaktır. Ben de ona:*

- *Hakkında hiç bir sûretle şefâat etmeğe muktedir değilim. Ben sana dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ ettim, diye cevap vereceğim.*

Birinin omuzunda sığır böğürerek bana mülâki olup:

- *Ya Rasûlâllah, meded eyle, demesin. Ben ona da:*

- *Senin için hiç bir veçhile şefâat etmeğe muktedir değilim. Çünkü ben sana dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ ettim, derim.*

Bir başkası da, "Bana yardım et!" diyecek. Ben de ona:

- *Sana hiç bir türlü yardım edemem. Çünkü ben dünyada sana Allah'ın hükmünü tebliğ ettim, derim.*

Bir diğeri de üzerinde ganîmet libasını yeldirerek gelmesin. O da:

- *Ya Rasûlâllah bana yardım et, diyecektir. Ben ona da:*

- *Sana hiç bir türlü yardım edemem. Çünkü ben dünyada sana Allah'ın hükmünü tebliğ ettim, derim,¹⁶³ buyurmuştur.*

Abdullah İbn-i Amr İbn-i Âs -radiyallahu anh-'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in yol ağırlığı eşyası üzerine bekçi olan siyahî, Kerkere adında bir kişi harbde Peygamberimizin binitini de tutardı. Günün birinde öldü. Ölünce Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-

- *Bu adam cehennemdedir,*¹⁶⁴ buyurdu. Ashab acaba neden ki diye bakmağa gittiler. Onun terkisinde ganîmet malından çalınmış bir aba buldular.

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in: "*Ben size ne bir şey verebilirim ne de verileni karşılayabilirim. Veren, vermeyen Allah'tır. Ben nasıl emrolunduysam aza az, çoğa çok öyle taksim ederim.*"¹⁶⁵ buyurduğu rivâyet olunmuştur.

Abdullah İbn-i Ömer -radiyallahu anh-'dan rivâyet olunduğuna göre:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Necid tarafına bir fırka asker teşhiz edip göndermişti. Abdullah İbn-i Ömer de bu fırka içinde bulundu. Bu askerler çok deve iğtinam ettiler. Her birinin hissesine olarak 12 veya 11 deve düşmüştü. Ve bu hisselerine zamîme olarak getirdiklerine birer deve de Rasûlullah'a âit humus hisseden ihsan buyurulmuştur.¹⁶⁶

Câbir -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Cîrrâne mevkiinde Huneyn ve Hevâzin harbinin ganîmetlerini taksim etmek üzere iken Zülhuveysıra denilen bir kişi Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e karşı küstâhâne olarak:

164. Tecdîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 494

165. Tecdîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 502

166. Tecdîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 504

- Yâ Rasûlallah, adâlet et, demişti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de ona:

- *Eğer ben adâlet etmez isem bedbaht olurum*, diye cevap verdi.

Bilâhare Harfus oğlu Zulhuveysıra hâricîlere riyâset edip Nehrevân harbinde öldürülmüştür.

Hevâzin ganîmeti o tarihe kadar alınan ganîmetlerde misli görülmedik derecede çoktu. Kadın olarak altı bin nüfus esir, sayısız deve ve koyun ve dört bin okka gümüş iğtinâm edilmişti.

Vâkıdî'nin beyânına göre her mücâhide dört deve, kırk koyun düşmüştü. Bu ganîmetten en ziyâde müellefetü'l-kulûba verilmişti ki Ebû Süfyan İbn-i Harb, Safvân İbn-i Ümeyye'ye yüzer deve ihsan buyurulmuştu.

Bu yüksek ihsanlar bunların gönüllerini müslümanlığa ısıdırmak içindi.

Bu gâyeyi anlamayan bazı Ensâr îtiraz etmişlerse de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin bir hutbesiyle hakîkat anlaşıncı:

- Ya Rasûlâllah! Sen bizi bırakma, Medîne'ye bizimle teşrif buyur, bu şeref bize yetişir, kâfidir,¹⁶⁷ demişlerdir.

Abdullah İbn-i Ömer -radiyallahu anh-'den rivâyete göre: Ömer'e Huneyn eşirlerinden iki câriye düşmüştü. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Huneyn

esirlerini âzâdladı. Onlar sokaklarda dolaşmağa başladılar. Hazret-i Ömer oğluna; "Bu ne haldir bak gör." dedi. O da öğrenip geldi.

- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bütün câriyeleri âzâdlamıştır, dedi. Hazret-i Ömer de oğluna:

- Haydi sen de git o iki câriyeyi salıver, dedi.¹⁶⁸

Enes İbn-i Mâlik -radiyallahu anh- Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in:

- *Ben Kureyş'e müslümanlığa ısınmaları arzusuyle ganîmet malından çok hisse verdim. Çünkü onlar câhiliyet devrine yakındılar,*¹⁶⁹ *buyurduğunu rivâyet etmiştir.*

Cizye

Müellif **Buhârî** bu bâbında Tevbe Sûresi'nin şu âyetini zikretmiştir:

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَآحَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

"Ey mü'minler! Kendilerine kitap verilip de Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasûlünün haram kıldığı şeyleri haram tanımayan ve hak

168. Tecdîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 505

169. Tecdîd-i Sarîh Tercümesi, 8 / 509

dîni dîn edinmeyen şu kimseler; yehûd ve nasârâ yok mu? İşte onlar kendi elleriyle cizye getirip zelfî-lâne verinceye kadar onlara karşı cihâd ediniz."¹⁷⁰

Kendilerine kitap verilen ümmetlerde dîn namına dîn ulularının irtikâb ettikleri zulümlerden ve ortaya koydukları taassubkârâne hükümlerden başka ne kalmış idi? Binaenaleyh bunları ortadan kaldırmak, müslümanlığın halâskâr hak ve âlemlere şâmil bir rahmet olan Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin en birinci vazîfesi idi. İşte Peygamberimiz bu mukaddes vazîfeyi ifâ etmişti. Ehl-i kitabı da zulüm, ce-hil, hurâfe dalâletlerinden kurtarmak için ilk cihâd emri bu âyet-i celile ile verilmiştir.

Bu tarihe kadar tevhîd dîninin Arap müşriklerine karşı açtığı harb ve cihâd zaferle neticelenmiş ve Arap kabileleri fevç fevç gelerek müslüman olmuşlardır.

Bundan sonra da cezîre hâricindeki milletlere müslümanlığın hak ve adalet hükümlerini tebliğe sıra gelmişti.

Cizye: Fukahâ ıstılahında müslüman olmayan ehl-i kitaptan bir muâhede ile nüfus başına vermeği, deruh-te ettikleri vergidir ki bu vergi bir bakımdan ehl-i kitabın İslâm diyarında ikâmetleri ve hayat ve hürriyetlerinin muhâfazası mukabilinde zimmetlerine terettub eden bir vazîfedir. Bu cihetle kendilerine zimmi itlâk olunur.

Diğer bakımdan da müslümanlıktan imtinâlarının cezâsıdır.¹⁷¹

170. Tevbe Sûresi / 29

171. Tecrid-i Sarîh Tercümesi, 8 / 515

ADÂLET

Allah Teâlâ buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ اللَّهِ وَلَوْ عَلَى
أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ عَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَى
بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوْا أَوْ تَعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٢﴾

"Ey mü'minler! Siz bilcümle umûrunuzda âdâle-
ti ikâme ve muhâfaza edin. Eğer nâs arasında mu-
âmelâta da şahâdet ederseniz adâlet üzere şahâde-
tinizi yapın velev ki nefsiniz aleyhine veyahut vâli-
deyn ve sâir akrabalarınızın aleyhine olsun. Adâlet
ve insaftan ayrılmayın. Şahâdet ettiğiniz kimse ister
ganî olsun ister fakir olsun. Sizin için fakırdan do-
layı fakir tarafına veya gınâsından dolayı ganî tara-
fına meyletmeniz câiz değildir. Zîra; Allah teâlâ ganî
ve fakir ve her ikisi için de ehak ve evlâdır. Şu halde

haktan dönüp de hakkı tağyir ile hevây-ı nefsinize tâbî olmayınız. Eğer hevâyı nefsinize ittibâ ederseniz âhirette azâb görürsünüz. Zîra Allah teâlâ sizin amelinizi bilicidir.”¹⁷² buyurulmuştur.

Bu âyet-i celîlede “kavvâm” mübâlâğa ile bir şey üzerine kâim olmak “kıst” da adâlettir. Vâcib -teâlâ ve tekaddes- hazretleri bu âyet-i celîlede bilcümle kullarına adâlete şiddetle riâyet etmek lâzım olduğunu ve zulm ve cevr etmekten sakınmalarını ve cemî umûr ve muâmelâtta şahâdet ettiklerinde Allah teâlâ rızâsı için edâ edip tarafeynden birine meyletmek câiz olmadığını beyân buyurmuştur? Binâenaleyh şahâdeti kendi nefsi aleyhine veya ebeveyni ve sâir akrabası aleyhine mazarratı mûcib olsa da doğru şahâdet etmek vâcibdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِ
مَنْكُمْ شَتَانٌ قَوْمٍ عَلَىٰ آلَا تَعْدِلُوا إَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

“Ey mü’minler! Siz Allah teâlânın emrine itaat edin ve ibâdete kâim olun ve adâletle şahâdet edin ve bir kavme buğzunuz sizi adâlet etmemenize sevk etmesin. Her şeyde ve herkes hakkında adâlet edin. Zîra takvâya en yakın olan adâlettir. Allah’tan korkun. Zîra Allah teâlâ sizin amelinizi bilir.”¹⁷³

172. Nisâ Sûresi / 132

173. Mâide Sûresi / 8

Hadîs-i şerîfte:

عَدَلَ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً

"Bir saat icrâ-yı adâlet etmek altmış senelik ibâdet-ten hayırlıdır." buyuruluyor.

Yine hadîs-i şerîfte buyrulmuştur ki:

سَبْعَةُ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ الْإِمَامُ الْعَادِلُ

"Yedi sınıf vardır ki Arş-ı âlânın gölgesinden başka gölge olmadığı bir günde Cenâb-ı Hak onları Arş-ı âlâ gölgesinde gölgelendirecektir. İşte bunlardan birincisi imâm-ı âdildir. Yani her umûrunu adâlet dâiresinde yapan ümerâ ve ulû'l-emirdir."

Hazret-i Âişe -radiyallahu anhâ- der ki: Benî Mah-zûm Kabilesi'nden bir kadın bir şeyi sirkat ettiğinden hadd-i şer'î olarak onun elinin kesilmesi lâzım geldi. O kadının elinin, kesilmemesi için; "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretlerine kim söyleyebilir?" dediler. O'na bu hususta söylemeğe hiç bir kimse cesaret edemedi. Ancak Usâme bin Zeyd söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz Usâme'ye cevaben:

- Benî İsrâîl zamanında eşraftan biri bir şey sirkat ederse onun elini kesmezler idi. Hadd-i şer'î icrâ edilmezdi. Fakat zayıf ve fukarâdan biri sirkat ederse onun elini keserler idi. Eğer o hırsız, kızım Fâtîma bile olmuş olsa yine onun elini elbette keser idim,¹⁷⁴ diye buyurdu.

Diğer bir rivâyete göre; Üsâme'ye hitâben Rasûlul-lah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz:

- *Hudûd-ı ilâhiyeden bir hadd-i şer'î hakkında şefâat mi ediyorsun*, diye Üsâme'ye tevbîh buyurdu. Yani bu iltimas ve şefâat kabul olunur şey değil demektir.

Hadîs-i şerîfte:

فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي

"Kızım Fâtıma benden bir cüzdür." buyurulmuştur.

Kezâ Fâtıma, "Seyyidetu-nisâi'l-âlemîn"dir. Çünkü bir başka hadîs-i şerîfte Hazret-i Meryem, Hatîce, Fâtıma ve Âsiye'nin efdal-i nisâ olduğu beyân buyurulmuştur.

Gene **Buhârî** şerhinde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin Hazret-i Fâtıma'ya:

- *Sen, Baban, şu iki küçük -yani Haseneyn- ve bunların babası hepimiz cennette bir yerde bulunacağız*, buyurduğu rivâyet edilmiştir.

İşte Rasûl-i Ekrem'in cennet ile mübeşşer ve nûr-ı nübüvvetten bir cüz olan kerîme-i muhteremesi hakkında da adâleti tatbik edeceğini buyurması ümmetini tâlim içindir Cenâb-ı Hak şefâatına mazhar buyursun. Âmin.

Hazret-i Ebû Bekir -radiyallahu anh- da ilk hutbesinde şöyle buyurdu:

- İçinizde haklı olan zayıf başkasından hakkını alıncaya kadar benim nazarımda kavîdir. Ve içinizde kuvvetli olan haksız da başkasının hakkı kendisinden alınıncaya kadar benim nazarımda zayıftır. Ben Cenâb-ı Allah'a ve Peygamber'e itâat eder isem siz de bana itâat ve yardım ediniz. Yanılır isem bana doğru yolu gösteriniz. Eğer ben Cenâb-ı Allah'a ve Peygamber'e isyan eder isem sizin bana itaatınız lâzım gelmez." -Radiyallahu anh-

MAZLUMA NUSRAT

© **Âbir bin Abdullah** -radiyallahu anh-'dan rivâyete göre: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz şöyle buyurmuştur:

*"Her kişi -ister zâlim olsun ister mazlûm olsun-müslûman kardeşine yardım etmelidir. Dîn kardeşi zâlim ise irtikab etmekte olduğu zulûmden nehyetmelidir. Bu da zâlim için bir nusret ve yardımdır. Mazlûm ise esasen nusret ve yardıma muhtaç ve müstahaktır."*¹⁷⁵

Sehl İbn-i Muâz -radiyallahu anh-'dan rivâyete göre, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Her kim bir mü'mini bir münâfıktan himâye eder, korursa kıyâmet günü Cenâb-ı Hak bu himâye eden

*mü'minin vücûdunu cehennem ateşinden siyânet için bir melek gönderir."*¹⁷⁶

İbn-i Abbas -radiyallahu anh-'ın *Kitâb-ı Tevbih*'inde rivâyetine nazaran Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şu hadîs-i kudsîyi beyân buyurmuştur:

"Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri, izzetim ve celâlim hakkı için eninde sonunda zâlimlerden mazlûmun intikamını alırım. Yine böyle bir mazlûmun zulme uğradığını görüp de mazlûma muâvenete gücü yettiği halde yardımını esirgeyen katı yürekli kimseden de mazlûmun intikamını alırım buyuruyor."

Abdullah bin Ömer -radiyallahu anh-'den Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in: *"Zulûm, kıyâmet gününde zulmetlerdir."*¹⁷⁷ buyurduğunu rivâyet etmiştir.

Kastalânî, Abdullah bin Mes'ûd -radiyallahu anh'in; *"Zâlim, zulmet içinde getirilip ateşten bir tâbut içine konulur."* dediğini bildiriyor.

İbn-i Cevzî; zulmün iki günahı ihtiva ettiğini söylemiştir.

1- Haksız yere başkasının malını almak veyahut mazlûma, dövmek gibi her hangi bir sûretle başkaca ezâ etmektir.

2- Adâleti emreden Allah teâlâ hazretlerine muhâlefet ve mübâreze etmektir ki bunun günahı evvelkinden daha büyüktür.

176. Sünen-i Ebû Dâvud.

177. Tecdîd-i Sarîh Tercümesi, 7 / 805

Hiç şüphe yoktur ki, Cenâb-ı Hakk'ın emânında olan mazlûma zâlimin zulmetmesi Hak teâlâ hazretlerinin emânında olmasını tanımamak demektir ki, pek büyük bir günahdır. Bunun derecesi de işlediği zulmün ve mazlûmun haline göre cezâsı şiddet kesbeder.

Zulmetmek kalbin kararmasından neş'et ediyor. Eğer ki bir kalb, feyyâz-ı Mutlak hazretlerinin hidâyet nûrundan nûrlanmış olsaydı zulmün âkıbetinin kendi aleyhinde ne derece fenâ ve vahim olduğunu fehm ü idrâk edip sakınması lâzım gelirdi.

Zâlimin zulmüne yardım etmek haram olduğu gibi zâlimlere meyil ve müdâhane eylemek de câiz değildir. Nitekim Sûre-i Hûd'da:

وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ
دُونِ اللَّهِ مِن أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾

"Bir de zulmedenlere meyletmeyin. Sonra size ateş çarpar. Zâten sizin Allah'tan başka yardımcılarınız yoktur. Sonra -O'ndan da- yardım göremezsiniz."¹⁷⁸ buyurulmuştur.

BEREKET

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'dan:

كَانَ النَّاسُ إِذَا رَأَوْ أَوَّلَ الثَّمَرِ جَاؤُوا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
فَإِذَا أَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي ثَمَارِنَا
وَبَارِكْ لَنَا مَدِينَتَنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا وَفِي مُدَّنَا. اَللّٰهُمَّ اِنَّ
اِبْرَاهِيْمَ عَبْدُكَ وَخَلِيْلُكَ وَنَبِيُّكَ وَاِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ وَاِنَّهُ دَعَا
لِمَكَّةَ وَاِنِّي دَعَوْتُ لِلْمَدِيْنَةِ بِمِثْلِ مَا دَعَاكَ بِهِ لِمَكَّةَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ

Ashab-ı kirâmın âdetleri bu idi ki her meyvenin turfandasını gördükde o turfandayı huzûr-ı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem-'e getirirlerdi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'de meyveyi alır ve şöyle dua ederlerdi.

*"Ya Allah, bizim meyvelerimize bereket ihsan eyle!
Yâ Allah, bizim şehrimize bereket ihsan eyle! Yâ Allah,
bizim sâ'lerimize, müdlerimize bereket ihsan eyle! Yâ*

Allah tahkik İbrâhim Peygamber senin kulun, dostun, peygamberindir. Ben dahî tahkik senin kulun ve senin peygamberinim. İbrâhim peygamber sana Mekke için duâ etti. Ben de sana Medîne için duâ ederim. İbrâhim peygamberin Mekke için sana duâ ettiği gibi ve İbrâhim peygamberin Mekke için duâ ettiğinin bir mislini de ihsan buyurman için duâ ederim."¹⁷⁹

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri o turfanda meyveyi mübarek eline alıp zikrolunan duâlardan sonra gördüğü çocukların en küçüğünü çağırıp ona verir idi.

Bu hadîs-i şerifte izâh edilen meseleler:

1- Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri zâd ve zahirelerin bereketi için duâ buyurdular. Zira meâyiş-i dünyeviyyenin rûkn-i âzamı erzâk üzerinedir.

2- İbrahim -aleyhisselâm-'ın Mekke hakkındaki duâsı şu âyet-i celîlede beyân buyurulmuştur: **"Artık sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir. Onların şükretmeleri me'mûl olduğu için kendilerini bazı meyvelerle rızıklandır."**¹⁸⁰

3- Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin Medîne hakkında buyurduğu duânın semeresinin zuhûru kendi zaman-ı saâdetlerinde ve hulefâ-i râşidîn eyyâmında meşârik ve meğâribden Medî-

179. Mevâhib, 2 / 23

180. İbrâhim Sûresi / 37

ne-i Münevvere'ye celbolunan zehâir, emvâl-i kesîre ve hazîneleri bugüne kadar devam edegelmıştır. Medî-ne-i Münevvere mâmur ve muazzam olup feyz ve bereket devam edegelmektedir ve bilcümle mü'minîn ve mü'minâtın kalbleri ol makâm-ı mukaddeseye müştâk olması da Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin hürmetinedir.

4- Hazret-i İbrâhim -aleyhisselâm-'a Halîl tesmiye olunması Hakk'ın dostu ve Hak muhabbeti kalbi İbrâhim -aleyhisselâm-'da dolu olduğu içindir. Nitekim Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri de Hazret-i Hak celle ve alânın mahbûbu olduğu için Habîbullah tesmiye olunmuştur.

5- Turfanda bir taam bir kimseye getirildiğinde o kimse Hak -teâlâ ve tekaddes- hazretlerine hamd u senâ edip sonra o nîmeti getiren kimseye de duâ etmeli ve o turfanda meyveyi o hanede en küçük kim var ise evvelâ ona vermelidir.

Hatta Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretlerine turfanda bir hediye geldikde huzûr-ı devletlerinde ehl-i beytinden başka bir çocuk bulunursa hilkat-i azîmeleri ve ahlâk-ı haseneleri muktezâsı başkalarının çocuklarını ehl-i beyti üzerine tercih ile evvelâ gayrin çocuklarına verirlerdi.

6- Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretlerine getirilen turfanda meyveyi kendileri tenâvül buyurmadıklarının hikmeti budur ki, o meyveden herkes tedârik edip yiyecek kadar çoğalmadıkça gayrileri mahrum iken kendileri o turfanda meyveden tenâvül

buyurmalarının mürüvvetlerine muhâlif gördüklerinden-
dır.

7- Turfanda meyveyi evvelâ çocuğa vermenin bir hikmeti de günahsız olduğu içindir.

8- Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerinin küçük ve büyüklerde olan hüsn-i muâşeret ve mülâtafetlerine de bu hadîs-i şerîf delâlet etmektedir.

RÜYÂ

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ

“Şânıma kasem olsun ki Allah teâlâ, Rasûlüne rüyâsını sâdık kılmıştır.”¹⁸¹

Fahr-i âlem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz Hudeybiye seferine çıkmadan evvel Medîne-i Münevvere’de ve Mücâhid’den bir rivâyete göre Hudeybiye mahallinde bulunurken rüyâsında Beytullah’ı emniyet için de ziyaret ettiğini görmüştü. Bu rüyâsını ashâb-ı kirâmına haber verince sevinmişler ve birbirlerini tebrik etmişlerdi.

لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِينَ

“Kasem olsun ki siz inşâallah Mescid-i Haram’a

muhabbâk gireceksiniz. Buna şüphede ilmesin. Bu muhabbâktır."¹⁸²

Rüyânın mâhiyeti

Rüyâlar **İbn-i Mâce'nin Avf bin Mâlik'den rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfe nazaran üç kısımdır.**

1- İnsanları mahzûn etmek için şeytan tarafından îkâ edilen bazı korkunç rüyâlardır. Yüksek bir yerden düşmek gibi. Böyle rüyâ görölünce Cenâb-ı Hakk'a sığınmalı ve bunu başkalarına hikâye etmemelidir.

2- İnsanın uyanık iken ehemmiyetle meşgul olduğu şeylere âit gördüğu rüyâlardır. Bunlar da birer kuruntu veya inhirâf-ı mîzâc neticesi olduğundan esassız şeylerdir.

3- Nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'ü addolunan rüyâlardır. Bunlar taraf-ı ilâhîden birer beşâret veya inzâr mâhiyetinde olup bunları bir kısım melekler ümmü'l-kitabdan telakkî ederek uyuyanların rûhlarına ilhâm ederler.¹⁸³

Birinci ve ikinci kısım rüyâlar birer rüyâ-yı bâtilâdır. Bunlara lisân-ı dînde "hulûm" denir. Cem'i ahlâmıdır. Bunlar karmakarışık şeyler olduğundan "adğâsu ahlâm" da denir. Adğâs, yaş kurusuna karışmış ot demetleri demektir.

182. Fetih Sûresi / 27

183. El-Câmiu's-Sağır

Üçüncü kısım rüyâlara ise rüyâ-yı sâdika denilir. Bu sâdik rüyâlar doğru sözlü, temiz yürekli, nezih îtikatlı zâtlara ale'l-ekser nasîb olur ve bu halde bunlara rüyâ-yı sâliha da denilir.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerine yirmi üç sene vahy-i ilâhî nâzil olmuş ve bu vahy-i semâvî ilk altı ay zarfında li-hikmetin rüyâ-yı sâliha sûretiyle tecellî etmiştir.

İşte bu îtibarlardır ki, bu kabil rüyâlar birer hakîkate tercüman olarak ilm-i nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'ü sayılmıştır. Nitekim bir hadîs-i şerifte

الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ

"Rüyâ-yı sâliha, nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür." buyurulmuştur.

Rüyâlar hukemâya göre şu iki kısma ayrılmıştır:

1- Âfâkî bir hâdiseye delâlet etmeyen kuvve-i hayâliyenin bir neticesi olan esassız rüyâlardır. Bunlar ya insanın uyanık iken vukû bulan kuruntularından neş'et eder veya insanın mîzacındaki tahvilâttan ileri gelir. Hastalık gibi. Nitekim insan çok düşündüğü, çok arzuladığı bir dostunu dâima rüyâsında görür. Susuz bir hasta da kendisini uykusunda çeşmeler ırmaklar kenarında bulur. Bütün bu rüyâlar hayâlât ve evhâmdan ibârettir.

2- Evvelde vukû bulmuş veya âtiyen vukû bulacak

âfâkî bir hâdiseye delâlet eden rüyâlardır ki, o hâdiseye bilahare yakaza halinde ittîlâ husûle gelir.

Acaba insan kendisince henüz meçhul olan bir hâdiseden öyle rüyâ vasıtasıyla nasıl haberdar olabilir?

Bu mesele hakikat-ı insâniye ile alâkadardır. İnsanın hakikati yalnız bu maddî cisimden, yalnız şu beş hassadan ibâret değildir. İnsan asıl nefs-i nâtika denilen ülvî bir rûhtan ibârettir. Bu rûhun, bütûn suver-i hâdisâtın mürtesem bulunduğu âlem-i melekûte mânevî bir ittisâlî vardır. Rûh uyku halinde beden ile iştigalden âzâde kalınca bu melekût âlemine teveccüh eder. Bir âyineye karşısındaki eşya mün'âkis olduğu gibi rûha da melekût âlemindeki hâdisât sûretlerinden bazıları muntabî olur. Rûh böylece kendisine mün'âkis olan sûreti hiss-i müştereke nakleder. Kuvve-i mütehayyile bu sûreti ya olduğu halde bırakır veya ona münâsip veya zıd bir şekil verir.

Binaenaleyh insan uykudan uyanınca o sûreti ya olduğu gibi sarîh bir halde veya muhayyilenin verdiği şekilde bir nevi rumûz ve işâret halinde tahattur eder ve böyle başka bir şekil alan rüyâlar tâbire muhtaç olur.

Bu ikinci kısım rüyâlar birer rüyâ-yı sâlihadr. Bunlar birer idrakten ibârettir. Bu kabil rüyâların sıhhati bir çok vukûât ile bedâhet mertebesine varmıştır. Bunun vukûunu inkâr etmek insanın hakikatini takdir edememekten neş'et eder.

Üç misâl:

1- Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri ashâb-ı kirâmıyla beraber emniyetler içinde Mescid-i Harâm'a girdiğini mübarek rüyâsında görmüştü. Bu, sarîh ve âtiye âlî bir rüyâ-yı sâlihâ idi. Bir sene sonra "umretü'l-kazâ" vesîlesiyle tamamen tahakkuk etmiştir.

2- Hazret-i Yusuf –aleyhisselâm- on bir yıldızın, güneş ve kamerin kendisine secde ettiğini rüyâsında görmüştü. Bilâhare on bir kardeşiyle beraber babası Yâkub -aleyhisselâm- ve anasının kendisine karşı arz-ı ihtiramda bulunması sûretiyle teayyün etmiştir.

3- Nebiy-yi zîşân -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz bir gece kendi himâyesinde bulunan Huzâa kabilesi hakkında bir rüyâ görmüştü. Sabahleyin Hazret-i Âişe -radıyallahu anhâ-ya Huzâa'nın bir hâdisе karşısında kaldığını haber verdi. Aradan bir kaç saat geçmeden Huzâa kabilesi tarafından bir hey'et gelerek Benî Bekr kabilesinin hücûmuna uğramış olduklarını Rasûl-i Ekrem'e arzetti.

Velhasıl bu gibi rüyâlar Peygamber-i zîşân hakkında birer vahy-i ilâhîdir ki birer fecr-i sâdık gibi tahakkuk eder. Sulehâ-yı ümmet hakkında ise ilhâmat ve mu-beşşirâtтан mâdûddur. Nitekim bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur:

ذَهَبَتِ النَّبُوءَةُ وَبَقِيَتِ الْمُبَشِّرَاتُ

"Nübüvvet devresi nihayet buldu. Yalnız müjdeleyici hadîsler kaldı ki onlar da birer sâlih, doğru rüyâdan ibârettir."

Diğer bir hadîs-i şerîfte:

ذَهَبَتِ النَّبُوءَةُ فَلَا نَبُوءَةَ بَعْدِي إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ الرَّؤْيَا الصَّالِحَةُ
يَرَاهَا الرَّجُلُ أَوْ تُرَى لَهُ

"Nübüvvet gitti, hitâme erdi. Artık benden sonra nübüvvet yoktur. Ancak mübeşşirât vardır ki o da rüyâyı sâlihâdır. Bu rüyâyı ya bir insan kendi hakkında bizzat görür veya onun hakkında başkası tarafından görülür." buyurulmuştur.

Şunu da ilâve edelim ki bir insan gördüğü böyle rüyâyı iktidar ve istîdâdı varsa kendisi tâbir edebilir. Eğer başka bir zâta tâbir ettirecek ise o zât sâlih, âkil, adâvetten hâlî, nâsın ve zamanın ahvâline vâkîf, güzel niyet sahibi olmalıdır. Çünkü rüyâlar çok kere tâbir edildiği veçhile zuhûr eder.

Nitekim bir hadîs-i şerîfte buyurulmuştur ki:

"Rüyâda istikrâr yoktur. O tâbir edilmedikçe bir uçar ayak üstündedir. Fakat tâbir edilince zuhûra gelir."

O halde rüyâyı öyle herkese söylememelidir. Onu ya dosta veya tâbire vâkîf rey sahibi bulunan bir zâta hikâye etmelidir.

DUÂ

عناب-ı Hak:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا
دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

“Ey Rasûl-i Ekrem! Benim kullarım sana “Rabbimiz uzak mıdır, yakın mıdır?” diyerek benden sual ettiklerinde sen onlara cevap ver ki ben onlara pek yakınımdır. Bana duâ eden kulumun duâsını ben kabul ederim, duâ ettiklerinde benden duâlarının kabulünü istesinler ve bana î mân etsinler. Me’mûl ki onlar î mânları ve duâları sebebiyle doğru yola vâsıl olur ve irşâd olunurlar.”¹⁸⁴ buyuruyor.

Fahr-i Râzî, Kâdî ve Hâzin’in beyânlarına nazaran:

Ashabdan bazı kimselerin: "Ya Rasûlallah! Rabbimiz bize yakın ise gizli duâ edelim ve eğer uzak ise büyük sedâ ise çağıralım." demeleri üzerine bu âyet-i celîlenin nâzil olduğu mervîdir.

Veyahut yahûdilerin: "Ya Muhammed! -sallallahu aleyhi ve sellem- Sen yer ile gök arasını pek uzak haber veriyorsun. Rabbimiz duâlarımızı nasıl işitir?" demeleri üzerine nâzil olduğu mervîdir.

Fahr-i Râzî, Kâdî ve Hâzin'in beyânlarına nazaran bu âyetin sebab-i nüzûlüne göre mânâyı âyet:

"Ey Rasûlüm! Benim kullarım sana benim evsâfımdan sual edip "Rabbimizin lutfu bize yakın mı? Duamızı kendi nefsimizde gizli mi yapalım, yoksa uzakta mı? Duâmızı yüksek sedâ ile mi yapalım?" dediklerinde sen onlara benim tarafımdan cevap ver. Ben onların gizli duâlarını işitirim. Zîra benim ilimim onlara pek yakındır. Binâenaleyh onların işlerini bilirim, sözlerini işitir ve hallerine muttalî olduğumdan duâ eden kimse'nin duâsı ihlâs üzere olursa icâbet ederim. Şu halde onlar benden icâbet talep etsinler, ben de onlara icâbet ederim ve senin vâsitan ile onları îmâna dâvet ettiğimde derhal îmân etsinler. Zîra ben onların duâlarına icâbet edince onların da benim dâvetime icâbet ve emri-me itaat etmeleri vâcibdir ve onlar icâbet edince doğru yolu bulmaları me'mûldür."

Duânın kabûlü üç şeye mütevakkidir:

- 1- Kazâya muvâfık olmak.
- 2- O kimse hakkında duânın kabûlü hayırlı olmak.
- 3- İstenilen şey muhâl olmamaktadır.

Duânın kabûlünde adâbına ve şerâitine riâyet etmek lâzımdır. Bu şerâitin cümlesi mevcut olduğu halde kabûl olunma ciheti gâlib ise de fakat kabûlü yine, meşiyet-i ilâhiyeye muallaktır. Binaenaleyh dilerse kabul eder dilerse kabul etmez. Maamafih duâ etmek de ayn-ı ibâdettir. (Ahirette sevap-ecir vardır.) Duânın kabûlü ânî olmadığından istenilen şeyin bir müddet sonra verilmesi me'mul olduğu gibi duası miktarı o kimsenin üzerinden bir (şerrin) def'ine sebep olmak veyahut bilmediği bir başka cihetten duâsının eseri hâsıl olmak ihtimaline binaen hiçbir duâyâ kabul olunmadı nazarı ile bakılmaz.

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَآخِرِينَ

“Rabbiniz size: Bana duâ edin, duânızı kabul ederim dedi. Zîra o kimseler ki onlar duâdan kibir ettiler, yakında zelîl ve hakîr oldukları halde cehenneme dahil olurlar.”¹⁸⁵

Yani sizi terbiye eden Rabbiniz dedi ki: “Ey kullarım! Siz bana duâ edin. Ben de sizin duânızı kabul edeyim. Zîra bana duâ ve ibâdetten kendilerini büyük addedip istinkâf edenler zelîl oldukları halde yakında cehenneme dahil olurlar.”

Duâ: İnsanların muhtaç oldukları şeyleri Cenâb-ı Hak'tan tazarrû ve niyâz ederek kemâl-i tevâzû ile istihâm edip istemeleridir. Buna nazaran mânâ-yı nazm: “Siz benden muhtaç olduğunuz şeyleri kemâl-i tevâzû

ile isteyin. Ben de sizin duânızı kabul edeyim ve istediğinizi vereyim." demektir.

Duânın kabûlünün mühim şartlarından biri de duâ esnâsında Allah zü'l-celâl hazretlerinden gayri hiç bir şeye îtimat etmeyerek teveccüh-i tâm ile kat'î sûrette Hak teâlâ hazretlerine bel bağlamaktır.

Duâda iki haslet vardır:

Birincisi; İzzet-i Rubûbiyeti bilmek.

İkincisi; Ubûdiyet olan zilleti idrâk edip Rabbinin hi-mâyesine ilticâ ve ihsânından müstefid olunmasını arzu eylemektir.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ
خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ۚ إِلَهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ

"Ey Müşrikler! Sizin âciz mâbûdlarınız mı hayırlıdır, yoksa muztar olan kimse duâ ettiğinde onun duâsına icâbet eden ve istediğini veren ve o muztar olan kimseye isâbet eden kötülüğü kaldıran ve sizi yeryüzüne halîfeler kılan Allah teâlâ mı hayırlıdır? Allah'la berâber bunları îcat eden ve kullarının ihtiyâcını defeden bir mâbûd var da ona mı ibâdet edersiniz? Düşünceniz gayet az ve kısadır. Zîra Kâdir'i bırakıp âcize ibâdet edersiniz."¹⁸⁶

Yani; ey müşrikler! Sizin şirk ettiğiniz putlarınız mı hayırlıdır, yoksa mesâibden bir musîbete veya fakr u

hastalık gibi derd ü âlâmdan muztar olan ve hatâsına çâre arayan bir kimsenin duâ ettiği zaman duâsını kabul edip musîbetini âfiyete, fakrını gınâya ve hastalığını sıhate tebdil etmekle sâhil-i selâmete çıkaran Kâdir ve Kayyûm mu hayırlıdır? Elbette kullarının ihtiyâcının defeden ve duâsını kabul edip istediğini veren Allah teâlâ hazretleri bunlardan hiç birine kâdir olamayan putlardan hayırlıdır. Binâenaleyh Mabûd-ı bi'l-Hak O'dur. O'nda gayri ibâdete lâıyk kimse yoktur. Ve Allah teâlâ size yer yüzünde tasarrufa kudret verdi. Şu halde sizin, yeryüzünde tasarrufa kudret veren Zât-ı ecell u âlâya ibâdetiniz lâzımdır. Allah'la berâber başka bir mâbûd var mı ki gayre ibâdet edersiniz ve size her an tevâlî eden nîmetlerin kimden geldiğini düşünmeniz gayet az olduğundan Azîz ve Kavî'yi bırakıp âciz ve zellile ibâdet edersiniz.

Hadîs-i kudsîde -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz Cenâb-ı Allah -azze ve celle-'den naklen buyuruyor ki:

مَنْ لَا يَدْعُونِي أَغْضَبُ عَلَيْهِ

"Bir âbid ellerini kaldırıp duâ etmezse ben o kulu-ma gazab ederim." Zîra duâyı terk etmek ya kibirden veyahut gafletten ileri gelir. Veyahut hem kibir ve hem de gafletten ileri gelir.

Gerek Cenâb-ı Hakk'ın

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

kavli-i sübhânisi¹⁸⁷ ve gerekse yukarıdaki hadîs-i

kudsî kullarına bir tehdîd, bir vaad-i ilâhîdir? Binâena-leyh biz kullar, biz mü'minler Kâdir-i mutlak olan Vâhî-bü'l-atâyâ zü'l-celâl hazretlerine dâima duâ, tazarrû ve niyâzda davâm üzere olmaklığımız vecîbe-i ubûdiyeti-mizdendir. Yoksa yalnız sıkı ve darda kaldığımız za-manda muvakkaten duâ edip sâir serbest zamanları-mızda duâyı terk ile ihmâl ve gaflet etmekliğimiz şüp-hesiz doğru değildir. Nitekim şu hadîs-i şerifte Efendi-miz -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuştur:

تَعَرَّفَ إِلَى اللَّهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفَكَ فِي الشَّدَّةِ

"Serbest ve geniş vakitlerinde yani sıhhat, servet, âsâyiş ve emniyet gibi esbâb-ı istirâhat mükemmel ol-duğu zamanlarda Cenâb-ı Allah'a ibâdet, tâat ve duâ ile kendini arzet ki muzâyakalı zamanda seni lutf ile hıfzeyesin."

Nitekim şu âyet-i celîlede Hak celle ve alâ hazret-leri buyuruyor:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكَ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّيَهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾

"İnsanlar gemiye bindiklerinde Allah teâlâ için, dîni ihlâs eder oldukları halde duâ ederler. Vaktâ ki onlar denizden necât bulup karaya çıktıkları yerde görülür ki onlar şirk ederler."¹⁸⁸

Yani; dünyaya lüzûmundan ziyâde şiddetle muhab-bet ederek âhireti külliyyen arkaya atıp unutan kimseler

denizde gemiye bindiklerinde fırtınadan, helâkten halâs olmak için hâlisân li-vechillah Cenâb-ı Allah'a münâcât eder, yalvarırlar. Çünkü deryâda ancak Cenâb-ı Allah'tan başka kurtaracak olmadığını bildiklerinden hâlisân Cenâb-ı Hakk'a ilticâ ederler. Fakat vaktâki gemi karaya varıp da necât buldular mı yine vaziyet-i asliyelerine rücû ile deryâdaki ilticâlarını unutup şirklerine veya gaflet ve isyanlarına devam ederler. Kezâ Sûre-i Yûnus'ta:

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ
وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ
الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ
لَهُ الدِّينَ لَعْنِ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾

"Allah teâlâ O Zât-ı ecell ü âlâdır ki; sizi karada ve denizde yürütür. Hatta gemi içinde olup da güzel rüzgârla o gemi ile yürüdüklerinde ferahlanınca bir de ansızın bir fenâ ve şiddetli rüzgâr gelmesiyle her taraftan dalgalar hücûm edince gemide bulunanlar kendilerini esbâb-ı helâk ihâta etti diye zannettiklerinde itaatlerini Allah teâlâyâ hasreder oldukları halde ihlâs üzere Cenâb-ı Allah'a dua ederler ve dergâh-ı ulûhiyete ilticâ ederek derler ki: Ya Rabbî! Zât-ı ulûhiyetine yemin ederiz ki eğer sen bizi şu beliyeye ve helâktan kurtarır isen elbette biz şükür edicilerden oluruz, diye Vâcib teâlâ hazretlerine ahd ederler."¹⁸⁹ buyurulmuştur.

Cenâb-ı Hak bundan sonra şöyle buyuruyor:

فَلَمَّا أَنْجَيْنَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْتَغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ

"Vaktâki biz onlara necât verince yeryüzünde bi-gayri hakkın tuğyân ve fesada sa'y ederler."¹⁹⁰

Hulâsa, İnsanların muzâyaka zamanında ihlâs üzere Allah teâlâ hazretlerine ilticâ etmeleri âdetleri olduğu ve o muzâyaka zâil olmasıyla ekseriyâ ihlâs üzere devam da zâil olduğu ve insanların dâima fırsat esiri olup refâh-ı hal üzere yaşamalarının çok zaman tuğyâna sebep olduğu bu âyet-i celîleden anlaşılmaktadır. Nitekim:

وَإِذَا عَشِيَهِمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّيْنَاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ

"İnsanları deryâda bulutlar gibi cesîm dalgalar gölgelik gibi ihâta ettiğinde onlar Cenâb-ı Allah'a ihlâs üzere kemâl-i tezarrû ile duâ ederler. Vaktâki Allah teâlâ onları denizin şiddetinden halâs ile karaya çıkardığında onlardan ancak bazıları Cenâb-ı Hak'a teveccühlerinde adâlet ederler. Bizim âyet-lerimizi ancak gaddar olanlar, küfrân-ı nîmet edenler inkâr ederler."¹⁹¹

Tefsîr-i Hâzîn'in beyânına nazaran bu âyet-i celîle; Ebû Cehil'in oğlu İkrime hakkında nâzil olmuştur. Mekke'nin fethi günü İkrime Yemen cânibine firar etmek

190. Yûnus Sûresi / 23

191. Lokman Sûresi / 32

üzere sâhil-i bahre gidip bir gemiye biner. Gemi de şiddetli fırtınaya tutulunca Cenâb-ı Allah'a ahd eder ve eğer fırtınadan kurtulursa huzûr-ı Rasûlullah'a gelip îmân edeceğine yemin eder ve haremi de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den afvini istirhâm edip İkrime'yi huzuruna getirmek üzere Yemen cihetine gider. Ve İkrime de ahdine sebât ederek haremiyle huzur-ı risâlete gelip arz-ı dehâlet ile şeref-i islâm ile müşerref olup îmânında sebât eder. Bilâhare muhârebelerde pek büyük hizmetler görerek nihâyet Yermuk harbinde Halid bin Velid -radiyallahu anh-'ın kumandasında cenâh kumandanlığı vazîfesini îfâ ile harbin en tehlikeli zamanında dört yüz kadar fedâî ile ölmek fakat dönmek üzere ahdedip düşman üzerine saldırırlar. Kendilerinin çoğu şehid olursa da düşmanı da hezimet-i kat'ıyyeye dâ'î ederler. İkrime -radiyallahu anh-'ın şahâdetinin son deminde Hazreti Hâlid bin Velid -radiyallahu anh-kendisini dizi üzerine alıp ağzına su verdikten sonra şehîden teslim-i rûh eder. -radiyallahu anh-

Bu âyet-i celîlede Hak -teâlâ ve tekaddes- hazretleri, kullarının duâlarını yalnız sıkıntılı, tehlikeli zamanlara hasretmeyerek serbest, müsâit zamanlar dahî dâima duâ ve niyâz ve ibâdetle devam etmelerini murâd buyuruyor.

Duânın Başlıca Âdâbı

- 1- Evvelâ abdestli bulunmak.
- 2- Namaz veya ibâdetten sonra olmak.
- 3- Tevbe ve istiğfârını kemâl-i ihlâs ile takdîm eylemek.

4- Kibleye müteveccih olmak ve evvelinde **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** diyerek Hak teâlâ hazretlerine hamd u senâ eylemek.

5. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerine duânın önünde ve âhirinde salât ve selâm eylemek.

6- Duânın sonunda "âmin" demek.

7- Duâyı yalnız nefsi için tahsîs etmeyip bilcümle mü'minîni duâyâ müşterek kılmak.

8- Ellerini semâya ref edip avuçlarını açmak ve duânın nihayetinde avuçlarıyla yüzünü mesheylemek.

9- Huzûr-ı kalb, sıdk u ihlâs ve teslimiyetle tazarrû ve niyâzda bulunmak.

Bir de duâ ederken; "Ya Rabbî! Sen bilirsin, diler- sen şöyle yap!" gibi tâbir söylememelidir. Nitekim Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'ın rivâyet ettiği hadîs-i sahih- te buyurulmuştur:

لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ اِنْ شِئْتَ اَللّٰهُمَّ اَرْحَمْنِيْ اِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمَ الْمَسْئَلَةَ فَاِنَّهُ لَا مَكْرَهَ لَهُ

"Sakin sizden biriniz duâsında; "Yâ Rabb sen diler isen bana rahmet eyle!" tâbirini istîmâl etmeyip kat'iy- yetle ve azm-i kavî üzere "Yâ Rabbî, beni mağfiret ey- le!" "Ya Rabbî, bana rahmet eyle!" diye duâ eylesin. Zî- ra Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri için duâyı müste- câb ve kabul ettiremeyecek bir gûnâ mânî ve mücbir mutasavver değildir."¹⁹²

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ الْمُلِحِينَ فِي الدُّعَاءِ

"Duâ ve tazarrû zamanında ziyâde ısrar edenleri Cenâb-ı Hak sever."¹⁹³

أَدْعُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ
لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٍ غَافِلٍ

"İcâbet olunacağına yakînen inanarak duâ ediniz. Ve biliniz ki Allah -azze ve celle- gâfil bir kalbin duâsına icâbet etmez."¹⁹⁴

دُعَاءُ الْآخِرِ لَا خِيَةَ بظَهْرِ الْغَيْبِ لَا يُرَدُّ

"Din kardeşi hakkında gıyâbî olarak edilen duâ dergâh-ı icâbetten reddolunmaz."¹⁹⁵

دُعَاءُ الْمُحْسِنِ إِلَيْهِ لِلْمُحْسِنِ لَا يُرَدُّ

"İyilik görenlerin iyilik gördüğü kimseler hakkında duâ-yı hayriyeleri de reddolunmaz."¹⁹⁶

الدُّعَاءُ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ مُسْتَجَابَةٌ فَأَدْعُوا

"Ezân ile kamet arasında yapılan duâ müstecab olur, o arada duâ ediniz."¹⁹⁷

Nitekim ezânı müteakip şu duâyı okumalıdır.

اَللّٰهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ اَنْتَ مُحَمَّدًا

193. El-Câmiu's-Sağîr

194. El-Câmiu's-Sağîr

195. El-Câmiu's-Sağîr

196. El-Câmiu's-Sağîr

197. El-Câmiu's-Sağîr

الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْتَعْتُهُ مَقَامًا مَحْمُودًا نِ الذِّى وَعَدْتُهُ

Kezâ hadîs-i şerîfte:

أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثَرُوا
مِنْهُ مِنَ الدُّعَاءِ

"Kulun, azîz ve celîl olan Rabbine en yakın olduğu hal, secde hâlidir. O vakitte duâyı çok yapınız."

Âyet-i celîlede:

وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

"Seher -gecenin on altıda biri- vakitlerinde onlar istiğfar ederler."¹⁹⁸ buyurulmuştur.

Gene hadîs-i şerîflerde buyurulmuştur ki:

دُعَاءُ الْوَالِدِ لَوَلَدِهِ كَدُعَاءِ النَّبِيِّ لَأُمَّتِهِ

"Bir babanın oğlu için duâsı bir Peygamberin ümmeti hakkındaki duâsı gibi makbuldür."

Kezâ evlâdın da vâlideyne dâima duâsı lâzımdır. Duâyı terk ettiği vakit hadîs-i şerîfte buyurulduğu üzere rızkının inkitâına sebep olmuş olur.

إِذَا تَرَكَ الْعَبْدُ الدُّعَاءَ لِلْوَالِدَيْنِ انْقَطَعَ عَنْهُ الرِّزْقُ

"Kul ebeveynine duâsını terk ederse rızkının inkitâına sebep olmuş olur."

دُعَاءُ السُّلْطَانِ سَبَبُ الْغُفْرَانِ

"Hükümdâr-ı islâmın muvaffakiyeti ve muzafferiyeti için duâ etmek sebep-i mağfirettir." Binaenaleyh ümerâ ve vükelâ ve kumandan ve asâkir-i islâmiyenin muvaffâkiyet ve muzafferiyeti için de duâ etmekliğimiz lâzımdır.

الدُّعَاءُ مُفْتَاَحُ الرَّحْمَةِ وَالْوُضُوءُ مُفْتَاَحُ الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةُ مُفْتَاَحُ الْجَنَّةِ

"Duâ rahmet-i ilâhiyenin ihsânına vesîle ve miftahtır. Abdest namazın, namaz da cennetin anahtarıdır." buyurulmuştur. Binaenaleyh namazlarımızın akabinde duâ etmeden namazdan fâriğ olup gitmek büyük gaflettir.

الدُّعَاءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ

"Duâ mü'minin mânevî silâhıdır."

الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ

"Duâ ibâdetin iliği mesâbesindedir."¹⁹⁹

الدُّعَاءُ يَرُدُّ الْبَلَاءَ

"Duâ belâyı defeder."²⁰⁰ buyurulmuştur.

Binaenaleyh görünmez ve hatıra gelmez belâlardan dâima Cenâb-ı Hakk'a sığınarak tazarrû ve niyâz etmekliğimiz lâzımdır.

199. Râmûzu'l Ehâdîs

200. Râmûzu'l Ehâdîs

لَنْ يَنْفَعَ حَذْرٌ مِنْ قَدَرٍ وَلَكِنْ الدُّعَاءُ يَنْفَعُ مِمَّا نَزَلَ وَمِمَّا
لَمْ يَنْزَلْ فَعَلَيْكُمْ بِالْدُّعَاءِ عِبَادَ اللَّهِ

"Kaderden hazer, sakınmak, kaderi defedemez. Lâkin sâlih kimselerin duâsı nâzil olmuş ve nuzûl edecek olan belâ ve mesâibi def ve ref'a medâr olur. Böyle olunca ey Allah'ın kulları duâ ediniz."²⁰¹ buyurulmuştur.

إِنَّ أَنْوَاعَ الْبِرِّ نِصْفُ الْعِبَادَةِ وَالنِّصْفُ الْآخَرُ الدُّعَاءُ

"Her türlü birr ü (ihsân) ibâdetin yarısıdır. Diğer yarısı ise duâdır."

أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ الدُّعَاءِ

"İnsanların en âcizi duâdan âciz olanıdır."²⁰²

يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا حَتَّى يَبْقَى
ثُلُثُ اللَّيْلِ لِالْآخِرِ يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ مَا يَسْأَلُنِي
فَأُعْطِيَهُ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ

"Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri gecenin sülûs-i âhirinde yani gecenin üçte ikisi gidip son bir kısmı kaldığında her gece semâ-i dünyaya mekândan münezzeh olarak nüzûl eder. Hak celle ve alâ hazretleri kullarına hitaben: Ey kullarım! Sizden kim var bana duâ edecek, onun duâsını müstecâb edeyim. Sizden kim var benden bir şey isteyecek, onun istediğini vere-

201. El-Câmiu's-Sağîr

202. Râmûzu'l Ehâdis

yim. Sizden kim var istiğfar edecek onu mağfiret edeyim, buyurur.”²⁰³

Şârih der ki: Bu hadîs-i şerîf müteşâbihâtta olup müteahhirîn indinde müevveldir. Yani gecenin sülûs-ı âhiri vakt-i icâbettir. O vakitte ibâdet edenler Allah teâlâ hazretlerinin hâssaten lûtf u keremine mazhar olurlar. Mukarrebîn kullarından olurlar. Nitekim şu âyet-i celfîde buyurulmuştur:

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾

“Mü'min-i kâmillerin yanları yataklarından uzak olur. Cenâb-ı Allah'ın azâbından korktuklarına ve rahmet-i ilâhiyeyi ümit ettiklerine binâen Rabblerine duâ, tazarrû ve niyâz ederler ve onlar bizim verdiği-miz rızıklardan muhtaç olanlara infak ederler.”²⁰⁴

Gece, uykuyu, sıcak ve rahat yatağı terk ederek tenhâ bir mahalde riyâdan ârî olarak kılınan namaz ve edilen duânın günâhlara kefâret, kurbiyete vesîle ve bedende olan derilere devâ olacağı şüphesizdir.

Vâcib teâlâ hazretleri Sûre-i Âraf'da buyuruyor.

أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمَعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾
وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا
إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

203. Buhârî

204. Secde Sûresi / 16

"Ey insanlar! Rabbinize tevâzû ve tezellül ederek gizlice duâ edin. Zîra Allah teâlâ tekebbür etmek ve bağırıp çağırmakla duâ ederek haddini tecâvüz edenleri sevmez. Ahkâm-ı şer'iyeyi inzâl ve erbâbının infâzıyla arzı ıslah ve ahâliyi irşad ettikten sonra birbirinize zulmetmekle ifsâd etmeyin. Allah'ın azâbından korkun ve rahmetini ümit eder olduğunuz halde Cenâb-ı Allah'a duâ edin. Zîra beyne'l-havf ve'r-recâ ve âdâbına riâyetle duâ ve Cenâb-ı Allah'a lâıyığı veçhile tâzim ve muhtaç olanlara yardım etmek sûretiyle ihsan edenlere Cenâb-ı Allah'ın rahmeti yakındır."²⁰⁵

Duâdan Murad

Duâ eden kimse kendisinin muhtaç olduğunu ve matlûbunu tahsilden âciz bulunduğunu bilerek Vâcib-teâlâ ve tekaddes- hazretlerinden muhtaç olduğu şeyi istemesidir.

Bazı kimseler Cenâb-ı Hakk'ın kazâ ve kudretine rızâ gösterip sükût eylemeyi duâ üzerine tercih etmişler ise de ekserî muhakkıkîn bilcümle umûr-ı dünyeviye ve uhreviye'nin birer sebebe bağı olduğunu ve müstecâb duânın da bu sebeplerden biri bulunduğunu beyân ile duâyı terketmekliği, kazaya rızâ göstermek maksadıyla yemek yememek, hastalandığında ilaç almamak ve muhârebe zamanında silâh isti'mal etmemek gibi gayr-ı mâkul ve meşrû olmayan bir filli irtikâb

etmeye teşbih etmişlerdir. Husûsiyle, duâ etmek Cenâb-ı Hakk'a arz-ı ihtiyâç ve ilticâ eylemek de müstakillen bir ibâdet makamına kâim olacağından lisânen duâ etmek ve kalben de Cenâb-ı Hakk'ın kazâ ve kaderine râzı ve teslim olmak evlâ ve ercahtır. Şu kadar ki duânın en mühim şartı helâl lokmadır.

Bir hadîs-i şerîfte ibâdât ve tââtın onda dokuzunu helâl lokma yemenin teşkil ettiği beyân buyurulmuştur.

Duâ İçin Müstecâb Zamanlar

Her gün için gecenin sülûs-i âhiri ve seher vaktidir. Seherin fazîleti hakkında hadîs-i sahîh daha önce zikredilmişti.

Kezâ Cumâ günü de duâ için şerefli gündür. Nitekim bir hadîs-i şerîfte:

"Cuma gününde şerefli bir saat vardır. Duâ o saatte tevâfuk ederse müstecâb olur." diye buyurulmuştur. O vakit gizlenmiştir. Bir hadîs-i şerîfte o şerefli saatin ikindi ile gurûb-i şems arasında olduğu buyurulmuştur. Fakat o saatten murâd tam bir saat demek değildir. Belki kısa bir zamandır. Binâenaleyh Cuma günleri duâlarımızı sâir günlere nisbetle artırmaklığımız lâzımdır.

Kezâ şerefli vakitler olan Kadir gecesi, Berât gecesi, arefe günleri, şehri ramazan ve sâir mübârek gecelerde rahmet-i ilâhiyenin nüzûl ettiği vakitler ve cemâat-ı kübrâ ile kılınan namazlarda husûsiyle kalbin rakîk,

münşerih ve duâyâ istekli bulunduğu zamanlarda ilhâm ile duâlara devam etmeliğimiz lâzımdır.

Duâyı muvakkat bir zaman için edip de sâir evkâtta terk etmek muvâfık olmadığı evvelce müteaddid âyât-ı celîle ve tefsîren beyân edilmiş bulunmaktadır.

Duânın en mühim şartı evvelce de söylediğimiz veçhile helâl lokmadır.

Bed Duâ

مَنْ يَشْفَعُ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعُ شَفَاعَةً
سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيمًا ﴿٥٥﴾

“Bir kimse şefâat-i hasene ile şefâat ederse o şefâatten kendisi için nasîb olur. Eğer bir kimse şefâat-ı seyyie ile şefâat ederse o şefâatin vizir ü ve-bâlerinden o kimse için nasîb vardır. Allah teâlâ hazretleri şefâat-ı haseneden ve seyyileden her şey üzerine cezâ vermeğe muktedir oldu ki, hiçbir seyyieyi cezâsız bırakmaz.”²⁰⁶

Bu âyet-i celîlede şefâat-ı hasene ile murâd: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in mü'minleri, emr-i hayr olan kitâle teşvik buyurması mânâsına olduğu gibi mü'minlerden bazıları da mücâhedeye râğbet ettiklerinde hazırlıkları olmadığı cihetle bazı mü'minler ağıniyâya şefâat ettiklerinden onlardan sâdir olan şefâ-

at olmak ihtimaline de mânâ verilmiştir. Her hangi mânâ murâd olunursa olunsun emr-i hayra delâlet ve şefâatın cümlesine şâmilidir.

Nîmetullah Tefsîrî'ne nazaran şefâat-i hasene ile murâd, hukukullahı ve hukuk-ı ibâda riâyet etmekle beraber hayra terğîb ve şerden teb'îd ve nefsine menfaat kastetmeksizin rızây-ı ilâhî için vâkî olan şefâattir. Kezâ; mü'minlerin birbirlerine hayır ile duâ etmeleri ve iki kimse beynini ıslah etmek ve bir kimsenin gıyâbında menfâatına, iyiliğine sâ'y eylemek ve mazarratını def'e çalışmak da şefâat-ı hasene kabîlinden olduğu tefsir edilmiştir.

Tefsir-i Hâzîn'e nazaran şefâat-ı seyyie ile murâd; bir kimsenin mazarratına sa'y etmek, yahut nâs arasında adâvet ve fitne uyandırmak için söz taşımak, veya hut mü'minlerin aleyhine bedduâ etmek gibi şeylerdir.

İşte, şefâat-ı seyyie eden kimse, âhirette onun vizir ü vebâlınden nasîb göreceği gibi dünyada dahî yaptığı şefâat-ı seyyie ve bedduânın kötülük ve zararını göreceğine bu âyet-i celîlede delâlet vardır.

Hulâsa:

Bir mü'minin diğer bir mü'mine gerek menfâat celbi ve gerekse mazarrat def'i için livechillâh duâsı ve şefâatı ile dünya ve âhirette fâidesi olacağı gibi bedduâ ve şefâat-i seyyiesinin de dünya ve âhirette zararı ve ondan nasîbi olacağı bu âyet-i celîleden anlaşılmaktadır.

Binaenaleyh mü'minlere kendi nefsinden dolayı bedduâdan sakınmaklığımız lâzımdır.

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den rivâyete göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in:

"Ya Rabb! Her hangi bir mü'min ki ben ona fenâ söz söyleyerek gazab ve hiddetle ezâ ve cefâ eylediysem benim o fenâ sözümü o kimse hakkında vesîle-i mağfîret ve sebeb-i kurbet eyle." buyurduğunu işitmiştir.

Nûh -aleyhisselâm- kavmine yapmış olduğu nesâyih tesir etmeyip isyanda musırr olmaları üzerine onlara bedduâ eylemişti. Sûre-i Nûh'da beyân olunduğu veçhile:

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ ذَيَّارًا ﴿٢٦﴾
إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾

"Ey benim Rabbim! Yeryüzünde bu kâfirlerden gidip gelici bir ferdi bırakma ki yeryüzünü ifsâd etmesin, zîra onları bırakır isen kullarını azdırırlar ve ancak kâfir, fâcir doğururlar."²⁰⁷ diye Cenâb-ı Hakk'a münâcâtta bulundu. Düşmanlarına bu şekilde bedduâdan sonra kendisi ve dostları için ise:

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

"Ey benim Rabbim! Sen beni ve benim anamı ve babamı ve cümle erkek ve kadın mü'minleri yarılığa ve zâlimlere de ancak helâki ziyâde et."²⁰⁸ diye Rabbine duâ buyurdu.

207. Nûh Sûresi / 26-27

208. Nûh Sûresi / 28

Fahr-i Râzî'nin beyânı veçhile Nuh -aleyhisselâm- kavminden gördüğü ezâ ve cefâyâ karşı onların aleyhi-ne bedduâ etmesi onlardan intikam almak gibi olup, bu ise nefsinin arzusuna tebean hareketle daha evlâ olan hayır duâyı terk demek olduğundan nefsi için de istiğfara lüzûm görmüş ve istiğfar etmiştir.

Müşrikler Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizi Uhud harbinde yaraladılar. Ve mübârek dişini kırdılar ve mübârek yüzünü al kana boyadılar. Ashâb-ı kirâma bu hal pek ağır geldi. Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- dedi ki:

- Ya Rasûlallah anam babam sana fedâ olsun, Nuh Peygamber kavmine bedduâ ile:

رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَيَّ الْأَرْضَ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا

buyurdu. Eğer sen dahî bize bedduâ etseydin cümlemiz helâk olurduk!

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz de: اَللّٰهُمَّ اهْدِ قَوْمِيْ فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِيْ diye duâ etti.

Yani: *"Ya Rab! Benim kavmimi sen mağfiret eyle ve sen hidâyet eyle. Zîra onlar bilmezler."* buyurdu. Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretlerinin sabr ve afvı derece-i kemâlde idi.

Gerçi Hendek harbinde Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz küffâra bedduâ edip;

"Bizi meşgul edip salât-ı vüstâdan; ikindi namazından alıkoydular. Allah teâlâ hazretleri kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun." buyurdular.

Küffâr ile muhârebede son derece şiddetle devam ve iştigallerinden ikindi namazlarını geçirip ba'de'l-gurûb kazâ etmişlerdi. Namaz, îmândan sonra pek mühim bir ibâdet olduğundan terki asla câiz olamaz. Peygamberimiz, Uhud harbinde yüzüne erişen yara ve ezâya tahammül eylediler, fakat namazına ve "din yüzüne" erişen ezâya tahammül etmediler. Çünkü namaza tecâvüzlerinden Hak -teâlâ ve tekaddes- hazretlerinin hukuku tercih eylediler. Nitekim Hak -sübhanehu ve teâlâ- hazretleri de dîn-i islâma ezâ ve ihânet kasteden küffâra karşı şiddet ve ғılzat edilmesini emir buyurmuşlardır.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ
جَهَنَّمُ وَيَسَّ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾

"Ey Peygamber, kâfirlerle ve münâfıklarla savaş. -Kâfirlerle kılınçla, münâfıklarla dille, ilzâm-ı hucetle- **karşılarında çetin ol.**"²⁰⁹ âyet-i celifesi hükmünce küffâr ve münâfıkîn ile cihâd üzere olup onlara şiddet ve ғılzat ederlerdi.

Dîn-i islâma ihânet ve düşmanlık eden küffâra karşı bedduâ etmek lâzımdır. Fakat mazlûmun da bedduâsından sakınmak, hazer etmek gereklidir. Nitekim:

اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمُظْلُومِ فَإِنَّهَا تَصْعَدُ إِلَى السَّمَاءِ كَانَتْهَا شَرَارَةٌ

"Mazlûmun duâsından hazer ediniz. Zîra sûrat-i icâbette semâya şerâre gibi suûd eder."²¹⁰ buyurulmuştur.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ
دَعْوَتُهُمْ: الْإِمَامُ الْعَادِلُ وَالصَّائِمُ حِينَ يُفْطِرُ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ
يَرْفَعُهَا اللَّهُ فَوْقَ الْغَمَامِ وَيُفْتَحُ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَيَقُولُ
الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا تُصْرِّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ

Ebû Hureyre -radiyallahu anh- den rivâyet olunduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

Üç kimsenin duâsı reddolunmaz:

1. Âdil sultanın.
2. İftar edinceye kadar oruçlunun.
3. Mazlûmun duası. Allah onu bulutların üzerine çıkarır, semânın kapılarını açar ve şöyle buyurur: "İzzet ve celâlim hakkı için bir müddet sonra da olsa sana muhakkak sûrette yardım edeceğim."²¹¹

Binâenaleyh mazlûmun duâsından hazer etmek lâzımdır. Yani zulüm ve haksızlık yapıp mazlûmun -kalbini yıkıp da- Cenâb-ı Hakk'a karşı "Âh!.." ettirmemek lâzımdır.

210. El-Câmiu's-Sağır

211. Râmûzu'l-Ehâdîs

Hastalık ve Devâ

Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'den rivâyete göre
Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً

"*Hak teâlâ hazretleri şifâsını inzâl etmediği bir marazı inzâl etmemiştir.*"²¹² buyurmuştur.

Ve yine **İmam Ahmed, Enes** -radiyallahu anh-'den rivâyet eder ki:

إِنَّ اللَّهَ حَيْثُ خَلَقَ الدَّاءَ خَلَقَ الدُّوَاءَ فَتَدَاوُوا

"*Tahkikan Allah teâlâ hazretleri maraz halkettiği yerde devâ dahî halketmiştir. O halde tedâvi olunuz.*" buyurulmuştur. Yani devâ isti'mal edin demektir.

Ebû'd-Derdâ -radiyallahu anh-'den rivâyeten
Fâhr-i âlem -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri:

إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوُوا وَلَا تَدَاوُوا بِحَرَامٍ

"*Tahkik Hak teâlâ hazretleri her maraz için bir devâ halketmiştir. İmdi devâ isti'mâl edin ve haram olan şey ile tedâvi olmayın.*"²¹³ diye buyurmuşlardır.

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَ كُمْ فِيمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

Yani "*Allah sizin şifânızı, size haram kıldığı bir şeye koymamıştır.*"²¹⁴ buyurulmuştur.

212. Buhârî

213. Ebû Dâvûd

214. Buhârî

Bu hadîs-i şerîfler muktezâsınca haram olan şeylerle tedavi caiz değildir.

Câbir -radiyallahu anh-'den merfûan rivâyet olunmuştur:

لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءِ ابْرَىءَ بِإِذْنِ اللَّهِ

*"Her maraz için bir devâ vardır. Herhangi bir devâ maraza yetiştirilse Allah teâlâ hazretlerinin izniyle ondan halâs eyler."*²¹⁵

Her marazın gelmesi ve gitmesi hakîkatte Hak teâlâ hazretlerinin emriyledir. Sebebe tevessül eylemek tevekküle münâfî değildir. Nitekim açlık ve susuzluk def'inde münâfî olmadığı gibi.

Hâris-i Muhâsibî'den sordular ki:

- Ya Hâris ehl-i tevekkül devâ isti'mâl eder mi?

- Evet, dedi.

- Delîlin nedir, denildi.

- Şeyyidü'l-mütevekkilîn Muhammed Mustafa -salallahu aleyhi ve sellem- hazretleri ki tevekkülde ona kimsenin yetişmek ihtimâli yoktur. Böyle iken devâ isti'mâl etmiştir, delil budur, dedi.

İbn-i Kayyim -rahimehullah- hikâye eyler ki İbrahim -aleyhisselâm-:

- Ya Rab maraz kimdendir, dedi. Hak celle ve alâ hazretleri:

- Bendendir, buyurdu. İbrahim -aleyhisselâm-:

- Ya devâ kimdendir dedi. Bâri teâlâ ve tekaddes hazretleri:

- Bendendir, buyurdu. İbrâhim -aleyhisselâm- dedi ki:

- Maraz ki sendendir. Devâ dahî sendendir. Ya tabî-bin arada işi nedir? Hak sübhânehu ve teâlâ hazretleri:

- Tabîb bir kimsedir ki devâyı ben onun eline gönderirsem gönderirim buyurdu.

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri üç nevî ilâç isti'mal buyururlardı. Birisi edviye-i ilâhiye idi. Ve biri de edviye-i tabîyye idi. Diğer de her ikisinden mürekkeb idi.

Edviye-i ilâhiyye

Mâlum ola ki: Hak teâlâ ve tekaddes hazretleri marazı izâlede Kur'an-ı azîmü's-şandan daha faydalı bir devâ inzâl buyurmamıştır.

Kur'an-ı azîmü's-şan marazlara şifâ ve âyine-i kalbe cîlâdır. Nitekim Hak sübhânehu ve teâlâ hazretleri:

وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

“Biz Kur’ân’dan peyderpey onu indiriyoruz ki mü’minler için bir şifâ ve bir rahmettir o.”²¹⁶ buyurmuştur.

İmam Fahr-i Râzî bu âyet-i celîlede ki “min” lâfzını teb’iz için değil cins içindir demiştir. Buna göre; Kur’ân-ı azîmü’ş-şân alel-ıtlak hem rûhânî ve hem cismânî emrâza şifâdır.

Rûhânî maraz iki kısımdır:

Bir kısmı bâtil îtikatlardır ki ulûhiyet ve nübüvvete mebde ve meâd, kazâ ve kader ahvâline taalluk eder.

Kur’ân-ı azîmü’l-burhân, Hak mezhebinin delâilini müştemeldir. Bir takım fâsid îtikatları ve bâtil mezhepleri ibtâl eylemiştir. Ahkâm-ı Kur’âniye’yi bilen kimse bu kâbil bâtil îtikatlardan sâlim olur.

Rûhânî marazın bir kısmı da ahlâk-ı zemîmedir. Kurân-ı Hakîm, onun tâîfât ve tafsîlâtını, şerr ve fesadını beyân buyurur ahlâk-ı hamîdeye irşad eylemiştir.

Hasılı Kur’ân-ı azîmü’ş-şân rûhânî marazın her iki kısmına da şifadır.

Keza Kur’ân-ı Azîm, cismânî emrâza kıraatle, te-berrük niyet-i hâlisasıyla de emraz-ı kesîreye nâfidir.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri buyurmuşlardır ki:

مَنْ لَمْ يَسْتَشْفِ بِالْقُرْآنِ فَلَا شِفَاءَ لَهُ

"Kur'ân-ı azîmü's-şân ile şifa talep etmeyen kimseye Hak tebâreke ve teâlâ şifâ vermedi." Ve yahut şu mânâyâ da olması muhtemeldir. Yani bununla şifâ talep etmeyene Hak celle ve alâ hazretleri şifâ vermesin.

Şeyh Ebu'l-Kâsım Kuşeyrî şöyle demiştir:

Oğlum ağır hasta olup ölüm mertebesine vardı. Bundan pek muhtarip iken rüyâmda Fahr-i kâinat âleyhi ekmelü't-tahiyyat efendimiz hazretlerini gördüm.

- Ya Rasûlâllah! Oğlum kat'î zebûn hastadır. Bu cihetten gayet muhtaribü'l-halim, diye arz-ı hâl eyledim.

- Şifâ âyetlerinden niçin gâfilsin, diye buyuruldu.

- Uyandım, fikre vardım. Hatırıma geldi ki şifâ âyeti Kitâbullah'ta altı mevzîde vâkî olmuştur. Allah teâlâ -azze ve celle- buyurmuştur:

217 وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ

218 وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ

219 يَخْرُجُ مِنْ بَطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ

217. Tevbe Sûresi / 14

218. Yûnus Sûresi / 57

219. Nahl Sûresi / 69

وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ 220

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ 221

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَ هَدًى وَشِفَاءً 222

Hemen bu âyetleri yazdım su ile ezip içirdim. Hak-celle ve alâ- hazretleri şifâ verdi.

İbn-i Mâce naklinde Hazret-i Ali -radiyallahu anhden merfûan rivâyet olunmuştur ki:

خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ

"Devânın en hayırlısı Kur'an'dır."

Ama bu makamda gâfil olmayıp mütenebbih olacak bir mühim nokta vardır. O da; şüphe yoktur ki âyât, ezkâr ve duâların her biri hakîkatte nâfi ve şâfîdir. Fakat şu kadar ki şerâitine riâyetle isti'mal olunmak lâzımdır. Nitekim cismânî muâlecede perhize riâyet etmek şarttır. Perhize riâyet olunmadığı takdirde muâlece isti'malinden fâide hâsıl olmaz.

İşte edviye-i ilâhiyenin de şerâiti vardır.

Evvel emirde o kişinin îtikadı dürüst ve pâk olmak gerektir. Ve haramdan ve zulümden ictinâb edip duâ ederken kalbi de gaflet üzere olmamak gerektir. Tevec-

220. İsrâ Sûresi / 82

221. Şuarâ Sûresi / 80

222. Fussilet Sûresi / 44

cüh-i tâm ile müteveccih olup niyaz ve tazarrû üzere olmak gerektir. Yoksa fâide bulamaz.

Hakîm -rahimehullah-'ın rivâyetinde vârid olan hadîs-i şerîfte buyurulmuştur ki:

وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَقْبَلُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٌ غَافِلٍ

"Biliniz ki Allah teâlâ gâfil kalble yapılan bir duâyı kabul etmez."

Devâların en faydalısı duâdır. Duâ belânın nüzûlünü men eyler ve nâzil olanı tahfîf eyler. Duâ mü'minin silâhıdır. Şu kadar ki huzûr-ı kalb ve cem'iyet-i hâtır ile olmalı ve müstecâb olacak vakitlerde duâ etmeli. Meselâ, gecenin sülûs-i âhîrinde kibleye karşı huzû ve inkisâr ile ve tazarrû ve niyâzla ve pâklık ile Hak -tebâreke ve teâlâ- hazretlerine hamd ve senâ ve Rasûlüne salât ve selâm etmeli ve evvelce tevbe ve istiğfar edip bir miktar sadaka vermiş olmalı ve duâsında da ibrâm ve ilhah etmelidir...

BAZI FİTNELER

Aldıyy İbn-i Hâtım -radiyallahu anh-'den şu haber rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in yanında iken huzur-ı saâdete iki kişi geldi. Bunun birisi ortalığın fakr ve ihtiyacından yana yakıla bahsediyordu. Diğeri de yol kesildiğinden emniyet ve âsâyişin bulunmadığından şikâyet ediyordu.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:

"Ama kat-i tarîk meselesi -çok sürmez- az sonra bir zaman gelir ki o vakit ticaret kervanı kimsenin himaye ve kefâletine muhtaç olmayarak ta Mekke'ye kadar gıkar gider.

Ortalığın muzâyakasına gelince; sizin biriniz elinde sadakasıyla kapı kapı dolaşıp da kendisinden bir sadakayı kabul edecek bir kimse bulamayacak bir halde müreffeh günler gelmedikçe kıyâmet kopmaz.

Sonra sizden biriniz âhirette Allah teâlânın divân-ı sübhânîsinde muhakkak durur hem de Allah teâlâ ile kendi arasında ne bir hicâb, ne de Allah kelâmını tercüme edecek bir tercüman bulunmayarak duracaktır:

Sonra Cenâb-ı Mevlâ o kuluna:

*- Sana ben mal vermedim mi, diye herhalde sorar.
O kul da:*

*- Evet, verdin Allah'ım, diye muhakkak cevap verir.
Sonra Hak teâlâ:*

- Sana ben Peygamber göndermedim mi, diye elbette sorar. O kul da:

- Evet, gönderdin Rabbim, diye şüphesiz cevap verir.

Bu halde o kimse sağına bakar cehennem ateşinden başka bir şey göremez. Sonra soluna bakar cehennem ateşinden başka bir şey göremez.

- Ashabım! Şimdi sizin her biriniz tek bir hurmanın yarısı ile, bunu da bulamazsa güzel sözle olsun kendisini cehennem ateşinden kurtarsın.²²³

Abdullah ibn-i Ömer -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre Nebiyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

İlâhî! Şamımızda, Yemenimizde bize bereket ih-san et, diye duâ buyurdu. Bazı kimseler, Necidimizde de, diye niyazda bulundular. Tekrar, *İlâhî Şamımızda, Yemenimizde bize bereket ih-san et,* buyurdu. Onlar yine, Necidimizde de, deyince; *"Zelzele, fitneler oradadır. Şeytanın karni yani hizbi de orada çıkacaktır, buyurdu."*²²⁴

İbn-i Ömer -radiyallahu anh-'ın bu haber-i Nebevî-den dolayı Ehl-i Irak'a teveccühü pek az imiş. Bir kere:

"Ey Ehl-i Irak, küçük günahları öğrenmekte amma da ince eleyip sık dokuyorsunuz! Sonra büyüklerini irtikâbda da amma pervâsızsınız, demiştir."

İbn-i Ömer, Hazret-i Hüseyin -radiyallahu anh-'ın fâciâ-i şahâdetlerinden sonra hacca gelmiş bazı Iraklı-lar'ın; ihramda iken pire öldürene fidyе lâzım gelip gelmediğini sual etmeleri münâsebetiyle bunu söylemiştir.

Duâ-yı celîl-i Nebevî'de Yemen ile Şam'ın tahsîsan zikredilmesi iki iklimin mübârek olduğuna delâlet eder.

Necid'in daha doğrusu ehl-i meşriğin duâdan hâriç bırakılmasındaki hikmet de, metn-i hadîste beyân buyurulmuştur.

Orası gazab-ı ilâhî âsârından olan şiddetli zelzeleler yatağı, fitne ocağı, hizb-i şeytan yuvası olduğu mâlûm-ı âli-i Risâletpenâhîleri olduğu için Rahmeten il'-âlemin orası için duâ buyurmağa dilleri varmamıştır. Çünkü seb-

keden kader-i ilâhîyi bilip dururken onun hilâfına duâ etmemek gibi âlî ve ince bir edep gözetmişlerdir.

Enes İbn-i Mâlik -radiyallahu anh- şöyle demiştir:

- Bir defâ Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- güneş nısfu'n-nehârdan meyil ettiğinde hücre-i saâdetten çıktı. Öğleyi kıldırıktan sonra minbere çıkıp oturdu. Kıyâmetten bahis buyurdu. O gün büyük şeyler olacağını haber verdi. Sonra *"Bana bir şey sormak isteyen varsa şimdi sorsun. Bu makamda durduğum müddetçe bana her ne sorar iseniz haber vereceğim!"* buyurdu. Halk Nebi -aleyhi's-salâtu ve's-selâm- efendimizin gazabından müteessir olarak pek ziyâde ağlaştılar.

Hâzirûnun böyle zâr u giryân ağlamalarına o günkü hutbede yevm-i kıyâmetin ahvâl-i azîmesine dâir duydukları haberler kadar, gazab-ı nebevî yüzünden üzerlerine azâb-ı ilâhînin nüzüfîünden korkmaları da sebep olmuştu. Nitekim ümem-i sâlifenin enbiyâ aleyhimu's-salâtu ve's-selama karşı muhalefetlerinden dolayı nice azâblara giriftâr oldukları o belâğatnümâ ve ibretbahşâ kısas-ı Kur'âniyye ile malûmları olmuştu.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de tekrar tekrar: *Sorsanız a*, buyuruyordu.

Abullah bin Huzâfe ayağa kalkıp:

- Benim babam kimdir, diye sordu.

- *Baban Huzâfe'dir*, buyurdu.

Sonra yine *sorsanız a*, diye ilhâh buyuruyordu. Çünkü münafikînden bazı kimselerin Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'i güya cevâbından âciz bırakacak sualler tertib eylemiş oldukları mesmû-i âfleri olması bu gazab-ı muhıkka sebep olmuştu.

Kudemâ-yı sâbıkûndan Abdullah bin Huzâfe -radiyallahu anh-'ın alâ meleî'n-nâs böyle bir sual etmesi **Vâkıdî**'nin beyânına nazaran neseben mat'ûn olmasından ve her kim ile nizâ etse hemen âdet-i cahiliye üzere pederinden başkasına nisbet edilmesinden nâşî idi ki fırsattan bi'l-istifade hakîki pederi hakkında ilm-i yakîn peyda etmek üzere suâl etmişti. Vâlidesi bu suâli duyunca çıkmış: "Anasına karşı senin kadar hayırsız bir evlâd görülmemiştir. Câhiliye günlerinde yapılagelen bazı şeyleri benim de yapmış olup da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in huzurunda bu suâlinle rezil ve bednâm olabileceğinden hiç korkmadın mı"? demiş.

Yine biri kalkıp:

- Yâ Rasûlâllah benim gireceğim yer neresidir, demiş.

- *Cehennemdir*, cevabını vermişler. Biri de:

- Ya Rasûlâllah ben cennette miyim, diye sormuş.

- *Evet cennettesin*, cevabını almış.

Biri gâib olmuş devesinin nerede olduğunu sordu. Biri Buhayre ve Sâibe hakkında suâl eyledi. Biri kıyâmet gününü öğrenmek istedi.

Süraka;

- Hacc-ı beytin farziyeti her sene için midir, diye iki kere sual eyledi. İ'râz buyurdu. Üçüncü suâlinde:

- Hayır her sene için değildir. Maahâzâ evet de-seydim farz olurdu. Her sene haccetmeğe de gücünüz yetmeyecekti. Ben sizi kendi halinize bıraktıkça siz de beni kendi halime bırakınız. Sizden evvel gelenler hep çok çok sormaları ve peygamberlerine muhâlefetleri yüzünden helâk olmuşlardır.

Size bir şey emrettiğim vakit elinizden geldiği kadar icrâ ediniz. Sizi bir şeyden nehyettiğim vakit de ondan ictinâb ediniz, buyurdular.

Anlaşıyor ki; hutbe-i Nebeviyenin mûcibi, münafı-kinin dedikoduları ve nâhoş sualleri olmuştur. Hattâ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ
وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا
وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

"Ey îmân edenler apaçık söylenince sizi kötü edecek şeyleri sormayınız. Kur'ân inzâl olunup dururken bu gibi şeyleri soracak olursanız size açık haber verilir. -sizin de canınız sıkılır- Her ne hal ise Allah teâlâ bu suâl irâd edişlerinizi afvetti. Allah gafûrdur, rahîmdir."²²⁵ âyet-i kefirîmesinin sebeb-i nüzûlü bu kıssa olmuştur.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin "*Sorsanız a!*" diye ilhâhî üzerine **Hazret-i Ömer** -radiyallahu anh- iki dizi üstüne gelip:

- Ya Rasûlallah bu kadarı elverir. Biz Allah teâlâyı Rabb, İslâm'ı dîn, Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'i nebî olarak kabul ve tasdîk ettik, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sükût buyurup sonra: "*Demincek cennet ile cehennem şu duvarın yüzünde bana arz olundu. Ne böyle hayrın ne de böyle şerrin mislini görmüş değilim.*" buyurdu.²²⁶

Sâhib-i sırr-ı Rasûl **Huzeyfetü'bnü'l-Yeman** -radiyallahu anh- şöyle demiştir:

Bir gün Emîrü'l-mü'minin Ömer -radiyallahu anh-'ın yanında oturuyorduk:

- Rasûlûllah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in fitne hakkında sözlerini bakalım hanginiz bellemiş, diye sordu. Dedim ki:

- Ben. Hem de nasıl söylediyse öylece. Hazret-i Ömer:

- Amma da söz söylemeye cür'etin varmış, dedi. Dedim ki:

- *İnsanın ehli, malı, evlâdı, komşusu yüzünden dû-ğâr olduğu fitneye, namaz, oruç, emr-i bi'l-mâruf, nehy-i ani'l-münker keffâret olur.* Hazret-i Ömer:

- Hayır sormak istediğim bu fitne değil. Deniz nasıl kudurursa öylece kuduran fitnedir, dedi. Dedim ki:

- Ya Emîre'l-mü'minîn! O fitneden sana bir şey yok. Çünkü muhakkak sesinle onun arasında bir kapı vardır. Hazret-i Ömer:

- Kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı diye sordu. Ben:

- Kırılacak, dedim.

- Demek ki ta kıyâmete kadar kilitlenemeyecek, dedi. Birisi bana:

- Ömer kapıyı bilir mi, diye sordu.

- Evet. Yarından evvel bu akşamın geleceğini bildiği gibi biliyordu. Benim ona söylediğim sözde de yalan yanlış yoktur.

- Ya kapı kimdir, diye sordular.

- Ömer'in kendisidir!²²⁷

Huzeyfetü'l-Yemânî hazretleri Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in mahrem-i esrârı olup münâfıkîn ahvâline ve ileride hâdis olacak fitnelerin tafsîline en ziyâde muttâlî olan zat idi. "Kıyâmet gününe kadar olmuş, olacak şeyleri Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bana söyledi." dermiş.

Ömer -radiyallahu anh- Medîne'de bir cenaze olsa Huzeyfe -radiyallahu anh-'ı gözetler ve onu cemâat arasında görmezse meyyitin münafık olmasından şüp-he ederek namazını kılmazmış.

Fitne: Aslında imtihan ve ihtibardır ki Türkçe'si sı-nama demektir. Fitnenin muhtelif mânâsı vardır.

- 1- Küfür, dalâlet.
- 2- Rûsvaylık.
- 3- Belâ ve azâb, fitne-i dünya ve fitne-i kabirden murâd budur.
- 4- Kıtâl, harb-i dâhilî.
- 5- İnsanın halinin iyilikten kötülüğe dönmesi.
- 6- Bir şeyi beğenip kalbin ona meyil ve muhabbet eylemesi. Fitne-i evlâd ve nisâ bu kabildendir.

İnsanın ehli yüzünden fitnesi, onlardan dolayı helâl olmayan söz söylemesi, helâl olmayan iş işlemesi. Ma-lı yüzünden fitnesi, alması helal olmayan malı alıp he-lâl olmayan yerlere sarfetmesi. Evlâdı yüzünden fitne-si, onlara fart-ı muhabbetle berâber bir çok hayrâta on-ların yüzünden fırsat bulamaması yahut onları geçindi-receğim diye helâl, harâma bakmaması; komşusu yü-zünden fitnesi, zengin olmasına hoş nazarla bakmayıp hasette bulunmasıdır.

Deniz gibi kuduran fitneden murâd; Hazret-i Os-man -radiyallahu anh-'ın şahâdetiyle başlayıp ümmet-i Muhammediyenin birbirine girmesine bâis olan fitne-i azîmedir ki o günden bu güne kadar sönmemiştir.

Anlaşıyor ki Huzeyfe -radiyallahu anh-'ın, Muhbir-i Sâdık Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den öğrendiğine göre Ömer -radiyallahu anh-'ın vücûdu fitneye karşı sedd-i sedîd imiş. O hayatta oldukça muntazır olan korkunç fitneler hâdis olmayacakmış. Onun için "ondan sana bir şey yok" demiş.

"Kapı, Osman -radiyallahu anh- iken Ömer -radiyallahu anh- kendisidir zannında idi." diyenlerin de sözünde bir veçhe vardır. Hısn-ı ittihad ve ittîlânın dış kapısı Hazret-i Fâruk idi. O hayatta iken iç kal'aya fitnenin hü-cûmuna meydan kalmadı. Hazret-i Fâruk'un şahâdetiyle dış kapı açıldıktan sonra rüesâ-yı fitne olan hâinler iç kapı olan Halîfe Zî'n-Nûreyn'e taarruza âsânlık buldular. Hazret-i Ömer -radiyallahu anh-'ın kapının kendi zâtı olduğunu bildiği halde kendisinden sonra gelecek fitneden suâl etmesi fitnenin azametini bildiği ve şâyet tafsilâtını unutmuşsa hatırlaması içindir. Kendi zamanında belki mukaddemâtı zuhûr eder diye korkuyormuş!

Üsâme -radiyallahu anh- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir:

- Kiyâmet gününde bir kişi getirilip cehenneme atılır da cehennemde onun bağırsakları derhal karnından dışarı çıkar. Ve değirmen merkebinin değirmende döndüğü gibi döner. Bunun üzerine cehennem halkı onun başına toplanıp da:

- Ey filân, hal ve şânın nedir? Sen bize -dünyada- iyilik emredip bizi kötülükten nehyeden -bir öğütçü- değil mi idin derler. O da:

- Evet ben öyle idim. Fakat ben size mârûfu emrederdim halbuki kendim yapmazdım. Yine ben sizi münkerden nehyederdim de kendim işlerdim, diye cevap verir.²²⁸

Hazret-i Osman -radiyallahu anh- aleyhinde vukû bulan fitne esnasında Müşarünileyh halîfenin muhibbi olan **Üsâme bin Zeyd** -radiyallahu anh-'a Ebû Valî demiştir ki:

- Osman'a gitseniz de halk arasındaki fitneyi anlatarak izâleye çalışsanız! Üsâme cevaben:

- Şübhesiz Osman'a söylemiyor sanırsınız. Ona gizlice verdiğim öğütleri size duyuracak mıyım? Açık söyleyip de fitne kapısı açmaksızın gizlice söylerim ve o kapıyı açan ilk kişi olmam. Hem ben Rasûlullah -salallahu aleyhi ve sellem-'den işittiğim bir sözden sonra bir kişi hakkında üzerimde emir olduğundan dolayı "Bu adam nâsın hayırlısıdır." demem dedi. Orada bulunan ashâb:

- Ey Üsâme! Rasûlullah'ın ne dediğini işittin, diye sordular? Üsâme: "Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim." diye yukarıdaki hadîs-i şerîfi rivâyet etti.

Bu hadîsten, devlet adamları ile hüsn-i muâşeret ve onlara karşı lütuf ile muâmele edilmesi; halkın dileklerinin tatlı bir lisan ile kendilerine tebliğ edilip gizlice öğüt verilmesi keyfiyeti müstefâd olur.

Devlet adamları ile hüsn-i meşveret ve gizlice nasihat keyfiyeti imkân ile mukayyettir. Eğer mahremiyet dâiresinde ümerâyâ nasihat mümkün olmazsa hakkın ziyâından masûniyeti nâmına hak ve adâlet muktezâsı âlenen bildirilir.

Sahîh bir hadîste:

"Cihâdın efdalı zâlim bir sultana karşı hak sözü söylemektir." buyurulmuştur.

Muâviye -radiyallahu anh-'den mervîdir ki:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den işittim. Buyururdu ki:

"Allah teâlâ her kimin hayrını murâd ederse ona dîn husûsunda -büyük bir- anlayış verir. Ben -verici değil- yalnız taksim ediciyim. Veren ise Allah -azze ve celle-'dir."

Yani bana vahyolunan ilm-i dîni tebliğ ederken kimseyi tahsîs edip de diğerlerinden ketmettiğim yoktur. Taraf-ı Hak'tan bana ne bildirilmiş ise herkese ale's-seviye tebliğ ediyorum. Ben ancak kâsimim, tebliğâtım herkese göre farksız olmakla beraber bu tebliğât mütefâvit derecelerde münfehim oluyor. Çünkü anlayışı veren Allah'tır. Allah'ın atâsı kullarına derecât-ı mütefâvitde râyegân oluyor. Bunun âsârı da benim tebliğimden sonra görülüyor. Herkes kismetini benden alırsa da veren Allah'tır. Ben değilim.

Bir de, bu ümmet Allah'ın emri -kazası- zuhûr edip kıyâmet kopuncaya kadar emr-i ilâhîye mutâbeat etmek üzere sâbit-kadem olup duracak ve kendilerine muhalefet edenlerden zarar gelmeyecektir.

Bu kelâm-ı âlî-i Nebevî -sallallahu aleyhi ve sellem- ümmetinin ta rûz-i kıyâmete kadar pâyidâr olacağına işâret olduğu gibi; "*Ümmetimden dâima hak üzere gâlip ve zâhir, muhaliflerden kendilerine zarar gelmez bir tâife hiç eksik olmayacaktır.*"²²⁹ hadîs-i şerîfinin medlûlune de tevâfuk etmektedir.

KABİR AHVÂLİ

İl adîs-i şerifte buyurulmuştur ki:

عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَتْ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَطِيبًا فَذَكَرَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ الَّتِي يُفْتَتَنُ فِيهَا الْمَرْءُ فَلَمَّا ذَكَرَ ذَلِكَ ضَجَّ الْمُسْلِمُونَ ضَجَّةً...

Ebû Bekri's-Sıddîk -radiyallahu anh-'ın kızı Zâ-tü'n-nıtakayn **Esmâ** -radiyallahu anhâ-'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hutbe îrâdına başlamış ve kişinin kabirde görüp göreceği sorgu ve sualleri anlatmıştı. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz kabir ahvâlini böyle tafsîlâtıyla anlatınca müslümanlar dehşetli bir sûrette feryâd edip ağlamışlardır.

Nesâî rivâyetinde şu ziyâdeyi de nakletmiştir: "... cemâatın bu feryad ve figânı Rasûlullah -sallallahu

aleyhi ve sellem-'in bu hutbelerini anlamaklığıma mânî oldu. Bu sayhalar sükûnet bulunca bana yakın olan birisine: "Cenâb-ı Hak bereket ve saâdetini artırsın, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hutbelerinin sonunda ne buyurdu?" diye sordum. O da:

"Bana vahyolundu ki siz kabirlerinizde deccalın fitnesiyle yakın bir fitne ile imtihan olunursunuz." buyurdu, dedi.²³⁰

Berâ İbn-i Âzib -radiyallahu anh-'den Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

*"Münker ve Nekir adlı melekler gelerek mü'min kabrinde oturtuldukda (bunların suâllerine cevaben) mü'minin; "İlâ ilâhe illâllah muhammedün Rasûlullah" diyerek şahâdet getirmesi, "Allah, mü'minleri gönüllerinde yerleşen şahâdet kelimesiyle dünyada ve kabirde böyle sâbit kılar."*²³¹ *meâlindeki kavî-i şerîfin canlı bir ifadesidir."*

Şârih **Âynî**, Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'e müstenîd bir senetle **İbn-i Kesîr** tefsirinden kabirdeki sualin şunlar olduğunu naklediyor:

- Rabbin kimdir, dînin nedir, nebîn kimdir, denildiğinde mü'min:

- Rabbim Allah, dînim dîn-i islâm, Peygamberim Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'dir. Zâhir ve

230. Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, 4 / 738

231. İbrâhîm Sûresi / 28

bâhir âyetlerle Allah tarafından gelmiştir. Onun nübüvvetine îmân ve risâletini kabul ve tasdîk ettik, der. Suâl melekleri de ona:

- Doğru söylüyorsun! Sen dünyada bu îtikatla yaşadın, böyle öldün, böyle de ba's olunacaksın,²³² der.

Ümmü'l-mü'minîn **Ümm-i Seleme** -radiyallahu anh-'dan mervîdir ki:

Bir gece Nebiy-yi Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- uyandı da: *"Sübhanallah, bu gece ne fitneler nâzil oldu! Ne hazîneler de açıldı! Hücre sahiblerini -yani ezvâc-ı tâhirâtı- uyandırınız. Dünyada nice giyinik kadınlar vardır ki âhirette çıplaktırlar."* buyurdu.

Aleyhi's-salâtü ve's-selâm efendimizin rüyâda görüp de haber verdikleri fitnelerle nîmetler ilhâm-ı ilâhî ve vahiy tarîkiyle kendilerine mâlum olan şeylerdendir. Enbiyânın rüyâsı da vahiydir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in vahiy başlangıçta altı ay rüyâda vâkî olmuştur.

Bu hadîs-i şerîfte mûcizât-ı nebevîye zâhir ve bâhirdir. Aleyhi's-salâtü ve's-selâm efendimizin ümmet-i merhûmelerinin kendilerinden sonra giriftar olacakları hem fiten u mesâibi ve hem de nâil olacakları hazâin-i bî-pâyânla nîmet ve rahmeti ihbar buyurdıkları gibi giyinik fakat çıplaklar zümresinden, yahut mestûrî olmakla beraber libasında iltizâm-ı is-

râf ve tebzîr edecek nice kadınların zuhur edeceklerini de haber veriyor.

Ümmühât-ı mü'minîni uyandırmayı emir buyurmaları da kendilerine va'z etmek, ibzâl-i sadâkat ile terk-i isrâfâta teşvîk eylemek, ezvâc-ı Nebî -aleyhisselâm olduklarına mağrûr olarak ibâdet ve tâattan gaflet câiz olamayacağını bildirmek içindir.

Dünyadaki kâsiyât-i müsrifâtın, âhirette âriyât olmaları hasenattan ârî olduklarına binâendir.

CENNETİN BAZI EVSÂFI

Ayet-i celîlede şöyle buyurulmuştur:

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ
أَسِينٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ
لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا
مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

“Muttakî olan mü'minlere vaad olunan cennetin sıfatları şunlardır. (Birincisi) o cennette tadı, râyihası, rengi asla bozulmaz sudan nehirler vardır, (İkincisi) tadı bozulmadık sütten nehirler vardır. (Üçüncüsü) o cennetin içinde gayet tatlı ve lezzetli şaraptan nehirler vardır. (Dördüncüsü) sâfi baldan nehirler vardır. Ehl-i cennet için cennette her nevî meyveler ve Rabblerinden kusurlarının afvına dâir mağfiret de vardır. Cennette envâî türlü nîmetlere nâil olan mü'minler, cehennem ateşinde yanıp sı-

cak suları içmekle karınları bağırsakları dökülenler gibi olur mu? Elbette olmaz..."²³³

Bu âyet-i celîlede; ehl-i cennetin cennette dört ırmaktan; gayet tatlı sudan, sütten, baldan, şaraptan içerek cennet nîmetlerine nâil olacağı beyân buyurulduğu gibi diğer âyet-i celîlede de cennette başka suların olduğu da beyân buyurulmuştur.

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥٠﴾ عَيْنًا
يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٥١﴾

"Dünyada âmâl-i sâliha işleyen kimseler cennette bir kâsedan şarap içerler ki o şarabın mîzacı ayn-ı kâfûr oldu. Kâfûr bir pınar ki o pınardan Cenâb-ı Allah'ın mü'min kulları içerler ve istedikleri mahalle akıtırılar ve alır götürürler."²³⁴

Kezâ:

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ
فَلَيْتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا
يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

"Ehl-i cennete hâlis şaraptan içirilir ki o şarabın ağzı mühürlü ve mühürü misk ü anberdendir. Yahut içince sonunda misk râyihasına benzer bir râ-yiha ile hitam bulur."²³⁵ buyurulmuştur.

233. Muhammed Sûresi / 15

234. Dehr Sûresi / 5-6

235. Mutaaffifin Sûresi / 25-28

Fahr-i Râzî'nin beyânı veçhile **Rahîk**; kendisinde asla karışık olmayan şaraptır. Mühürlü olması ehl-i cenneti tâzim içindir. Zîra ikram olunacak büyük kimselelere takdîm olunan şeyin tâzim için mühürlü takdîm edilmesi âdettir.

وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾

“Şu pâk olan şarap ve hâlis olan nîmet rağbet etmeğe lâyıktır. Şu halde rağbet ediciler rağbet etsinler.”²³⁶ Binâenaleyh; ibâdât ve tâât-ı ilâhiyeye devam ve sa'y ü gayret etmekle bu nefis nîmetlere nâil olmak için rağbet ediciler rağbet etsinler demektir.

Tenâfûs sûratle bir şeye rağbet etmek yahut müsâbaka sûretiyle amel etmektir.

İşte bu âyet-i celîlede Hak -teâlâ ve tekaddes-hazretleri kullarını cennetteki şarap ve hâlis nîmetlerine teşvîk ve terğîb buyuruyor. Ve diğer âyet-i celîlede.

وَمِنْ أَجْهِ مَنْ تَسْنِمُ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

“O şarâb-ı hâlisin mîzacı cennette Tesnim denilen pınarın suyudur. O Tesnim, bir pınardır ki ondan ind-i ilâhîde mukarreb olan kimseler içerler.”²³⁷ buyurulmuştur.

Yani Rahîk denilen şaraba karıştırılan, Tesnîm ismindeki pınarın suyudur. O Tesnim pınarı öyle bir pınardır ki, ondan içenler dünyada vaktini zâyî etmeyip mükellef olduğu vezâif-i dîniyesini şeriat-ı mutahhara-

236. Mutaaffifin Sûresi / 26

237. Mutaaffifin Sûresi / 27-28

nin ahkâmı veçhile ifâ ederek Cenaâb-ı Hakk'ın rızâsını tahsil etmiş ve kurbiyyet-i ilâhiyeye mazhar olarak âhirete gitmiş olan kimselerdir.

Fâhr-i Râzî'nin beyânı veçhile Tensîm; cennet pınarlarının en şerefliisidir. Cennetin gayet yüksek mahallerinden aktığı için Tesnîm denilmiştir.

Diğer âyet-i celîlede şöyle buyurulmuştur:

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا
تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾

"Ehl-i cennete cennette şarap dolusu kâsede içirirler ki o suyun mizâcî zencebil pınarının suyu ile karışmış olur. Zencebil cennette bir pınardır ki onun adına selsebil denir."²³⁸

Zencebil suyu boğazdan gayet kolay geçtiği için onun adına selsebil denilmiştir.

Araplar dünyada şerbetlere zencefil karıştırmağı âdet ettikleri, zencefil de boğazı yaktığından Cenâb-ı Hak suyun zencefil mîzaçlı güzel râyihalı olduğu ve dünyadaki gibi zencefil mîzaçlı olmakla beraber boğaz yakmadığını beyân için suyun selsebil pınarından olduğunu beyân buyurmuştur.

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾
الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ

الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ
الْقَوْرُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

"Agâh olun, uyanık bulunun ki Allah'ın dostları üzerine korku olmadığı gibi hüznün ve keder dahî yoktur. Zîra onlar o kimselerdir ki îmân ettiler ve îmânlarının icâbatından olan evâmir-i ilâhiyeye imtisâl ve nehiy buyurduğu şeylerden de ictinâb etmek sûretiyle ittikâ üzere bulundular. İşte bunlar için, ittikâ üzere âmâl-i sâlihaya devam ile Allah teâlâ ve te-kaddes hazretlerine kurbîyet kazanan Allah'ın dostları, velîleri için dünyada ve âhirette beşâret ve müjde vardır. Zîra tebşîrâta âit vâad-i ilâhî ile vârid olan, kelimât-ı ilâhiyeye tahallûf olmaz. İşte şu vâad-i ilâhiye nâil olmak necât-ı azîm ve felâh-i dâimdir."²³⁹

Tefsirde velîyi bazıları şöylece târif etmiştir. İtikad-ı sahîha ile îtikad ve amel-i sâlih ile amel edip evâmir-i ilâhiyeye imtisal ve nevâhîden ictinab eden kimsedir.

Bazılarına göre velî, evâmire imtisal ve nevâhîden ictinâb ile beraber hubb-i fillah ve buğz-ı fillâha devam eden kimsedir.

Ve bazılarına göre velî; ferâiz-i ilâhiyeyi eda ile Cenâb-ı Allah'a takarrüb edip mârifet-i ilâhiye ile kalbi dolup, gördüğünde Cenâb-ı Allah'ın kudretini gören ve işittiğinde âyât-i ilâhiyeyi işiten, sözü Cenâb-ı Allah'ı senâ ve özü ibâdet olup Allah teâlâ hazretlerini zikretmekten yorulmayan ve kalbiyle Cenâb-ı Allah'tan gay-

riyi tefekkür etmeyen, diye târif olunmuştur.

İşte bu sıfatlar kendisinde bulunan kimseler Cenâb-ı Allah'ın velîleridir. Velîler için âhirette korku, hü-zün ve keder yoktur. Velîler için metâ-ı dünya hususun-da da hüznün ve keder yoktur.

Allah zü'l-celâl hazretlerinden velîleri için büşrâ, beşâret, müjde vardır ki:

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

buyurulmuştur. Gerek hayât-ı dünyada ve gerekse âhirette tebşîrat vardır.

Hâzin'in beyânı veçhile; **büşrâ** ile murâd-ı ilâhî mü'minlerin gördükleri rüyâ-yı sâlihadır. Sahâbeden **Ubâdetü'bnû's-Sâmit** hazretleri bu âyetteki "büşrâ"yı; ben Rasûlullah'tan işittim. "*Mü'minlerin gördüğü rüyâ-yı sâlihadır.*" buyurdu, demiştir.

Yahud "büşrâ" ile murâd: Zikr-i cemîl ve senâ-yı ha-sendir. Zîra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in; "*Bir kimsenin âmâl-i sâlihâsı üzerine nâsın medh u senâ-sı onun hakkında büşra-i aceledir.*" buyurduğu mervîdir.

Veyahut büşrâ ile murâd; Rusûl-i kirâm vâsıtasıyla ve kütüb-i semâviyede vârid olan tebşîrattır. Yahut mü'minin kalbine vârit olan mükâşefâttır. Yahut hâl-i ihtizârda -yani sekerât-ı mevt halinde- meleklerin dünya-da iken tebşîratıdır. Âhirette de fevz ü felâh, necât ve envâ-ı kerâmet ve selâm-ı ilâhî meleklerin tebşîrâtıdır.